

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ

Ν Ε Ο Σ
Ε Λ Λ Η Ν Ο Μ Ν Η Μ Ω Ν

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΤΟΥΤ

ΣΠΥΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ

*Ἡξιώθη τοῦ Ζαλπειῶν βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παριsaίσις Συλλόγου
πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.*

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄. - 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1927

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Ο ΦΟΙΝΙΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 38

1927

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ¹

Δόξα τῷ ὑψίστῳ διὰ τὸν νέον θρίαμβον τοῦ ἀνδρείου στρατοῦ μας. Συγχαίρω μετὰ μεγάλης συγκινήσεως τὴν Κυβέρνησιν. Εἶμαι ὑπερήφανος διὰ τὴν νέαν ἐθνικὴν ταύτην δόξαν.

Διὰ τοῦ συντόμου τούτου τηλεγραφήματος ἀποσταλέντος ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Βουλὴν ἥτις ἀπεδέχθη τοῦτο μετ' ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ, ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἐξέφρασεν εἰς τὸ Ἔθνος καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν χαρὰν αὐτοῦ, τὴν χαρὰν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ἐπὶ τῇ καταλήψει τῶν Ἰωαννίνων. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ μακρηγορήσῃ ὁ Ἄναξ ὅπως συννενοηθῆ μετὸν λαόν του περὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἐνεῖχε τοιαύτη νίκη. Τὸ γεγονός ἦτο καθ' ἑαυτὸ τόσον εὐγλωττον ὥστε ἤρκει ὁ Βασιλεὺς, ὡς ἐκπρόσωπος ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅπως ὑμνήσῃ τὸν Παντοδύναμον Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, τῇ εὐλογίᾳ τοῦ ὁποίου ἀπληλευθρώθη τῆς Ἡπείρου ἡ πρωτεύουσα.

Ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, συνεμεροσθη εὐλικρινῶς τὴν χαρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐθαύμασε τὰς κολοσσιαίας θυσίας, τὴν ἀοκνον ἐπιμέλειαν τοῦ στρατοῦ ὅστις μετὰ τῆς μεγίστης καρτερίας ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους ἀντέστη εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὰ τηλεβόλα καὶ εἰς τοῦ χειμῶνος τὰ ψύχη. Ἐπέμενε πάντοτε νὰ βαδίζῃ πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἐνῶ τὰ ὀθωμανικὰ ὄπλα οὐδέποτε ἐπολλαπλασίαζον τὰ θύματα ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν καὶ τὸ δριμύ ψῦχος ἐξέθετε τοὺς στρατιώτας εἰς κρυοπαγήματα καὶ ἀκρωτηριασμούς.

1. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΝΣε' κατάλοιπον, τὸ φέρον ἐπιγραφὴν «*Pageine sparse della storia di Iannina*» ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων 33 γεγραμμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὕψεως. Τὸ κατάλοιπον τοῦτο περιέχει τὸ κείμενον διαλέξεως Ἰταλιστὶ γεγραμμένης, ἣν ὁ Σπ Λάμπρος προὔτιθετο νὰ ἀπαγγείλῃ ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸ 1913. Ἐνεκα ὁμοῦ τῆς ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεώς του ἐκ Ῥώμης ἡ διάλεξις δὲν ἐγένετο, τὸ δὲ κείμενον παρεχωρήθη εἰς τὴν *Rassegna contemporanea* τῆς Ῥώμης πρὸς ἐκτύπωσιν. Τὴν διάλεξιν ταύτην δημοσιεύομεν κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ γενομένην ὑπ' ἀνδρὸς εἰδήμονος τῆς τε Ἰταλικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης.

Πάντες ὅσοι παρηκολούθησαν τῶν βαλκανικῶν πολέμων τὰς τύχας καὶ ἐμελέτησαν τὰς λεπτομερείας αὐτῶν, ἐξέφρασαν τὸν θαυμασμόν των διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν μαχιμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐφ' ἑνός, καὶ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Διαδόχου ἀφ' ἑτέρου. Ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων δὲν προῦκάλεσε μόνον τὴν χαρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ζωηρότατον ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου τὸ ἐνδιαφέρον, ὡς σημαντικὴ νίκη καὶ σπουδαιότατον πολεμικὸν κατόρθωμα, ἀλλὰ καὶ κατέδειξε τὴν ἠθικὴν σπουδαιότητα τὴν παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀποδιδόμενην εἰς τοιοῦτο γεγονός, ἐξ οὗ ἐπήγαγεν ἢ καταπληκτικὴ ἐκείνη συγκίνησις, ἢ ὅποια κατέλαβε πάντων τῶν Ἑλλήνων τὰς καρδίας ἀπὸ τὴν τοῦ Ἄνακτος μέχρι τῆς τοῦ ταπεινοτέρου ἑλληνοῦ τοῦ κατοικοῦντος εἰς τὰ μᾶλλον ἀπομακρυσμένα μέρη. Οὐδεὶς πράγματι ἑλλην ἄγνοεῖ τί ἦσαν καὶ τί εἶνε διὰ τὴν Ἑλλάδα τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Ἡπειρος. Οὐχὶ ὅμως πάντες γνωρίζουσι τοῦτο ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἠσθιάνθην τὴν ὑποχρέωσιν ἐν τῇ ἰδιότητί μου ὡς Ἡπειρώτῃ καὶ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας ὅπως ἐπεξηγήσω ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἰταλίας συνδεμένης μεθ' ἡμῶν διὰ τσοῦτων μακροχρονίων συμπαθειῶν τὰ αἰσθήματα ταῦτα τοῦ ἔθνους μου καὶ ἀφηγηθῶ μίαν σελίδα τῆς ἡμετέρας ἱστορίας.

Θὰ ἀπησχόλουν ὅμως ἡμᾶς ἐπὶ πολὺ ἐὰν ἤθελον παρακολουθήσει πάσας τῶν Ἰωαννίνων τὰς περιπετείας ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. τοσοῦτῳ μᾶλλον καθόσον ἡ ἱστορία αὐτῶν συνδέεται ἀρρήκτως μετ' ἐκείνης τῆς Ἡπείρου ὀλοκλήρου. Διὰ τοῦτο θὰ συντομεύσω ἀρκούντως τὴν ὀμιλίαν μου, περιοριζόμενος ν' ἀνασύρω τῆδε κακεῖσε τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα τὴν εἰκόνα τοῦ παρελθόντος, νὰ ὑπομνήσω μόνον ὀλίγα τινὰ γεγονότα, ν' ἀποδώσω τὴν ζωὴν εἰς μερικοὺς τάφους καὶ νὰ κούσω τὴν φωνὴν τῶν ζώντων. Ἐὰν τοῦτο καὶ μόνον ἐπιτύχω, θὰ ἔχω τὴν ἱκανοποίησιν ὅπως μὲ τὸν ἀρχαῖον ζωγράφον ἐπαναλάβω «Ἡ αὐλαία εἶνε αὐτὴ ἡ εἰκὼν».

Ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοπογραφία καὶ ἱστορία τῆς Ἡπείρου δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἀποκατασταθῆ οὔτε γραφῆ. Ὀλίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε τοσοῦτον ἄγνωστα ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν. Συμβαίνει διὰ τὴν Ἡπειρον ὅτι ἠδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς Θεσσαλίας, ἐνῶ αὕτη διετέλει ἀκόμη ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγὸν καὶ πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν αἱ ὅποια ἐγένοντο μετὰ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

Τῷ ὄντι ἡ Ἡπειρος δὲν συμπεριελήφθη, ὡς ἡ Θεσσαλία, εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Πausανίου. Διὰ τοῦτο μόνον αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ δύναται νὰ ἀνασύρωσι τὸν πέπλον ὅστις ἀποκρύπτει ἡμῖν τὴν ἀρχαιότητα. Πλὴν ἀνασκαφαὶ ἐν Ἡπείρῳ μέχρι τοῦδε ἐγένοντο μόνον ἐν Δωδώνῃ πρὸ 40ετίας παρὰ τοῦ κ. Καρράπανου, μεταξὺ δὲ τῶν ὀλίγων λοιπῶν ἐρευνῶν ἀξιωμακτικῶν εἶνε αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν δημοσίευσιν ἱκανῶν ἐπιγραφῶν τῆς Νικοπόλεως, ἦτις ἐγένετο παρὰ Ἑλληνοῦ ἐκ Πρεβέζης, τοῦ Γερογιάννη.

Ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξε τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ κοιτίς. Ἐκεῖθεν ἔλκουσι τὴν προέλευσιν ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα, τὰ χαρακτηρίζοντα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡμεῖς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων αὐτοκαλούμεθα, τὸ δὲ τῶν Γραικῶν, τὸ ὅποιον μεταδοθὲν εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας ἐχρησίμωσε καὶ εἰσέτι χρησιμεύει εἰς τοὺς ξένους λαοὺς πρὸς ὀνομασίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶνε ἀνάγκη ὅπως ἀνατρέξῃ τις εἰς τοὺς παρωχημένους ἐκείνους χρόνους, οὔτε εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀπαρχῶν τῆς σημερινῆς ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσῃς.

Τὰ Ἰωάννινα δὲν εἶναι πόλις ἀρχαία. Παρὰ τὴν ὀχυρὰν καὶ σπουδαίαν αὐτῶν θέσιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τομάρου καὶ πλησίον τῆς γοητευτικῆς λίμνης, ἣτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὀνομάζετο Παμβῶτις, δὲν ἀπαντῶσιν ἐρεῖλια ἀποδεικνύοντα ὅτι ἦσαν καταρρημένα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Μᾶλλον κατὰ τὸν μεσαίωνα εὐρίσκομεν αὐτὰ ἴδη συγκεκροτημένα εἰς ὀχυρωμένην πόλιν ἔναντι τῆς Ἰσχυρᾶ, ἐκείνης Καστρίτσης πλήρους ἑλληνικῶν ἐρειπίων ἀγνώστου πόλεως ἐγκαταλειφθείσης διὰ λόγους μὴ ἐξερευνηθέντας εἰσέτι κατὰ τὰς διαφόρους μεσαιωνικὰς εἰσβολὰς ἀνὰ τὰς βαλκανικὰς χώρας.

Τίς θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πόσα ἱστορικὰ μυστήρια συνδέονται πρὸς τὴν ἐγκατάλειψιν ἐκείνην τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως Καστρίτσης καὶ πρὸς τὴν οἰκοδόμησιν τῶν Ἰωαννίνων; Ἐν μόνον γεγονόσ προκύπτει προδήλως. Ἐκ τῆς ἐκλεγεύσεως φύσει ὀχυρᾶς τοποθεσίας τῆς νέας πόλεως, ἐκ τῶν γνησίως ἑλληνικῶν ὀνομάτων αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ἐξάγεται ὅτι ἠἰδρυσίς τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὴν σκοτεινὴν περίοδον τοσοῦτων εἰσβολῶν καὶ τοσοῦτων ἀγῶνων ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς βυζαντινῆς ἀναγεννήσεως ἀναπαριστᾷ τὴν δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως. Τὰ Ἰωάννινα ἀποτελοῦσι νέον ἀπόρρητον κέντρον πρὸς ἐνδελεχῆ διαφύλαξιν τῆς ἑλληνικότητος τῆς χώρας, εἶνε ἡ δύναμις τοῦ ἠπει-

ρωτικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὃ προκεχωρημένος φρουρὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διὰ τὴν ἀπαραίτητον ἀπόκρουσιν πασσῶν τῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ προσβολῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως κινδύνων.

Ἡ ἀρχαιοτάτη γνωστὴ περὶ τῶν Ἰωαννίνων μνεῖα διεσώθη ἡμῖν τῷ 879 ἐν τοῖς πρακτικοῖς συνόδου τινὸς ἐν Κων)λει εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος ὁ πρῶτος τῆς πόλεως γνωστὸς ἡμῖν ἐπίσκοπος Ζαχαρίας. Δὲν ἔλλείπει ὅμως πληροφορία τις κατὰ τὴν ὁποίαν τῷ 673 τὰ Ἰωάννινα ἀπετέλουν ἤδη ἐπισκοπικὴν ἔδραν ὑπαγομένην εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπάκτου.

Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἢ πόλις ταχέως ἀνεπτύχθη ἐπωφελομένη τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἡ φήμη αὐτῆς δὲν περιορίζετο πλέον ἐντὸς τῶν περιχώρων καὶ μόνον τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐπεξετείνετο καὶ μέχρι τῆς Δύσεως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτὴν πολιορκουμένην καὶ καταλαμβανομένην παρὰ τῶν Νορμανδῶν τῷ 1081 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βοημούνδου, υἱοῦ τοῦ Ρογήρου. Ἡ νορμανικὴ κατοχὴ ὑπῆρξε βραχεῖα, τὰ δὲ Ἰωάννινα μετὰ τῶν λοιπῶν κατακτήσεων τῶν Ἀπούλων ἐπανέρχονται εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροβέρτου. Ἡ ὀλιχρόνιος ξένη κατοχὴ δὲν εἶχεν ἀνακόψη τῆς πόλεως τὴν πρόοδον. Ἐκ δύο ὅλως διαφόρων πηγῶν, ἑνὸς χρυσοβούλλου βυζαντινοῦ τινος αὐτοκράτορος καὶ ἑνὸς ἀραβὸς ταξειδιώτου ἐπισκεφθέντος τῷ 1153 τὰς ἑλληνικὰς χώρας διαφαίνεται τῶν Ἰωαννίνων ἡ ἀκμὴ, τῶν κατοίκων τὸ πλῆθος καὶ ὁ πλοῦτος.

Ὁ περὶ οὗ πρόκειται αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Α'. ὅστις τῷ 1319 διὰ χρυσοβούλλου αὐτοῦ ἐχορήγησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων πλείστας εὐνοίας καὶ προνόμια διαπιστοῦντα πόσον προσφιλεῖς ἦτο εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν ἢ ἀκμάζουσα αὕτη πόλις καὶ ὁποίων αὐτοκρατορικῶν μεριμνῶν ἦτο ἀξία. Ὁ Ἀνδρόνικος περὶ τῶν Ἰωαννίνων λέγει ὅτι εἶνε πόλις πλείστων ἄλλων ὑπερέχουσα καὶ πολὺ περισσότερον διακρίνεται ὡς ἐκ τῆς ἐξόχου αὐτῆς τοποθεσίας, τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ ἀπορρήτου· εἶνε πόλις βριθουσα κατοίκων, ἀκμάζουσα διὰ τὸν πλοῦτον καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων δυναμένων νὰ καυχῶνται δι' οἰοδήποτε ἕτερον πλεονέκτημα. Ἡ σπουδαιότης τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τούτου ἐγγράφου ἔγκειται ἐν τῇ διαπιστουμένῃ τοῦ Ἀδρονίκου μερίμνῃ ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς πόλεως διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου καθ' οἷα οἰοδήποτε δημαγωγικῆς ἀποπείρας, ἐν τῷ τρόπῳ καθ' ὃν ὁ αὐτοκράτωρ ἀντα-

ποκρίνεται εἰς τῶν Ἰωαννιτῶν τὰς εὐχὰς ὑποσχόμενος πᾶσαν τῆς αὐτοκρατορίας τὴν ὑποστήριξιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως ἀπὸ πάσης τῶν λατίνων εἰσβολῆς καὶ τῇ παραχωρήσει ὅπως ἐν αὐτῇ οἱ Ἑβραῖοι διαμένωσι μεθ' ὄλων τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν λοιπῶν κατοίκων.

Τοιαῦται φιλελεύθεροι ἀρχαὶ πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀντισημιτισμὸς ἐμαίνεται καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην δὲν ἦσαν τῷ ὄντι σπάνια ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐνθα οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν δεκτοὶ μετὰ τῆς μεγίστης ἀνοχῆς, συνεχιζομένης εἰς σήμερον ἐν Ἑλλάδι παρ' ὄλον τὸν ἐμπορικὸν ἀνταγωνισμόν. Τοῦτο διαπιστοῦσιν οἱ ὀλίγοι ἐν Ἀθήναις Ἑβραῖοι, κυρίως δὲ αἱ ἑβραϊκαὶ Κερκύρας, Ζακύνθου, Χαλκίδος καὶ Θεσσαλίας κοινότητες. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἀνευρίσκειται ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταλήψεως αὐτῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ εὐχαριστίαι τῶν Ἑβραίων τῆς πόλεως ταύτης διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς χορηγουμένην ἰσότητά καὶ τῆς Κυβερνήσεως τὸ φιλοδίκαιον τόσον συχνάκις ἐπαναληφθεῖσαι εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον, κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μεταξὺ αὐτῶν διαμένοντα, καὶ τοῦ ὁποίου ἢ πρὸς αὐτοὺς πολιτεία δὲν ὑπῆρξε διάφορος τῆς πρὸς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους τῆς αὐτῆς, θὰ παρεῖχον τὸ ἐνδόσιμον περὶ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων τῶν Ἑβραίων τοῦ 1300 πρὸς τὸν προστότην αὐτῶν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον. Ὡς δὲ πρὸς τὸν Edrisi, οὗτος ἐξίχει τὰ Ἰωάννινα ἢ Ἰάλνα, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὰ, χαρακτηρίζων ταῦτα ὡς ὑψηλά, πολυπληθῆ καὶ περιβεβλημένα δι' ὑδάτων.

Θὰ ἀπῆται, λίαν μακρὸν χρόνον ἢ ἐνταῦθα ἀφήγησις τῶν πολλαπλῶν περιπετειῶν τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὸν 12ον 13ον καὶ 14ον αἰῶνα, ἐνῶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ πόλις ἀνῆκεν εἰς τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἄρτα. Θὰ ἔπρεπε ν' ἀναλάβωμεν ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου καὶ πλείστου μέρους τῶν Βαλκανίων ἀπάντων τὴν ἱστορίαν ἀφ' ἑνός, ὡς καὶ τὴν τῆς Βενετίας καὶ τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τοὺς Ἀνδρηγανούς ἀφ' ἑτέρου, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ παρακολουθήσωμεν τῶν Ἰωαννίνων τὰς τύχας ἀνὰ τὴν ἀδιάκοπον σειρὰν εἰσβολῶν καὶ ἀτελευτήτων κλεφτοπολέμων. Ἐν γεγονὸς ἐν τούτοις εἶνε ἀξιοσημείωτον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀλληλοδιαδεχομένων τούτων κυριαρχιῶν, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ τὸ πᾶν σχεδὸν κατὰ καιροὺς μετεβλήθη, ἐνῶ ἢ χώρα φαίνεται μέλλουσα νὰ προσλάβῃ τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους μορφάς, τοὺς πλέον διαφόρους χρωματι-

σμούς, ἢ Ἡπειρος καὶ τὰ Ἰωάννινα δὲν παρουσιάζουσι τοιαύτην καλειδοσκοπικὴν μετ' ἀνταλασσομένων συνδιασμῶν εἰκόνα, ἀλλὰ παρημένουσιν ἀπολύτως ἀναλλοίωτοι καὶ διατηροῦσιν ἀπαραιμείωτον τὸν ἑλληνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα.

Ἄξιοσημείωτον πρᾶγματι τυγχάνει ὅτι, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ φυσικὸν λόγον ὑπέστη ἐν τῷ λεξιλογίῳ αὐτῆς μέχρι τινὸς τὴν ἐπιρροὴν τοσοῦτων ξένων προσθηκῶν, ἢ ἠπειρωτικῆ διάλεκτος διετήρησεν ἐπιμόνως τὴν μεγίστην καθαρότητα, τὴν ὁποίαν οὐδὲ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἡ γειτνιάσις καὶ τῶν Ὀθωμανῶν αἱ καταδυναστεύσεις ἠδυνήθησον νᾶλλοιώσασαι. Δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι τυγχάνει τὸ ἑλληνικώτατον γλωσσικὸν ἰδίωμα. Ἡ ἠπειρωτικὴ διάλεκτος εἰνέ τις ἀστείρευτος πηγὴ ὕδρων καὶ ἐκφραστικῶν τύπων ἀναγομένων εἰς τοὺς παλαιωτάτους χρόνους, ἀκούων δὲ τις αὐτὴν λαλουμένην διὰ τοῦ χαρακτηριστικῶς μικροῦ στόματος τῶν κυριῶν τῶν Ἰωαννίνων νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς οὕτως εἰπεῖν Ἰοσκανικῆς ἑλληνικῆς.

Ἡ ἠπειρωτικὴ ἐθνικὴ παράδοσις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς παρακαταθήκη παροιμιῶν, ᾄσμάτων, διηγημάτων ἀρχαίου τύπου, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα ἔχουσι τὸ πατροπαράδοτον, τὸ στερεόν, τὸ πατριωρικόν. Περὶ τῶν ἠπειρωτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῆ ὅτι ὁ Πλούταρχος ἔλεγε περὶ τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλίδου ὅτι ἦτο φύσει Δωριεὺς καὶ φιλαλήθης.

Ἡ ἀμετάβλητος αὕτη ἔμμονή τοῦ ἠπειρωτικοῦ χαρακτῆρος μεταξὺ τόσων καὶ τόσων ἀνατροπῶν, ἢ διετήρησις αὕτη τῆς πατρῴου ὀντότητος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐθνικοῦ ναυαγίου κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην ἀρετὴν καὶ τὴν λαμπροτάτην δόξαν τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ πάντων τῶν ἠπειρωτῶν.

Πράγματι τὸ Βυζάντιον διετέλει ἤδη ἐν ἀποσυνθέσει. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἡ μόνη ὀρθοστατοῦσα ἦτο ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τοὺς Παλαιολόγους καὶ ἡ Κων)λις μετὰ τῶν ἐγγυτάτων μόνον περιχώρων ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Η'. σχεδὸν ὡς τὸ σήμερον μικρὸν εὐρωπαϊκὸν ὑπόλοιπον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν σκιώδη κυριαρχίαν τοῦ Μωάμεθ Δ'.

Πάντα τὰ λοιπὰ τμήματα εἶχον ἤδη ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους ἢ διετέλουσιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἐνετῶν ἢ ἄλλων Λατίνων. Ἦτο τὸ ἔτος 1429, 25 ἔτη πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)λεως. Ἡ Θεσσαλονίκη πίπτει ἐν τῷ μέσῳ ἀξιωμακροῦτος σφαγῆς ὑπὸ τὴν

ἔφοδον τοῦ σουλτάνου Μουράτ. Ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Σινὰν πασσᾶς προήλασε μετ' ὀλίγον πρὸς τὴν Ἡπειρον Ἐὸ δεσποτάτον τῆς Ἀρτης συμπεριλαμβανομένων τῶν Ἰωαννίνων διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Καρόλου Τόκκου, καταγομένου ἐκ Νεαπόλεως, κόμητος Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδος. Ὁ ἔκφυλος ἀπόγονος τῶν κομήτων τῶν Ἰονίων Νήσων τῶν ὁποίων τὰς ἐπιβλητικὰς εἰκόνας βλέπει τις ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει μεγάρῳ Santo Pió δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν ὅπως ἀμυνθῆ κατὰ τοῦ ὀρμητικοῦ στρατηγοῦ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ Σινὰν Πασσᾶ. Οὗτος ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἰωαννιτῶν ὑπηκόων τοῦ Καρόλου ἐπιστολήν, ὅπως πείσῃ αὐτοὺς ἵνα παραδοθῶσιν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ συντεταγμένη ἑλληνιστὶ καὶ μέχρις ἡμῶν διασωθείσῃ ὁ στρατηγὸς ὠρχίζετο εἰς τὸν Προφήτην Μωάμεθ, εἰς τὰ ἑπτὰ μουσάφια καὶ εἰς τοὺς ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρας προφήτας τοῦ Θεοῦ ὡς καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν, τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν σπάθην αὐτοῦ ὅτι οἱ Ἰωαννῖται οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν οὔτε θὰ ἐφυλακίζοντο οὐδὲ θὰ ἠγματοῦντο, ἀλλὰ τοῦναντίον θὰ διετήρουν πάντα αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δικαιοῦματα καὶ ὑπέσχετο πλήρη θρησκευτικὴν ἀνοχὴν. Πλὴν πάντα ταῦτα θὰ παρεχώρει μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ παρεδίδοντο, εἰ δ' ἄλλως διετύπωνε τὴν ἀπειλήν ὅτι θὰ κατέστρεφε τὸ πᾶν. Ἐἰς ὁ πασσᾶς μνημονεύει τῆς Θεσσαλονίκης τὴν τύχην. «Καθ' ὃν τρόπον ἐλεηλατήσαμεν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατεστρέψαμεν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ πάντα ἐξηφανίσσαμεν καὶ κατεκρημνίσσαμεν, οὕτω καὶ ὑμᾶς καὶ τὰ ὑμέτερα ἀγαθὰ θὰ καταστρέψωμεν, ἢ δὲ ἐνοχὴ θὰ εἶνε ὑμέτερα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Οἱ Ἰωαννῖται παρεδόθησαν. Οὕτως ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ Ἰωάννινα καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μηνῶν, καθὼς ἐπίσης κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον ἐπανέκαμψαν εἰς τοὺς Ἑλληνας κατὰ τὴν αὐτὴν πειρᾶν, ἐπίσης δὲ εἰς ὀλίγων μηνῶν ἀπόστασιν. Ὅποια τῆς θείας δικαιοσύνης ἐκδίκησις.

Ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον διήρκεσεν ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν διομολογήσεων τὰς ὁποίας οἱ Τούρκοι εἶχον παραχωρήσει καὶ τῶν ὑποσχέσεων ἃς εἶχον δώσει. Ἀρχικῶς πρᾶγματι οἱ Ἰωαννῖται δὲν ἠσθάνθησαν τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, καθόσον οἱ κατακτηταὶ διέμειναν ἐν τινι τοποθεσίᾳ ἔξωθεν τῆς πόλεως.

Ἡ πρώτη πρᾶξις βίας ὑπῆρξεν ἡ ἀρπαγὴ ἑπτὰ ἑλληνίδων γυναικῶν, ὁμοία πρὸς τὴν ἀρπαγὴν τῶν Σαβίνων, τὰς ὁποίας οἱ

Μισομεθανοὶ ἀπήγαγον κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐκ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, κειμένης ἐν τῷ φρουρίῳ. Τὴν ἀρπαγὴν ταύτην ἐπικολούθησαν συνεχῶς ἄλλαι καὶ ἀτελεύτητος σειρὰ καταδυναστεύσεων. Αἱ παντοῖαι φορολογίαι ἀπέβησαν ἀναρίθμητοι καὶ ὁ ζυγὸς ἐγένετο βαρύτερος, καθὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπαρχίαις. Ἡ περιουσία, ἡ τιμὴ, αὐτῆ τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ λοιπῶν Ἡπειρωτῶν ἡ ζωὴ διετέλουν ἐν κινδύνῳ. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχία εἶχε γεννήσει ματαίως περὶ ἀπελευθερώσεως ἐλπίδας, ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τῶν ἐν Ναυπάκτῳ νικητῶν ὁ σύνδεσμος, ἀπεπειράθη τοῦτο μετὰ 40 ἔτη, τῷ 1612, ἀπλοῦς Ἕλληνα μοναχός, Διονύσιος ὁ ἐπονομασθεὶς Σκυλλόσοφος. Μετὰ θαυμαστῆς τόλμης καὶ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ, ὁ Ἕλληνα καλόγηρος συνέλεξε 800 χωρικοὺς καὶ ἐπεχείρησε μετὰ τῆς μικρᾶς ἐκείνης φάλαγγος νὰ ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τῶν Τούρκων τὰ διάφορα χωρία καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ Ἰωάννινα. Ἡττηθεὶς κατὰ κράτος καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ὁ Διονύσιος κατέρυγεν εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως ἐντὸς σπηλαίου φέροντος ἔτι σήμερον τὸ ὄνομα τῆς Τρύπας τοῦ Σκυλλοσόφου. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπαναστάται τινές, ὅσοι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, παρεδόθησαν ζῶντες εἰς τὰς φλόγας, ἢ ἐστραγγαλισθησαν ἢ ὑπέστησαν ἄλλας σκληρὰς βασάνους, οἱ κυριώτεροι δ' ἔξ αὐτῶν ἀπεκεφαλίσθησαν. Τέλος τὸ κρυπτήριον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχηγοῦ ἀνεκαλύφθη. Οἱ Τούρκοι ἐφόνευσαν ἀνηλεῶς τὸν Διονύσιον, τὸ δὲ δέσμα αὐτοῦ ἐκδαρὲν καὶ πληρωθὲν δι' ἀχύρων ἀπεστίλη εἰς τὸν Σουλτᾶνον.

Ὁ ἠπειρώτης καλόγηρος πρωτοστατεῖ οὕτω τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν μαρτύρων καὶ ἡρώων, οἱ ὅποιοι προῆλθον ἐκ τῶν τάξεων τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς πατρίδος. Ἄλλ' ὅμως τῆς ἀπελευθερώσεως ἡ ἡμέρα ἦτο ἀκόμη λίαν μικράν. Τὰ Ἰωάννινα καὶ ὀλοκλήρος ἡ Ἡπειρος ἐδέησε νὰ ὑπομείνωσιν εἰσέτι ὀλοκλήρους αἰῶνας ἀπεριγράπτου καταδυναστεύσεως. Τούτων ἡ ἐξιστόρησις θὰ ὑπεχρέωνεν ὑμᾶς ὅπως διέλθῃτε διέ σκοτεινῆς ὁδοῦ ἐστρωμένης διὰ πτωμάτων, πλήρους αἵματος καὶ σφαγῆς. Ὅ,τι ὅμως ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς ὑπέφερε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰῶνων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ὑπερβάλλεται καὶ κορυφῶνται κατὰ τὰς ὀλεθρίας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἡμέρας.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλβανοῦ Πασσᾶ γεννηθέντος ἐν Τεπελενίῳ δὲν δύναται νὰ γραφῇ διὰ μελάνης, ἀλλὰ διὰ τοῦ βορβόρου καὶ τοῦ αἵματος.

Ὁ υἱὸς τοῦ Βελῆ Πασσᾶ καὶ τῆς ἀποτροπαίου Χάμπκω ἦτο ἀπολύτως ἀγράμματος· οὐδὲ ἰδέαν κἄν εἶχε περὶ γεωγραφίας καὶ ἱστορίας. Δὲν εἶνε λοιπὸν μιμητὴς τοῦ Φαλάριδος καὶ τοῦ Νέρωνος, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ. Μᾶλλον ἐκ τῶν παραδόσεων τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ ἐνστίκτων ἠντλήσε τὴν ἀνυπέβλητον στυγερότητα, τὴν ἰδιορρουθμίαν ἐκείνην ἐν τῇ ἐπινοήσει βασάνων, τὴν ὑπερπαραγωγὴν δολοπλοκιῶν καὶ ραδιουργιῶν ἐν ταῖς ὁποῖαις ὑπῆρξε διδάσκαλος ἐφευρετικώτατος.

Χάρις εἰς τὴν δολοπλοκίαν καὶ τὴν δολιότητα εὔρε τῷ ὄντι τὸν τρόπον ὅπως καταστήσῃ ἑαυτὸν ἀπαραίτητον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητον, καὶ ἰδρύσῃ ἴδιον μεγάλης σπουδαιότητος κράτος. Ἀμείλικτος σκληρότης κυριαρχεῖ ὀλοκλήρου τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἡμέρας κατέστρεψε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὰς ἀκμαζούσας κωμοπόλεις τοῦ Χορμόβου, τῆς Λέκλας καὶ τοῦ Λαμπόβου μέχρι τῆς προτεραίας τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Κυρίως κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν ὀρειβίων Σουλιωτῶν μάχας φανεροῦται τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἡ ἀδιαλλαξία, συγχρόνως δὲ ἡ ἀκατάβλητος γενναιότης τοῦ Σουλιωτικοῦ λαοῦ ὅστις ἐπλούτισε τὴν ἱστορίαν δι' ὑπερόχων σελίδων μεγαλειώδους πατριωτισμοῦ.

Τῷ ὄντι κατ' ἐκείνους τοὺς πολέμους αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλίου μεταβάλλονται εἰς ἄνδρας, οἱ δὲ ἄνδρες εἰς λέοντας. Ὅποια καθυπόταξις πάντων τῶν γλυκυτάτων καὶ ὑψίστων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων εἰς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον ἐν τῇ μνημειώδει ἐκείνῃ ἐπιστολῇ τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα! Ἐνῷ εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἐν Ἰωαννίνοις τὸν υἱὸν τοῦ Τζαβέλλα Φῶτον, ὁ Ἀλῆς ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Δύνασαι νὰ προβῆς, ἀπήντησεν πρὸς τὸν τύραννον ὁ Σουλιώτης ἀρχηγός. Τέκνα δύναμαι νὰ ἀποκτήσω καὶ ἄλλα, ἡ γυναῖκά μου εἶνε νέα. Ἄλλ' ἄλλην πατρίδα ἀδύνατον νὰ ἔχω. Ὁ ὀμοσμένος ἐχθρὸς σου Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας. Ὅποῖον ἄφατον μεγαλεῖον ἐν τῷ μακαβρίῳ ἐκείνῳ χορῷ τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου, αἱ ὁποῖαι ἵνα μὴ παραδοθῶσι, συμπλέκουσι τὰς χεῖρας, χορεύουσαι μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὰς ἀγκάλας ἐπὶ τῆς κορυφῆς

τοῦ πατρῖου ὄρους, καὶ ἀποσπώμεναι ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης κρημνίζονται εἰς τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου. Ὅποια ὠραῖαι ἡρωίδων μορφαὶ αἱ τῶν Σουλιωτισσῶν μαχητριῶν Δέσπως Μπότσαρη καὶ Μόσχως Τζαβέλλα. Ὅποια μεγαλοπρεπῆς σκηνὴ ἢ τοῦ Πύργου τοῦ Δημουλιῶ, τοῦ καταφυγίου ἄλλων γυναικῶν τοῦ Σουλίου ὁμοῦ μετὰ τῆς Δέσπως Σέχου καὶ τῶν νυμφῶν αὐτῆς αἱ ὅμοιοι, ὅπως σφαιρῶσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν πολιορκητῶν. ἀνετίναξαν τὸν πύργον καὶ ἑαυτάς.

Αἱ μάρτυρες αὐταὶ ἐπανελάβον ἐν Δημουλιῶ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμέρας τινὰς πρότερον εἶχε πράξει ἐν τῷ φρουρίῳ Κιοῦγκι ὁ μοναχὸς Σαμουήλ ὅστις ἵνα μὴ παραδώσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, ἀφοῦ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῖς εἰς θάνατον προωρισμένους ὀλίγους συντρόφους αὐτοῦ, ἔθηκε πῦρ εἰς τὴν ἀπτραν τοῦ πλήρους πυρίτιδος βαρελίου καὶ μετέβαλεν εἰς ἐρείπια τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ φρούριον. Ἄλλ' οὐχὶ κατὰ τοῦ Σουλίου μόνον ὁ Ἄλῃς οἷτως ἐπολιτεύθη. Δι' οἵανδήποτε ἀφορμὴν, καθ' οἵανδήποτε περίπτωσιν ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἔρρεπε πρὸς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν καταστροφὴν. Αὐτὴ ἢ οὐκ ἐπιθυμῶσα πρὸς τὴν ἐαυτοῦ μητέρα ἀξίαν τοιούτου τέρατος, ἀποκαλύπτει ἐν τῇ κακοήθει τοῦ Ἄλῃ ψυχῇ τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐκδηλωθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐγκλήματος. Ἡ ἀκμάζουσα κωμῶπις τοῦ Γαρδικίου ἐδέησε νὰ πληρώσῃ διὰ τῆς καταστροφῆς, τῆς πυρπολήσεως καὶ τοῦ αἵματος παλαιᾶν τινα προσβολὴν κατὰ τῆς μητρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου ἐκείνου θηρίου. Ὅσοι ὑπελείφθησαν ἐκ τῶν ταλαιπώρων Γαρδικιωτῶν βιαίως προσαχθέντες εἰς Ἰωάννινα παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθιγγάνους, τοὺς δημίους τοῦ τυράννου, ἵνα πνιγῶσιν εἰς τὴν λίμνην τῆς πόλεως.

Τέλος ὄχι μόνον κατὰ τοὺς πολέμους αὐτοῦ καὶ τὰς ἀτομικὰς αὐτοῦ ἐκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ πράξιν ἐμφανίζεται ὡς καταιγὶς διερχόμενη ἐπὶ τῶν ἡπειρωτικῶν ἕδαφῶν. Πάντοτε ἀμείλικτος οὐδέποτε συγκινούμενος ἐκ τοῦ θρήνου τῶν θυμάτων δὲν σταματᾷ πρὸ οἰουδήποτε προσκόμματος ἐν ταῖς πολεμικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσι καὶ ταῖς πολιτικαῖς δολοπλοκίαις. Καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς παραδόσεως τῆς Πάργας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Πύλην, ἣς παραδόσεως ὑπῆρξεν ὁ κύριος μεσάζων, ὁ Ἄλῃς τὰ αὐτὰ ἐπέδειξεν αἰσθήματα.

Ἡ σκηνὴ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τῶν κατοίκων ἰσοδυναμεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ σατραπῆ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς

τὰς πατριωτικὰς θυσίας τῶν ἡρώων καὶ ἡρωίδων τοῦ Σουλίου.

Ἀφηγεῖται ὁ Φώσκολος. Ὅταν ἐκοινοποιήθη εἰς τοὺς Παργανούς ἢ περὶ ἀναχωρήσεως διαταγὴ, ἐκάστη οἰκογένεια ἐξῆλθε σεμνοπρεπῶς τοῦ ἰδίου οἴκου· οὔτε δάκρυα, οὔτε θρηνηδία. Οἱ ἄνδρες προηγουμένων τῶν ἱερέων καὶ ἀκολουθούντων τῶν τέκνων, μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ ἐκθάπτουσι τὰ ὀστέα αὐτῶν· συνήγαγον ταῦτα καὶ ἐτοποθέτησαν ἐπὶ πυρᾶς τὴν ὁποίαν εἶχον παρασκευάσει πρὸ τινος ἐκκλησίας. Ὁπλίσθησαν, παρετάχθησαν πρὸ τῆς πενθίμου πυρᾶς, ἔθεσαν πῦρ καὶ ἐκεῖ παρέμειναν ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοί, μέχρις οὗ τὸ πᾶν ἀπετεφρώθη. Καθ' ὅν χρόνον ἐλάμβανε χώραν ἢ θλιβερὰ αὕτη τελετὴ, στρατιῶται τινες τοῦ Ἄλῃ ἀνυπομονοῦντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Πάργαν, ἐπλησίασαν πρὸς τὰς πύλας. Οἱ πολῖται δι' ἀπεσταλμένου διεμήνυσαν εἰς τὸν ἄγγλον κυβερνήτην ὅτι ἐὰν εἰς ἓνα καὶ μόνον ἄπιστον ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθῃ πρὶν ἢ τῶν προγόνων τὰ λείψανα ἐξασφαλισθῶσιν ἀπὸ τῆς βεβηλώσεως, καὶ οὗτοι οὗτοι καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἐπιβιβασθῶσι, θὰ ἔσφαζον ἀμέσως τὰς συζύγους αὐτῶν καὶ τοὺς παῖδας ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ ἀποθάνωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλ' οὐχὶ χωρὶς προηγουμένως νὰ λάβωσιν αἱματηρὰν ἐκδίκησιν ἐκ τῶν ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Τοιαύτη διαμαρτυρία κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιγμὴν προὔξενησεν αἰσθησὶν καὶ ἐγένετο σεβαστὴ ἐκ μέρους ἐκείνων ἐνώπιον τῶν ὁποίων διετυπώθη. Ὁ κυβερνήτης Adam ἐπέτυχεν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τῶν Μουσουλμάνων. Ἀφοῦ ἐκάησαν τὰ ὀστέα, ὁ λαὸς ἐπεβιβάσθη πλοίων χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ ἀρθρώσῃ.¹

Τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Πάργας τῷ 1829 ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἄλῃ. Ἡ κυριαρχία αὐτοῦ ἐπεξετείνεται ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Ἡπείρου, μεγάλου μέρους τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, ἀλλ' ἀκόμη πλείοτερον ἐκυριάρχει ὁ τρόμος τοῦ ὀνόματός αὐτοῦ.

Ἡ εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα περιουσία αὐτοῦ ἦτο μέγιστη. Καθ' ἃ μαρτυροῦσιν ὁ Holland καὶ ὁ Leake, τὸ εἰρησίων εἰσόδημα αὐτοῦ ἀνήρχετο εἰς 290000 ἕως 300000 ἀγγλικῶν λιρῶν. Λέγεται ὅτι ἐν τῷ θησαυρῷ αὐτοῦ εὗρισκοντο ἀδάμαντες, ὄπλα καὶ ἄλλα χρυσᾶ καὶ

1. Narrazione delle fortune e della cessione di Parga (Opere edite e postume di Ugo Foscolo). Prose politiche, Firenze, Felice Le Monnier 1850 σ. 443.

ἀργυρᾶ ἀντικείμενα ἀξίας 250 ἑκατομμυρίων. Ἐν ἑκ τῶν ξιφῶν αὐτοῦ ἀδαμαντοκόλλητον ἤξιζε 55000 φρ., εἰς πολύεδρος ἀδάμας ὅστις ἄλλοτε ἀνήκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, 504000. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα τὰ πλούτη, ἢ καταγραφὴ τῶν τιμαλφῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν χρημάτων τοῦ Ἀλῆ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ γενομένη παρὰ τοῦ νικητοῦ Χουρσίτ πασσᾶ ὅπως ὑποβλήθη εἰς τὸν Σουλτᾶνον δὲν παρουσίασεν ἢ 45000000. Τὰ λοιπὰ, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχον σπαταληθῆ ὑπὸ τοῦ τυράννου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποκρυβῆ ἢ κλαπῆ παρ' ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἢ Πύλη εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν καταγραφὴν. Ἐν τούτοις τοῦ Ἀλῆ τὰ ἀκίνητα ἐν Ἡπειρῷ, Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Βορείῳ Ἑλλάδι περιελθόντα εἰς τὸν ὀθωμανικὸν θησαυρὸν ἀπέδιδον εἰσόδημα ἐκ 10-12 ἑκατ γροσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἀξία αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν θὰ ἀνήρχετο εἰς 440000000 περίπου.

Τοιαύτη ἐξουσία καὶ τοιαῦτα πλούτη ἐφαίνοντο παρέχοντα εἰς τὸν Ἀλῆ πάντα τὰ μέσα πρὸς ἱκανοποίησιν πάσης ἰδιοτροπίας αὐτοῦ, πρὸς διαφθορὰν τῶν χαρακτήρων, πρὸς οἰανδήποτε ἀπόπειραν. Ἰσχυρότερος καὶ πλουσιώτερος βασιλέως, ἐσκέφθη ὅτι μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Πάργας ἴσως εἶχεν ἐπιστῆ ὁ εὐθετος χρόνος ὅπως ἀποπειραθῆ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ περὶ αὐτονομίας ὄνειρου αὐτοῦ καὶ ἀντιτάξῃ ἀμυναν κατ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ἀπόπειρα δὲν ἐπέτυχεν τοῦ σκοποῦ. Σκληρῶς ἀποκρουσθεὶς παρὰ τῶν στρατηγῶν τῆς Πύλης, ἠττημένος, ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ τῶν Ἀλβανῶν του, ἐξηναγκάσθη ὅπως ἐκκενώσῃ τὸ φροῦριον τῶν Ἰωαννίνων. Τούτου ἕνεκα, πρὶν ἢ παραδώσῃ αὐτό, καλέσας εἰς τὰ διαμερίσματα αὐτοῦ τὸν Χουρσίτ Πασσᾶν, ὅστις ἐπολιόρκει αὐτὸν ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων, ἐπέδειξεν αὐτῷ τοὺς ἐν τοῖς ὑπογελοῖς συνηγμένους θησαυρούς, πλησίον δὲ αὐτῶν μεγάλην ποσότητα βαρελίων πυρτιδος. Εἶχε πλησίον αὐτοῦ τὸν πιστὸν ἰδιαιτέρον θεράποντα Σελίμ κρατοῦντα φανὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνημμένη ἄπτρα ἐτοίμη νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὴν πυρτιδα, ἱκανὴν ὅπως ἀφανίσῃ καὶ φροῦριον καὶ ἀνάκτορον καὶ θησαυρούς καὶ ὀλόκληρον τὴν πόλιν.

Ἡ σωτηρία αὐτοῦ τὴν ὁποίαν θὰ τῷ παρεχώρει ὁ Πάτισαχ εἰς ἀνταλλαγὴν πάντων τῶν θησαυρῶν ἢ τὸ πῦρ εἰς τὰ βαρέλια, ἦτο τὸ δυοῖν θάτερον τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τοῦ ἀδαμάστου γέροντος εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλτάνου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σατράπης κατέφυγεν εἰς τὴν νησίδα τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ἐν ἀναμονῇ τῆς σουλτανικῆς ἀποφάσεως. Ἐκ Κων)λεως ἦλθεν ἡ διαταγὴ ὅπως φο-

νευθῆ ὁ ἀντάρτης. Ὁ Χουρσίτ ὅμως ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ἀλῆ ὅτι τὸ φροῦριον ἀπῆται τοῦ φροῦριου τὴν παράδοσιν πρὸ οἰασδήποτε ἐτέρας ἀνακοινώσεως περὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Ἀλῆς παρέδωκε τότε τὸ ἐκ μαργαριτῶν κομβολόγιον αὐτοῦ ἵνα ἐλεειχθῆ τοῦτο εἰς τὸν Σελίμ. Ἦτο τὸ σημεῖον τὸ συμπεφωνημένον μετὰ τοῦ πιστοῦ θεράποντος ὅπως ἀπομακρυνθῆ αὐτός ἐκ τῶν ὑπογείων τοῦ φροῦριου, οὐχὶ δὲ ὅπως θέσῃ πῦρ εἰς τὰ βαρέλια Σβεσθείσθης τῆς ἄπτρας ἐσβύνητο ὡσαύτως τοῦ κυρίου ἢ ζωῆ. Εἰς τὸ καταφύγιον τοῦ Ἀλῆ εἰσέβαλον τοὶ Χουρσίτ οἱ σωματοφύλακες. Μετὰ τραγικὸν ἀγῶνα κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ γέρον σατράπης ἐφάνη ὡς μέλλον νὰ ἀνακτήσῃ πάσας τῆς νεότητός του τὰς δυνάμεις, ἔπεσεν αἰμόφυρτος, ἄπνους. Δεικνύεται ἀκόμη τῆς μονῆς τὸ γέλλιον, ἐνθα συνέβη ὁ θάνατος, διακρίνονται δὲ ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ διαπέδου αἱ ὀπαὶ τὰς ὁποίας ἤνοιξαν τὰ κατὰ τοῦ Ἀλῆ ρηφθέντα βλέματα.

Ἡ 6 Φεβρουαρίου ὑπῆρξεν ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβη τοῦ τυράννου τὸ τραγικὸν τέλος. Ἦδη ἀπὸ εἰὸς ἔτους ἢ Ἑλλὰς ἐξεγερθεῖσα κατὰ τῆς Πύλης ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ὅταν τοῦ νικητοῦ Χουρσίτ οἱ στρατιῶται περιέφερον κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἀνὰ τὰς οἰκίας τῶν προκρίτων μωαμεθανῶν καὶ χριστιανῶν τῶν Ἰωαννίνων ἐπ' ἀργυροῦ πινακίου, διὰ πολυτίμου ὑφάσματος κεκαλυμμένην τοῦ Ἀλῆ τὴν κεφαλὴν, τὴν ὥραιαν ἐκείνην κεφαλὴν πρεσβύτου μετὰ τοῦ μακροῦ λευκοῦ γενείου, ὅλα τὰ Ἰωάννινα ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἀναπνεύσωσι. Τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη κυριαρχίας εἶχον πληρώσῃ τὸ σεράγιον ἀνηθικότητος, τὴν πόλιν καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον θυμάτων, τὴν λίμνην πτωμάτων.

Μεταξὺ τῶν πλείστον ἀφηγήσεων περὶ τῶν θυμάτων τοῦ Ἀλῆ αἱ μᾶλλον συγκινητικαὶ εἶνε αἱ τοῦ ἀρματωλοῦ Εὐθυμίου Βλαχάβα καὶ τοῦ θανάτου τῆς Κυρᾶ Φροσύνης.

Ἐν ἑκ τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἠθέλησε καὶ ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἦτο ἡ προστασία τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν, τῶν ταγματῶν ἐκείνων τῶν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγὸν διατελούντων ἀλυτρώτων ἐλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἠδυνήθησαν νὰ διαφυλάξωσι τοῦ ἔθνους τὸ πολεμικὸν μένος καὶ νὰ παρασκευάσωσιν αὐτὸ εἰς τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Οἱ μᾶλλον ἀνδρεῖοι ἀρματωλοὶ, οἱ μᾶλλον ἐπίφοβοι, ἐπροστατεύοντο καὶ ἐθωπεύοντο ὑπὸ τοῦ τυράννου. Οὕτω τοῦ Ἀλῆ ἡ αὐλὴ εἶχεν ἀποβῆ ὁ τόπος συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλή-

νων ὀπλαρχηγῶν, εἶδος τι στρατιωτικοῦ σχολείου ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον οἱ μέλλοντες ἐλευθερωταί. Αὕτη εἶνε ἡ μόνη ὑπηρεσία τὴν ὁποίαν ἀσυναίσθητος παρέσχεν εἰς τὸν ἑλληνισμόν μεταξὺ τσοῦτων δειγῶν. Τὰ μὲν δεινὰ παρέμειναν πάντοτε τοιαῦτα, ἡ δὲ ἀκουσία αὕτη ὑπηρεσία ὑπῆρξεν ἐπίσης μεγάλη. Ἐν τούτοις ἵνα διατηρήσωσι καλὰς μετὰ τοῦ Ἑλλήνων σχέσεις οἱ ἄρματωλοὶ ὄφειλον νὰ ὑπηρετήσωσιν αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ. Φοβερὰ ἐπήρχετο τιμωρία δι' οἰανδήποτε ἀπόπειραν ἀνεξαρτησίας ἢ ἀμφιταλαντεύσεως. Ὁ θάνατος τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ Λιάκου, τοῦ Βλαχάβα εἶνε ἀπόδειξις τούτου σαφεστάτη.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Τιλσίτ δὲν εἶχε σβύσει τὰς ἐθνικὰς τάσεις τῶν ὀπλαρχηγῶν οἱ ὅποιοι εἶχον τεθῆ εἰς κίνησιν διαρκούντος τοῦ μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῷ 1808 ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἐξηκολούθει κινούμενος ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ δρῶν καθ' ὅλας τὰς εἰς τὸν Ἑλλήνων ὑποταγμένας χώρας, ἐνῶ διετέλει εἰς συνεχεῖς μετὰ τῶν Σουλῶν καὶ ἄλλων ἐχθρῶν τοῦ σατραπείου σχέσεις. Νικητὴς μέχρι τῶν βράχων τῶν Μστεώρων συνεπλάκη βραδύτερον μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ τυράννου Μουχτάρ Πασσᾶ. Ἀπολέσας τὸν ἀδελφόν του καὶ ἠττηθεὶς κατὰ κράτος, κατέφυγε μετὰ τῆς ὑπολοίπου ομάδος του εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον. Ὁ Ἑλλήνων ὁμοῦ κατώρθωσε νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ προσελκύσῃ αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα. Ὁ γενναῖος ἄρματωλὸς δὲν προέβλεπε τὴν ταπεινωτικὴν αὐτοῦ τύχην. Φυλακισθεὶς, ὑπέστη μετ' οὐ πολὺ τὸ μαρτύριον. Οἱ μπράβοι τοῦ τυράννου, οἱ Ἀθίγγανοι, ἦσαν πάντοτε ἔτοιμοι μετὰ τῶν λαβίδων αὐτῶν καὶ τῶν σφυρῶν. Ὁ Βλαχάβας ὑπεβλήθη εἰς ἀνεκδιηγῆτους βασάνους. Τὰ ὄστιά αὐτοῦ ἐσφυρηλατήθησαν, τοῦ μάρτυρος τὸ σῶμα κατακοπὲν εἰς τέσσαρα τεμάχια ἐξετέθη εἰς τὰ μᾶλλον πολυσύχναστα κέντρα τῆς πόλεως, ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ Ἑλλήνων ἦτο πάντοτε πλήρης δραστηριότητος ὅπως καταπνίξῃ πᾶσαν ἀπόπειραν ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς τυραννίας αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ ἐπιστόδιον τῆς Κυρᾶ Φροσύνης διεσώθησαν διάφοροι ἐκδοχαὶ ἀρκούντως διάφοροι ἢ μὲν τῆς δέ. Δὲν ἐλλείπει ἡ θέλουσα νὰ παραστήσῃ τὴν γυναῖκα ταύτην ὡς μῆλον ἔριδος μεταξὺ τοῦ γέροντος Ἑλλήνων καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μουχτάρ Πασσᾶ. Δυσχερῆς ἀποβαίνει ἡ ἱστορικὴ ἀπόδειξις περὶ τῆς ἀληθοῦς αἰτίας τοῦ διωγμοῦ τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ τῶν συντρόφων αὐτῆς ἧς ἐτελεύτησε διὰ μαρτυρίου ἀξίου τῶν λοιπῶν ὁμοτήτων τοῦ τυράννου.

Πᾶσαι αἱ ἐκδοχαὶ βασίζονται ἐπὶ προφορικῆς τινος παραδόσεως, ἐλλείπει δὲ οἰουδήποτε ἀδιαφιλονικήτου κειμένου, δὲν εἶνε εὐχερῆς ἡ ἐξοδος ἐκ τοῦ φραύλου κύκλου τοῦ περιστοιχίζοντος ἐπίσης πλείστας ἄλλας λεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τοῦ περιβάλλοντος τῆς αὐτῆς τοῦ Ἑλλήνων.

Ἐν τούτοις εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι αἰτία τοῦ θανάτου τῆς Κυραφροσύνης ὑπῆρξεν ἔσως τις, ἔσως ἔνοχος, καθόσον ἦτο σιζευγμένη, ἔραστὴς δὲ ἦτο αὐτὸς τοῦ τυράννου ὁ υἱὸς Μουχτάρ.

Ἡ ἀληθοφανεστέρη ἐκδοχὴ ἀναφέρει ὡς ἐξῆς τὴν ἱστορίαν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς ὠραίας εἰκοσιοκταέτιδος Ἰωαννίτιδος καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἑλλήνων.

Ὁ σύζυγος τῆς Φροσύνης ἔλειπεν ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ δὲ Μουχτάρ ἦτο ἐπίσης ἀπησχολημένος ἐν στρατιωτικῇ τινι ἐπιχειρήσει, ὅτε γάμος τις ἐτελέσθη ἐν τῷ σεραγίῳ. Κατὰ τοῦ σατραπείου τὴν ἔξιν, εἰς τοιοῦτους γάμους συνήθως προσεκαλεῖτο ἡ ἀρίστη μερὶς τῆς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων. Αἱ κυραὶ ἦσαν συνηθροισμέναι ἐν τοῖς διαμερίσμασι τοῦ χαρεμίου ἐνθα εὗρισκοντο ἐπίσης αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν τοῦ Ἑλλήνων, Μουχτάρ καὶ Βελῆ Πασσᾶ. Αἱ δοῦλαι προσέφερον ἀναψυκτικὰ εἰς τὰς προσκεκλημένας κυραὶς ὅτε μία ἐξ αὐτῶν ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς συζύγου τοῦ Μουχτάρ, πλησιάζουσα τὴν Φροσύνην ἵνα προσφέρῃ εἰς αὐτὴν τὸ σερπέτι εἶδεν ἐφ' ἑνὸς ἐκ τῶν δακτύλων αὐτῆς πολύτιμον δακτύλιον, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώρισεν ὅτι ἀνήκεν εἰς τὴν κυρίαν αὐτῆς. Πάριστα ἀνεκοίνωσε τὸ γεγονός εἰς τὴν κυρίαν αὐτῆς ἡ ὁποία ἐκμανεῖσα ἔσφιψε βλέμμα ὀργῆς εἰς τὴν Ἰωαννίτιδα κυρίαν καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ χαρεμίου, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς, συζύγου τοῦ Βελῆ Πασσᾶ.

Τὴν ἑπαύριον ἀμφοτέραι αἱ νύμφαι μετέβησαν ὁμοῦ εἰς τὸν σατραπείον καὶ πλήρεις ἀγανακτίσεως ἐπέμειναν παρὰ τῷ πενθερῷ ὅπως λάβωσι φοβερὰν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν προσβολὴν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ γενομένην. Προσέθεσαν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀπειλὴν ὅτι, ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει, θὰ ἐπέστρεφον πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτῶν, τοῦ Ἰμβραῖμ Πασσᾶ τοῦ Βερατίου, ἐπιφόβου ἀντιπάλου, τοῦθ' ὅπερ ἐξηνάγκασε τὸν πενθερὸν νὰ συγκατατεθῆ. Ἐπενοήθη τότε σκευωρία τις ὅπως δικαιολογηθῆ τοῦ σεραγίου ἡ ἐκδίκησις. Ἡ γυναικεία ἀντιζηλία ἔπρεπε νὰ ἀποκρυβῆ ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῶν κατὰ τῆς ἀνηθικότητος ἀντιποίνων. Ὁ ἀστυνομικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἀλβανοῦ ἐκείνου Νέρωνος Ταχίρ Ἀβαζῆ διετάχθη νὰ ὑποβάλλῃ

κατάλογον ἐπιχαρίτων γυναικῶν τοῦ ἐλαφροῦ κόσμου τῶν Ἰωαννίνων, εἴτε χριστιανῶν εἴτε Μωαμεθανίδων. Ὁ τύραννος τοῦ ὁποίου ὀλόκληρος ἡ αὐλή ἦτο βεβυθισμένη εἰς τὸν βόρβορον καὶ τὴν ἀκολασίαν ἐνεφανίζετο ὡς κηδεμὸν τῆς ἠθικῆς. Δὲν ἐχρειάζοντο ἀποδείξει. Ἦρκεσεν ἀπλῆ ὑπόνοια, μία πρόφασις, ἤρκεσε τοῦ παντοδυναμοῦ σατραπόου ἢ θέλησις, τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀστυνομικοῦ αὐτοῦ διευθυντοῦ ἢ ταχύτης. Διαδικασία δὲν ἐγένετο· ὑπῆρξεν ἀπλῶς ἄδικος καταδίκη, διὰ τινος δὲ τῶν γυναικῶν ἐκείνων ἢ ἐκδίκησις ἐστράφη ἐναντίον αὐτῶν καὶ τῶν συζύγων των.

Ἦτο ἡ ἑσπέρα τῆς 21 Ἰανουαρίου 1861. Ὁ Ἄλλης εἶχε γευματίση παρὰ νιν εἰς τῶν πιστῶν θεραπόντων του. Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ταχίρ ὠδήγησαν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην τὰς καταδίκους. Ἦσαν 16 τὸν ἀριθμὸν, πλὴν τῆς Κυρᾶ Φροσύνης, ἡ ὁποία προσήχθη ἐπίσης ἐκεῖ μετὰ τῆς γηραιᾶς αὐτῆς τροφοῦ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῆς. Αἱ 18 γυναῖκες μετηνέχθησαν εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς λίμνης, ἀλλὰ μὴ ὑπαρχόντων λεμβούχων κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ἐκομίσθησαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἐνθα παρέμειναν ἐγκάθειρτοι ὀλόκληρον τὴν ἐπομένην. Ἡ πόλις ὅλη συνεκινήθη ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν συμβάντων τῆς νυκτός, οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμησε νὰ προβῆ εἰς οἰονδήποτε διάβημα πρὸς διάσωσιν τῶν εἰς θάνατον προαρτισμένων θιμάτων. Πάντες ἐτρομοκρατοῦντο. Ἐπηκολούθησεν ἡ νύξ τῆς 22 Ἰανουαρίου. Τὸ ψῆχος ἦτο παγετώδες, ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀφηγηθῶσιν ἡμῖν οἱ ἐφέτος πολιορκήσαντες τὰ Ἰωάννινα. Τὰ πάντα ἦσαν ἤδη ἔτοιμα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκοτούς αἱ 18 γυναῖκες ἐπεβιβάσθησαν, αἱ λέμβοι προὐχώρησαν εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης, ἐκεῖ δὲ ἢ μὲν μετὰ τὴν δὲ ἐρρίφθησαν ἐντὸς τῶν κυμάτων. Βαθεῖαι οἰμωγαὶ 18 γυναικῶν χειλέων διέκοψαν τὴν βαθεῖαν σιγὴν, μόνον δὲ οἱ ἀστέρες οἱ ἀμυδρῶς φωτίζοντες τὴν ἔρημον πόλιν, ἐθεῶντο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἀγωνίαν τῶν θιμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παλαίοντα κατὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἀνερχόμενα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν προσεπάθουν νὰ ἐγγίσωσι τὰς πλευρὰς τῶν λέμβων καὶ πάλιν ἐξωθοῦντο εἰς τὸν βυθὸν παρὰ τῶν μπράβων τοῦ τυράννου. Μετ' οὗ πολὺ οὐδὲν πλέον ἠκούσθη. Μόνον τοῦ θανάτου ἡ σιγὴ ἐπεξετάθη ἐπὶ τῆς λίμνης, ἡ ὁποία ἠρεμίσασα ἐκ νέου ἐκάλυψε τὸν μέγαν τάφον.

Τῶν 18 ἐξ Ἰωαννίνων γυναικῶν ἡ ποινὴ ἔμεινεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνεξάλειπτος ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατοίκων ἐκείνων, ὑπερ-

βαίνουσα δὲ τῆς Ἠπείρου τὰ ὄρια, διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ λαϊκὴ μουσα ἀφιέρωσε γλυκυμόλπους ᾠδὰς θρηνοῦσα τὴν τύχην τῶν θυμάτων τὰ ὁποῖα ἐν τῇ λαϊκῇ φαντασίᾳ περιεβλήθησαν τοῦ μαρτυρίου τὸν φωτοστέφανον. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ Μουσεῖον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν διέρχονται μετὰ συγκινήσεως πρὸ τῆς ὑαλοθήκης ἐνθα εἶνε ἐκτεθειμένη ἡ τιμαλφὴς ἐσθῆς τῆς Κυρᾶ Φροσύνης, ὀλόκληρος ἐξ ἐρυθροῦ βελούδου καὶ χρυσοκέντητος, ὡσὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐθνικοῦ κειμηλίου. Ποιηταὶ ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Βερναρδάκης καὶ ὁ Πυροβιλέγγιος διὰ τῶν ἀρίστων αὐτῶν στίχων παρέστησαν ἀπὸ σκηνῆς τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων. Πλὴν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην Βαλαωρίτην ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἀπεικονίσεως τῆς Κυρᾶ Φροσύνης ὡς πραγματικῆς ἠρωίδος καὶ τῆς εἰς πάντας μεταδόσεως τῶν ὑπὲρ τῶν Ἰωαννίνων ἐθνικῶν παλμῶν, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀφήγησιν τοῦ μαρτυρίου τῆς ἡπειρώτιδος γυναικός, ἐν τῷ ἔπει του, τῷ φέροντι τὸ ὄνομα τῆς μάρτυρος τῆς σατραπικῆς ἰδιοκρατίας.

Ὁ Βαλαωρίτης ὑπῆρξε πολιτικὸς ἀνὴρ πλήρης πατριωτισμοῦ, βαθὺς τῶν γραμμάτων γνώστης, ὑπέρομαχος τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἐν τῇ Ἰονίᾳ Βουλῇ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Βρετανικῆς προστασίας, βραδύτερον δὲ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων, ἔδωκε δὲ χρῆμα καὶ ἐθελοντὰς τῷ 1868 εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνα αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἀγίας Μαύρας, οὐ μακρὰν τοῦ βράχου ἐνθα ἡ παράδοσις ἀφηγεῖται ὅτι ἡ ἐρωτόληπτος Σαπαῶ ἐπήδησεν εἰς τὰς Ἰονίους ἀκτὰς, ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἀπέναντι ὄρη τῆς Αἰτωλίας μέχρι τοῦ μακροῦ ὄριζοντος τῶν ἡπειρωτικῶν κορυφῶν. Ἦτο ὡσὰν ἀπόγονος τῶν ἀρματωλῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Βαλαώρας, ἀρμοδιώτερος παντὸς ἄλλου ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἵψος μεγαληγόρου βάρδου τῆς Ἠπείρου, ἀναβιώσῃ πάσας τὰς δόξας αὐτῆς καὶ ἀπεικονίσῃ πάντα τὰ μαρτύρια. Ἴσως, καθ' ἃ ὁ ἴδιος ὠμολόγει, «Ἴσως μὲ ἔλκουσι πρὸς τὴν Ἠπειρον τὰ ὀστᾶ τῶν προγόνων, ἴσως συνείθισα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας νὰ βλέπω ὑψούμενον ἐνώπιόν μου τὸν γηραιὸν Πίνδον ὡς προσφιλῆ σκιὰν τείνουσαν πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρα· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ ὅτι, καὶ ἂν εἰς μόνος παλμὸς ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, θέλω ἀφιερῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἠπειρον».

Οὐχὶ μεθ' ἐνὸς μόνου παλμοῦ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς ἐξύμνησε τὴν

προσφαλή εἰς αὐτὸν γῆν. Ἰλλὰ μεθ' ἄλλης τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας. Ὁ ποιητὴς ὅστις ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν βασιάνων τοῦ ἄρματο-λοῦ Βλαχάβη κατακροφουρηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ συνθλίβει τὴν καρδίαν καθὼς ὁ Στράιος ἐν τῇ Σαλώμῃ του κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ζωοτομήσεως τοῦ Ἀγίου Προδρόμου, ὁ αἰδὸς ὁ ἐνσπείρων τὸν τρόμον ἐνῶ ἀφηγεῖται τὰς παρὰ-επιζομένους ὑπὸ τῶν Ἀθιγ-γάνων, τῶν δημίων τοῦ σατραπίου τῆς Ἡπείρου, βασιάνους, ὁ ραμφ-δὸς ὁ ἀνεγείρας εἰς τὴν πατριωτικὴν θυσίαν τοῦ καλόγηρου Σα-μουὴλ «*monumentum bene regemius*», κατόρθωσε νὰ παρου-σιάζῃ ἀριστοφυματικῶς ἐν τῇ Κυρᾷ Φροσύνη του εἰς τοὺς ὁμοε-θνεῖς αὐτοῦ τὴν ἀθλὴν ἐκείνην τοῦ Ἀλῆ μετὰ πάντων τῶν μυστηριω-δῶν αὐτῆς ἐγκλημάτων, κατόρθωσε νὰ ψυχολογήσῃ τὴν ἀσύλλη-πτον τοῦ τυράννου ἀντιότητα. Βλέπομεν αὐτὸν ἀπεικονίζοντα τὰ σκόπη τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεχέοντο πάντα τῆς ἐμφύ-του σκληρότητος τὰ κτηνώδη ἔνστικτα μετὰ τῆς μινίας τοῦ πάθους γεροντικοῦ ἔρωτος, μετὰ τῆς ζηλοτυπίας πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ τέκνον αὐτοῦ, ἀφοῦ εἶχεν ἐρωτευθῆ τὴν εὐνοουμένην τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ γυ-ναῖκα. Ἀλλ' εἶνε ἡμέραι τρόμου καὶ κατάρας διὰ τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τὴν κυριαρχίαν ἐκεῖναι κατὰ τὰς ὁποίας ἀναπτύσσεται παρὰ τῷ ποιητῇ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ πρὸς τὴν Κυρᾷ Φροσύνην ἔρω-τος τοῦ τυράννου, τὸ προσκονίζον τὴν τραγικὴν μοῖραν.

Μετὰ μνημειώδους μεγαλοπρεπείας ὁ Βαλιωρίτης ἀναπαριστᾷ ἐν τῷ προομίῳ τοῦ ἔπους αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τὴν κυριαρχίαν, κατόρθωσε δὲ νὰ ἐκφράσῃ δι' ὀλίγων στί-χων ὅ,τι θὰ ἠδύναται νὰ λεχθῆ εἰς ὀλοκλήρους τόμους περὶ τῶν θλίψεων τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης πόλεως κατὰ τὰς ὀδυνηροτάτας αἰ-τῆς ἡμέρας.

Ἐπέσανε τὰ Ἰωάννινα σὺγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,

Ἐσβύσανε τὰ φῶτά τους, ἐκλείσανε μάτια.

Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθεῖά στὴν ἀγκαλιά της

Γιατ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάσῃ.

Τραγοῦδι δὲν ἀκούεται, ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει,

Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ μνήμα τὸ κρεββάτι,

Κ' ἡ χώρα κοιμητήριον, κ' ἡ νύχτα ῥημοκκλήσις.

Ἐὰν ὁμῶς θελήσωμεν νὰ κατέλθωμεν ἐκ τῶν κουρουφῶν τοῦ Ἑλικῶνος εἰς τὰς σελίδας τοῦ περὶ λόγου, ὅπως σχηματίσωμεν ἰδέαν πινὰ περὶ τοῦ τί ἦτο τοῦ Ἀλῆ τὸ σεράγιον καὶ τῶν Ἰωαννί-

νων ἢ κοινωνία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀρκεῖ ν' ἀνοίξωμεν τὸ βιβλίον τοῦ Πουκεβίλ, προξένου τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ σατραπῇ. Ὁ γάλλος εὐπατριδὴς ἐγνώρισε κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν Ἑλλη-νικὴν Ἡπειρον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν ἀδημονίαν νὰ ζήσῃ ἐπὶ πλεῖστα ἔτη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὴν κυριαρ-χίαν ἐκείνην.

«Ὁ Ἀλῆς», λέγει ὁ Πουκεβίλ, ὁ περιγράφων τὴν τυραννίαν αὐ-τοῦ καὶ τὸ περιβάλλον ὡς ζωγράφος ὅστις λαμβάνει ἐκ τῆς πυξί-δος τὰ σκοτεινότετα χρώματα, «ὁ Ἀλῆς ἀνεβίβασε τὴν διαθφορὰν εἰς περιωπὴν ἀρχῆς. Νυχθημερὸν τὸ ἄντρον τοῦ τέρατος τού-του, ἑτέρου Κάκου, εἶνε προσιτὸν εἰς τὴν διαβολὴν, τὸ ἐγκλημα, τὴν δολοκλοκίαν. Ἡ φρουρὰ αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ δολοφόνων, οἱ ἀκόλουθοι οὐτοῦ εἶνε τὰ διαφθαρμένα τέκνα τῶν θυμάτων τῆς θηριωδίας αὐτοῦ, οἱ κατάσκοποι αὐτοῦ εἶνε εὐτελεῖς βλάχοι ἔτοιμοι εἰς τὴν διάπραξιν πάντων τῶν ἐγκλημάτων, οἱ ἔμ-πιστοι δὲ αὐτοῦ εἶνε δηλητηριασταὶ καυχώμενοι διὰ τὰς ἀθεμίτους αὐτῶν πράξεις. Ἱερόσυλοι λειτουργοὶ Θεοῦ τοῦ ζῶντος γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰ σκοτεινὰ μυστήρια τῶν συμβουλίων αὐτοῦ ὅπως ἀπο-καλύψωσιν αὐτῷ τῆς ἀθωότητος τὸν στοχασμὸν καὶ τῶν ἐξομολο-γήσεων τὸ ἀπόρητον. Μετημφισμένοι ὑπὸ πᾶσαν μορφήν κατὰ-σκοποι ἀναζητοῦσι καὶ ἐρευνῶσι τὰ μέρη ἔνθα εἶνε κεκρυμμένα τῆς χήρας καὶ τοῦ ὄρφανοῦ τὰ χρήματα. Ἡ δειλὴ παρθένος κεκρυμμένη ἐν τοῖς σκοτεινοῖς διαμερίσμασι τοῖς προωρισμένοις διὰ τὸ φύλον αὐ-τῆς δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὰ διαπεραστικὰ αὐτῶν βλέμματα. Αὕτη ἀποσπᾶται βιαίως ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγκάλης, ἀποσπᾶται τὸ τέκνον ἐλπίς ἑναρέτου οἰκογενείας, ἡ δὲ τιμὴ, τὸ κάλλος, ἡ αἰδῶς θυσιάζ-ονται εἰς τὰ αἴσχιστα πάθη. Αἱ χάριτες, αἱ εὐνοιαί, οὐδέποτε ἀμεί-βουσι τὸν ἐνάρετον, πλὴν παρὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν, τὴν ἀποκηρύτ-τουσαν τὴν ἐντιμότητα, ἡ φιλεύσπλαγγος φιλανθρωπία κατοικεῖ ἀκόμη τὴν πόλιν ταύτην, τὴν ὁποίαν λυμαίνεται ἡ σκανδαλωδεστάτη ἀνηθικότης».

Παρουσιάζων κατόπιν τελείως διάφορον εἰκόνα, ἐξακολουθεῖ «Οἱ Ἕλληνες τῶν Ἰωαννίνων εἶνε φιλάνθρωποι· οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ιδιότητα ταύτην ἐκ τῶν καρδιῶν αὐτῶν. Οὐδόλως ἀποστρέφουσι τὰ βλέμματα ἀπ' ἀνθρώπου κύπτοντος ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀθλιότητος τοῦ σατραπίου, ἀδιακρίτως δὲ πάντες οἱ δυστυχεῖς γίνονται τῆς δημοσίας μερίμνης τὸ ἀντικείμενον. Αἱ φυλακαὶ βρι-

θουσι θυμάτων εἰς τὰ ὅποια ὁ τύραννος δὲν παραχωρεῖ ἢ μόνον τὰς χειροπέδας καὶ ἄτινα ἐπιβαρύνουσι τὴν πόλιν, μεριμνῶσαν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

Ἡ φιλανθρωπία περιθάλλει μετ' ἴσης ἀγάπης χριστιανούς, τούρκους καὶ ἔβραίους. Ἀδιακρίτως θρησκείας αὕτη προμηθεύει αὐτοῖς ἐνδύματα κατάλληλα διὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ καθημερινὴν διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν διατροφήν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες εὐλαβῶς ἀναλαμβάνουσι νὰ ἐπαιτῶσι, μὴ προβαίνοντες ὅμως εἰς τοὺς ἐράνους ἐκείνους ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ὁποίων κρύπτεται ἡ ματαιότης τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ τὸ κιλίκιον περιβεβλημένοι, ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ σάκκου τῆς ἐπαιτείας, καὶ κρούοντες τὰς θύρας ὅπως ζητήσωσι τοῦ πτωχοῦ τὸν ἄρτον. Οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν οἱ φυλακισμένοι ὑποφέρουσι, κραυγάζουσι μετὰ θρηνώδους φωνῆς· οὐδέποτε δὲ ἀρνεῖται τις εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλεημοσύνην του, πλὴν τοῦ σατραπόου καὶ τῶν συνενόχων αὐτοῦ.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐορτὰς τῶν χριστιανῶν, ἡ ἀγαλλίασις μεταδίδεται καὶ γίνεται αἰσθητὴ καὶ εἰς τὰ βάρη τοῦ ταρτάρου ἐνθα εἶνε ἐγκεκλεισμένοι οἱ κατάδικοι. Αἱ ἐργασίαι παύουσι δι' αὐτούς, ἡ τροφὴ αὐτῶν εἶνε ἀφθονωτέρα, διαρκοῦντος δὲ τοῦ Πάσχα αἱ τράπεζαι αὐτῶν εἶνε τόσον πλουσιοπάροχοι ὅσον αἱ τῶν πλουσίων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν γαμηλίων εὐωχιῶν ἡ σκέψις στρέφεται πρὸς τοὺς φυλακισμένους καὶ τὰ ὑπολείμματα τοῦ συμποσίου ἐπιφυλάσσονται ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ στενοῦ συγγενοῦς πλουσία οἰκογένεια καταβάλλει ἐπ' ἄρκετὰς ἡμέρας τὸ ἀντίτιμον τῆς διατροφῆς ἐνὸς θαλάμου τῶν δυστυχῶν τούτων ἀνθρώπων, αἱ δὲ δέσποιναι, συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν ὑπηρετριῶν αὐτῶν, ἐφορεύουσι τὴν διανομήν τῶν τροφῶν τὰς ὁποίας ἀναλαμβάνουσιν ὡς ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ παρασκευάσωσι διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν.

Ἡ ἐξαίρετος ἐκείνη φιλανθρωπία χαρακτηριστικὴ διὰ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὅλην τὴν Ἡπειρον, ἡ ὅποια δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβληθῇ οὐδὲ νὰ σβεσθῇ κατὰ τὰς σκληροτάτας τοῦ Ἄλλῃ ἡμέρας διετηρήθη μέχρι τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπη ἡ ἀποτελοῦσα πρᾶξιν πίστεως δι' ὀλόκληρον τὸν Ἡπειρωτικὸν λαόν. Ὁ Ἡπειρώτης πεπρωκισμένος δι' ἐμπορικοῦ πνεύματος, ἠδυνήθη κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς δυσχερεστάτας τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ἡμέρας νὰ καταστήσῃ τὸ ἐμπόριον ὄχι μόνον βιωτικὸν στήριγμα, ἀλλὰ καὶ μέσον πρὸς συσσώρευσιν πλούτου. Τὰ Ἰωάν-

νινα εἶχον ἀποβῆ κέντρον πρώτης τάξεως. Ὁ Σηοῖ (1666) καὶ ὁ Γαρνιερ (1702) ἐξαίρουσι τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα τῶν Ἰωαννίνων, παραβάλλοντες ταύτην πρὸς τὴν τῆς Μισσαλίας. Ἡ βιομηχανία τῶν δερμάτων, ἡ γουνοποιία, κυρίως τῶν μικρῶν ζώων ἢ ἐπεξεργασία, ἡ χρυσοχοΐα, ἡ ταπητουργία καὶ τὸ χρυσοῦν κέντημα ἦσαν ἅπασαι βιομηχανίαι τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν αὐτῶν ἐμπόριον δὲν διεξήγετο μόνον μετ' ὀλοκλήρου τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐπεξετείνετο μέχρι τῆς Ἰταλίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Οἱ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου ἐμποροὶ ἐγκατεστημένοι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐγνώριζον νὰ συνδυάζωσι τὸν κερδῶν μετὰ τοῦ λογίου Ἑρμού καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι τῶν Ἰωαννίνων ἡ πόλις διέθετε πρὸ ὀυθείας ὑπὲρ τῶν σχολῶν, τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν πτωχῶν αὐτῆς κερμάτων 1.100.000 ρουβλίων κατατεθειμένων παρὰ τῶν Ἰωαννιτῶν ἐν Ρωσσίᾳ, 145.000 φιορινίων κατατεθειμένων ἐν Βιέννῃ καὶ 510.000 φρ. κατατεθειμένων παρὰ τῆ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' οἱ Ἰωαννῖται καὶ λοιποὶ Ἡπειρωτῆται δὲν περιορίζοντο εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολείων, ἐκκλησιῶν καὶ νοσοκομείων μόνον ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτῶν. Τὰς εὐεργεσίας αὐτῶν ἐπεκτείνουσι εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ Κων]πολις, ἡ Ἀλεξανδρεία, ἡ Σμύρνη ἀποδεικνύουσι τοῦτο. Ἡ πόλις ὅμως ἡ ὅποια πλειότερον ἐπώφελήθη τῆς Ἰωαννιτικῆς καὶ ἠπειρωτικῆς ταύτης ἀγάπης πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα εἶνε αἱ Ἀθῆναι πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπον καὶ πάντοτε ἀποβλέπουσι πάντων τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Αἱ Ἀθῆναι δύνανται τρόπον τινὰ νὰ χαρακτηριθῶσιν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἠπειρωτικὴ πόλις. Ἀναρίθμητα εἶνε τὰ κτίρια, τὰ κληροδοτήματα, αἱ δωρεαὶ ἐκ μέρους τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ ἠπειρωτικοῦ λαοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸ Κράτος. Τὸ Πολυτεχνεῖον, ἡ Ριζάρειος σχολή, τὸ Μέγαρον τῆς Ἐκθέσεως, ἡ Στρατιωτικὴ Σχολή, ἡ Ναυτικὴ Σχολή, τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ μέγα Παρθεναγωγεῖον (Ἀρσάκειον) μετὰ δύο χιλιάδων μαθητριῶν, αἱ φυλακαὶ τῶν ἀνηλίκων εἶνε ἰδρύματα κτισθέντα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον συντηρούμενα διὰ κληροδοτημάτων Ἡπειρωτῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἡπείρου. Τμῆμα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸ λεγόμενον Καποδιστριακόν, συντηρεῖται διὰ τοῦ ἐξ 8 ἑκατομ. κληροδοτήματος τοῦ Ἰωάννου Δομπόλη, καταγομένου ἐκ τοῦ Βιλαετίου

Ἰωαννίνων καὶ πρὸ 60 ἐτῶν ἀποθανόντος ἐν Ρωσσίᾳ. Ἔτερα 8 ἐκ ἐκκληροδότησεν ὁ ἐκ Μετσόβου Γεώργιος Ἀβέρωφ διὰ τὴν ναυπήγησιν τοῦ φέροντος τὸ ὄνομά του πολεμικοῦ πλοίου, τοῦ τσαύτας ὑπηρεσίας παρασχόντος κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον. Οὐχ' ἦττον δημοφιλὲς ἐν Ἑλλάδι τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ μεγάλου εὐεργέτου διὰ τὴν πλουσίαν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Σταδίου.

Τὸ Παναθηναϊκὸν ἐκεῖνο Στάδιον, τὸ ἀπαστράπτον ἐκ μαρμάρου κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων, ὅταν ἐκτίσθη δαπάνη τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ τὸ ὅποιον ἔμενε κατερειπωμένον κατὰ τὴν διάρκειαν τοσούτων αἰῶνων δουλείας καὶ ἐγκαταλείψεως, ἐκαλύφθη ἐκ νέου δι' ὄγκου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐξαχθέντος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ Πεντελικοῦ. Ὡραῖον ὄνειρον μαρμαρίνου λευκότητος τὸ ὅποιον μόνον διὰ τῆς ἐκ 3 ἑκατομ. δαπάνης τοῦ Ἀβέρωφ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ. Εἶνε ὡραία ἐορτή, πρᾶξις δικαία, ὅταν πρὶν ἢ ἀντιπαλαίωσαι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ κοτίνου δαφνοστεφεῖς οἱ ἀθληταὶ διέρχωνται ὅπως κοσμίωσαι τὸν ἐκ μαρμάρου ἀνδριάντα τοῦ εὐγενοῦς πρεσβύτου δωρητοῦ ὁ ὅποιος φαίνεται προσμειδιῶν εἰς τὸ ὄραμα τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος τὰ ὅποια ἢ γυμναστικὴ καὶ ὁ ἀθλητισμὸς ἀνέδειξαν ἱκανὰ ὅπως νικήσωσιν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν.

Τοιαύτη δαιρίλεια ἐκ μέρους τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ λοιπῶν Ἡπειρωτῶν χάριν τῆς διαφυλάξεως τῶν ἐθνικῶν ἰδαικῶν καὶ τῆς διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας συνεπήγετο τῶν γραμμάτων τὴν καλλιέργειαν. Μεταξὺ τῶν ὡραίων εἰκόνων ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῶν μεγάλων Ἰωαννιτῶν ἰδρυτῶν σχολείων, διαδοτῶν τῆς παιδείας, προστατῶν τῶν λογίων, ἢ μᾶλλον περίβλεπτος εἶνε ἢ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν. Πλὴν τῆς ἰδρύσεως τοῦ φερωνίμου μεγάλου ἐκπαιδευτηρίου ἐν Ἰωαννίνοις, ἤνοιξαν μετὰ μεγίστης γενναιοφροσύνης τὰ θησαυροφυλάκια αὐτῶν ὅπως παράσχωσι εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, τὸν μέγαν Χῖον λόγιον, Ἀδαμάντιον Κοραῆ, τὰ μέσα πρὸς δημοσίευσιν ὀλοκλήρου βιβλιοθήκης ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἄλλων συγγραμμάτων, τὰ ὅποια διαδοθέντα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα παρεσκεύασαν τὴν ἀνάστασιν.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπης ἐξελίσσεται ἢ παράταξις ἐκείνη σοφῶν μοναχῶν, διακεκριμένων λογίων, ἐξόχων καθηγητῶν, οἱ ὅποιοι ἀνέδειξαν τὰ Ἰωάννινα ὡς εἰδός τι Πανεπιστημίου καὶ Διδασκαλεῖον ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν ὁποίων

ἐγκαλλώπισμα ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὁ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα τῶν Ἑλλήνων σοφώτατος ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἰωαννιτῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουσιν ὁ Σουγδουρῆς, σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ λογία οἰκογένεια τῶν Μπαλάνων, ὁ Ἀθ. Ψαλίδας, ὁ ποιητὴς Ἰωάννης Βηλαρᾶς, ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἡπείρου Ἀραβαντινός, ὁ Γεννάδιος, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ λόρδου Γκιλφόρδου καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἑλλάδος τὸ Πανεπιστήμιον δύναται νὰ καυχῶνται δια τοὺς Ἰωαννίτας καθηγητὰς των, τὸν Ἀσώπιον, τὸν Φιλητᾶν, τὸν Πάλλην, τὸν Στροῦμπον, τὸν Σεμιτέλον, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθησαν κατὰ τὰ 70 ἔτη τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ μέχρι τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν τόσοι καὶ τόσοι ἕτεροι ὁμογενεῖς μου ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς Ἡπείρου. Ὡσαύτως ἀναριθμητοὶ εἶνε αἱ ὑπέροχοι Ἰωαννίται καὶ Ἡπειρωταί, οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ διπλωματικῇ σταδιοδρομίᾳ, ἐν τῷ διοικητικῷ κλάδῳ, ἐν τῷ στρατῷ. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔτι σήμερον ἐν Ἑλλάδι διατηρεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἐκ Συράκου Ἰωάννου Κωλέττη, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ὑπὸ τὸν Ὀθωνα ὑπερέβη τοῦ βασιλείου τὰ ὄρια, ἐν ᾧ διετέλεσε πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις. Ἀφ' ἑτέρου Ἰωαννίτης ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος Σταύρου, ὁ ἰδρύσας τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ ὅποιον παρέσχεν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν καὶ εἰσέτι διατηρεῖ τὸν χαρακτῆρα παντὸς ἡπειρωτικοῦ ἰδρύματος, δηλαδὴ τὸν συνδυασμὸν τῆς στερεᾶς ἐγυήσεως μετὰ τοῦ φλογερωτάτου πατριωτισμοῦ.

Οὕτω δὲν εἶνε ὑπερβολὴ τὸ νὰ εἴπη τις ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν καὶ εἶνε ἐξάρτημά τι καὶ συμπλήρωμα τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα εἶνε πόλις ὑπὸ πλείστας ἀπόψεις Ἰωαννιτικὴ καὶ ὅτι ὀλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἡπειρωτῶν συμβολῆς.

Ἐν τούτοις πᾶσα αὕτη ἢ συγχώνευσις συνετελέσθη καὶ ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἡμέρας καθ' ἃς καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τὸν φόνον μέχρι τῆς χθρῆς ἀκόμη τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Ἡπειρος ἐγόγγυζον ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν.

Δὲν προτίθεμαι νὰ περιγράψω πάσας ταύτας τὰς συμφορὰς κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους. Διωγμοί, φυλακίσεις, ἀπαγχονισμοί, κατατομήσεις, πυρκαϊαὶ χωρίων, καταστροφὰι ἐκκλησιῶν

καὶ μονῶν, ἀποικισμοὶ Μουσουλμάνων ἐκ τῶν θηριωδεστέρων, ἐκ τοῦ βιάθους τῆς Ἀσίας καταγομένων, ἀναγκαστικαὶ μεταναστεύσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τοῦ πατρῴου ἐδάφους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀλλοιώσωσι τὴν ἐθνογραφικὴν ὄψιν τῆς χώρας, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκμηδενίσωσι τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα.

Προτιμότερον εἶνε νὰ ἐξαλειφθῶσιν αὐταὶ αἱ ἀναμνήσεις δηρώσεως καὶ βαρβαρότητος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς ἀναγεννωμένης ἐλευθερίας. Ἐς πράξωμεν ὅ,τι καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἐν τῷ δούκιῳ μεγάρῳ διὰ τὸν Μαρίνον Φαλιέρο. Ἐς καλύψωμεν διὰ μελανοῦ πέπλου τὸν χῶρον τῆς εἰκόνης καὶ ἄς θέσωμεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν:
Hic est locus domini Ottomanorum decapitati pro criminibus.

Ἡδὴ τοσοῦτων αἰώνων τὰ ὄνειρα ἐπραγματοποιήθησαν. Τόσων μαρτύρων, τόσων ἡρώων ἢ πατρῶν εἶνε ἐλευθέρων. Ἐναμέσον τοσοῦτων πτωμάτων νέας γενεὰς τέκνων ἀξίων τῆς ἀναστάσης Ἑλλάδος, ἀναμέσον αἱματοβρέκτου ὁδοῦ, ὁ ἀρχιστράτηγος Διάδοχος υἱὸς τοῦ βασιλέως, τοῦ ἔθνους ὁ πρωτότοκος, ἀφοῦ ἐκαλύφθη διὰ δαρπῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου, ἐνῶ οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἀνήγγειλον τὴν ἀνάστασιν καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἐκάλυπτον αὐτὸν διὰ δάφνης καὶ κατεφίλουν τὰς χεῖρας τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν. Κατὰ τὴν αὐθόρμητον ἐκείνην ἐκδήλωσιν χαρᾶς, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὠσαννὰ τῆς νίκης, τῶν ἀλληλούϊα τῆς ἀπελευθερώσεως, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀκουσθῇ διὰ τελευταίαν φωνὴν ἐκ τοῦ βιάθους τῆς λίμνης ἢ μακρυνῆ τῆς κυρᾶ-Φροσύνης καὶ τῶν 17 Ἰωαννιτίδων συντρόφων τῆς φωνῆ. Δὲν εἶνε πλέον θυμάτων στεναγμός, ἀλλ' ἦμος ὑδατίνων νυμφῶν ἐστεμμένων διὰ λωτῶν καὶ νυμφαῶν αἱ ὁποῖα ἄδουσι τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τὴν δόξαν.

Ἐπέσανε τὰ Γιάννενα γλυκὰ νὰ κοιμηθοῦνε. Τὰ φῶτά τους δὲν εἶνε πλέον σβυσμένα. Ἡ μάνα δὲν σφίγγει πλέον τὸ παιδί βαθεῖα στὴν ἀγκαλιά της, γιατί πέρασαν οἱ δύστυχοι χρόνοι καὶ δὲν τρέμει μὴ τὸ χάσῃ. Ὁ ὕπνος δὲν εἶνε θάνατος, καὶ τὸ κρεββάτι δὲν εἶνε πλέον μνήμα.

Πανταχοῦ ἀκούεται ἐν καὶ μόνον ὄσμα, ἦσμα ἀγαλλιάσεως, χαρᾶς καὶ νίκης.

ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΡΝΓ' ΚΑΤΑΛΟΙΠΟΝ

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΝΓ' κατάλοιπον ἀποτελεῖται ἐκ δέκα φύλλων γεγραμμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὕψεως, ὧν ἑννέα ἠριθμημένα καὶ τὸ ἐν ἄνευ ἀριθμῆσεως, περιέχει δὲ ἀντίγραφα μετὰ ὑποσελιδίων σημειώσεων πέντε ἐπιστολῶν ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Μονάχου 145 φύλ. 156β—159β καὶ μιᾶς ἐκ τῶν κωδίκων τοῦ Μονάχου 199 φύλ. 314β καὶ 145 φυλ. 156α καὶ τοῦ Ἐσκουριάλ Ψ—ΙΥ—Ι φύλ. 338α—β Τοῦ τελευταίου τούτου κώδικος ἐν μέρει ἐγένετο ἀντιβολή, διότι κατὰ τινὰ σημείωσιν τοῦ Λάμπρου περιεχομένην ἐν τῷ καταλοίπῳ τούτῳ «Μετὰ τὴν ἐν στίχῳ 3 λέξιν κεφαλὴ λείπει ἀντιβολὴ τοῦ Ἐσκουριάλ, διότι δὲν ἔχω φωτογραφίαν τοῦ φύλ. 338β». Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὰ κείμενα τῶν ἐπιστολῶν τούτων μετὰ τῶν ὑποσελιδίων αὐτῶν διορθώσεων.

Κ. Ι. Δ.

Ἐπιστολαὶ διάφοροι.

1.

Ἐφετόν μοι λίαν καθέστηκεν ὄραν θαυμὰ καὶ προσομιλεῖν τῇ σῇ φιλοθέῳ ἀγάπῃ, ἀδελφῶν φίλτατε, καὶ οὐκ ἐφετόν μόνον, ἀλλὰ τι καὶ δοκεῖ προουργιέστατον καὶ μᾶλλον ἠίκα ἐπιφοραὶ καὶ ἀθυμίαι ἐπέλθωσιν. Εἰώθει καὶ γάρ πως αἰετῶν γνησίων φίλων ἢ παρουσία τὰς ἀθυμίας πρὸς τὸ εἴθυμον μεταβάλλειν. Ὅτε καὶ γνήσιοι καὶ σοφοὶ τύχειεν ὄντες οἱ φίλοι, μεγίστης ἐκ παρουσίας γίνεται ἢ παράκλησις. Ἄλλ' οὖν ἐπειδὴ τῆς τοιαύτης ἐφέσεως ἢ τοιαύτη ἡμᾶς ἀπείργει διάστασις, καὶ ἡ συνουσία οὐκ εὐχερῆς, δεύτερον ὅ φρασι πεποίημαι πλοῦν καὶ γραφικῶς παραμυθεῖσθαι τὸν πόθον ἐπέιγομαι. Οὐ μικρὰ γὰρ κᾶκ τούτου ἐπιγίνεται τοῖς φίλοις παραμυθία τὸ διὰ γραφῶν δηλονότι διίσταμένοις προσομιλεῖν. Τὸ πολὺ γὰρ καὶ τοῦτο κατευνάζει τῆς ἀθυμίας. Ἀρτίως γοῦν μᾶλλον ἢ ποτε ἀναγκαῖον τοῦτό ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ χιλεπὴ συμφορὰ καὶ ἀθυ-

Περιλαμβάνονται ἐν φ. 156β—159β τοῦ Μοναχικοῦ κώδικος 145, αἰῶνος ιε' μετὰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ραοῦλ Μετοχίτου.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ διάφορα 3. ἀλλ' ἄτι προουργιέστατον 4. εἰώθη 4. αἰετῶν.

μία ἡμῶν ἐπῆλθεν ἡ τοῦ φιλιώτου ἡμῶν υἱοῦ. [ἢ] μεγίστην ἡμῶν τὴν λύπην εἰργάσατο. Ἄλλ' ἐν ταύτῃ μᾶλλον τὸ μεγαλόθυμον καὶ ἐπιεικὲς ἐνδείκνυσθαι χρὴ καὶ τὸ διαφέρον τῆς τε τοσαύτης γνώσεως καὶ παιδείσεως παριστῆναι, πρὸς τὴν πολλῶν κοινότητα συγκοινωνούμενον, καὶ πάσῃ δυνάμει φροντίζειν πρακτικῶν τοῖς πᾶσιν ἐν τούτῳ εἶναι διδάσκαλον καὶ μὴ συνεπάγεσθαι δηλονότι τῇ λύπῃ παραπλησίως τοῖς ἀνοήτοις καὶ ἀπαιδεύτοις. Ὁ γὰρ ἀσφαλῶς πιστεύων, ὅτι ὁ θεὸς ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ δίκαιος καὶ ὅτι πάντα πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων οἰκονομεῖ σωτηρίαν οὐκ ἀσχάλλει ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτῷ ἐπερχομένοις, ἀλλ' ἀσμένως δέχεται πάντα καὶ τὰς προσκαίρους θλίψεις εὐεργεσίας ἡγεῖται, καθὰ καὶ ὁ δίκαιος Ἰωβ. Ἐχρησίμευον γὰρ τοῖς δικαίοις μὲν οἱ θλίψεις, ἵνα γένωνται καὶ ἀναφανῶσι δοκιμώτεροι, ἡμῶν δὲ ἵνα εὐχαριστοῦντες ἀφέσεως τύχωμεν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Γέγραπται γάρ Ἀδύνατον σωθῆναι χωρὶς ἐκουσίων πόρων ἢ ἀκουσίων ἐπιφορῶν, καὶ ἀλλαγῆς Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅθεν μὲν οἱ ἅγιοι πάντες ἐκουσίως τὰς θλίψεις καὶ στενοχωρίας ἀναδεξάμενοι ἔτυχον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἔσοι δὲ ταύτας ἐκουσίως οὐ βούλονται, οὔτε παρὰ θεοῦ ἀκουσίως λύπας ὑφίστανται, ἵνα καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἀκουσίων θλίψεων σωθῶσι, καὶ μὴ βούλωνται. Ἡ βροτεία γὰρ φύσις, εὐόλισθος οὖσα καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀεὶ ἐπιρροπῶς ἔχουσα εἴτε ἀφέσεως ἀπολαίει διηνεκῶς, ἐπιλανθάνεται τοῦ θεοῦ καὶ πρὸς ἀθεμίτους πράξεις εὐολισθαίνει καὶ πρὸς μόνα κέχηνε τὰ παρόντα, οὐδ' ὅλως περὶ τῶν μελλόντων φροντίζουσα. Τοῦτο γοῦν ὁ φιλόφρωνος ἐπιδιορθούμενος Κύριος τὰς θλίψεις ἡμῶν ἐπιφέρει καὶ τοὺς θανάτους, ὡς ἂν τῆς τοσαύτης ἡμῶν πορώσεως ἀνανεύσαντες ἐν αἰσθήσει γενώμεθα καὶ πρὸς θεὸν ἀναλογιζόμενοι ὡς ὅτι ἄλλος κόσμος μένει ἡμᾶς, πρὸς ὃν ἤδη ἀπερχόμεθα. Ἀνακαινισμὸς οὖν ὁ θάνατος πέφυκεν, οὐκ ἀφανισμὸς, οὔτε τὴν παροῦσαν τοῦ θεοῦ κρίσιν καὶ τιμωρίαν νομιζομένην, εἴπερ σάφρασι χρησόμεθα λογισμῶ, οὐκ ἀπειλὴν χρὴ λογίζεσθαι, ἀλλ' οἰκονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν. Ἀκουσον τῆς Γραφῆς λεγούσης Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαισις, συγκλυσμὸς ἁμαρτίας καὶ πρὸς

1. ἢ προσέθηκα. 7. ἀσφαλῆς 9. ἀσχάλλει 10. αὐτοῦ 12. γεννῶνται 13. ἐφέσεως 22. ἀεὶ ἐπιρροπῶς ἢτε 27. γενόμεθα 28. ἢδη 33. συγκλησμὸς.

τὴν αἰωνίαν ζωὴν τοῖς εὐσεβέσι διαβατήριον. Καὶ ἀλλαγῆς Ἡσπέρη μὴ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτοῦ, ὅπερ μᾶλλον περὶ τοῦ μακαρίτου. Τινὲς δὲ τὸν ἰδίῳ τέκνων θάνατον ἀπαραμύθητον συμφορὰν ἡγνύονται. Ἀκουέτωσαν οὖν τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης Διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν γονέων τελευτῶσι τὰ νήπια, τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀμφω οἰκονομοῦντος, ἵνα τὰ μὲν νήπια ὡς καθαρὰ ἐπελθόντα τὴν οὐράνιον κληρονομήσωσι βασιλείαν, οἱ δὲ τούτων γονεῖς, εὐχαριστοῦντες τὸν προσλαβόμενον αὐτὰ, ἀφῶσιν λάβωσι τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, εἴπερ εὐχαρίστως τὴν στέρησιν αὐτῶν ὑποφέρουσι καὶ ὃν ἔχουσι πρὸς αὐτὰ πόθον τρέψωσι πρὸς θεόν. Γέγραπται γάρ, ὅτι τὰ τῶν πιστῶν νήπια ὡς καθαρὰ τὸν δεσποτικὸν θρόνον περικυκλοῦσι καὶ ὑπὲρ τῶν γονέων αὐτῶν τὸν θεὸν ἱκετεύουσι.

Ταῦτα οὖν πάντα ἀκριβῶς ἐπισταμένη ἢ σὴ ἀκρίβεια, πρὸς εὐχαριστίαν ῥύθμιζε πάντας τοὺς ὑπὸ σέ, τοῦτο πρῶτον αὐτὸς ἔργῳ δεικνύς. Λόγοι γὰρ ὠφελείας τὴν ἐκ τῶν ἔργων ἰσχὺν μὴ ἔχοντες στάχυες εἰσὶν ἀνεμόφθοροι καὶ ἀκαρποὶ ζωτικὴν ὅλως μὴ ἔχοντες δύναμιν. Δέξαι οὖν τὸ παρὸν τοῦτο τῶν σῶν ἀδελφῶν ἢ γονέων παραινετικὸν γραμματίον, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχου διὰ τὸν Κύριον ὃ δὲ θεὸς τοῦ ἔλεους δωρήσεται τῇ σῇ φιλοθέῳ ἀγάπῃ ὅσιν ψυχῆς, ὑγείαν σώματος καὶ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα λιταῖς τῆς πανάγνου Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

2.

Ἐτέρα ἐπιστολή

Ἀκηκόαμεν περὶ τῆς συμβάσεως σοι συμφορᾶς καὶ συνηγήκαμεν· καὶ γὰρ τὰ εὐφρόσυνά σοι ἴδια ἐκρίναμεν, κατὰ πάντα σοι κοινωνεῖν τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ ὀφείλοντες. Ἐπειδὴ δὲ θεοσεβείας εἶναι τρόφιμα τὰ Θεῷ ἐγνωσμένα καὶ τὰ θεῖα ἐμμελετῶντι λόγια ἐπαγγελόμεθα, χρὴ πάντα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δέχεσθαι. Προνοητῆς γὰρ ὑπάρχων τῆς ἡμῶν σωτηρίας οἰκονομεῖ τὰ συμφέροντα. Ὡσπερ γὰρ ὁ χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ, οὕτως ὁ σπῆλος τῶν ψυχῶν

3. τῶν ἡγνύονται 7. κληρονομήσουσι 9. αὐτῶν 10. τὸν ἔχουσι. 12. αὐτῶν 16. στάχυες εἰσὶν 22. Ἀκήκοα μὲν 25. τρόφιμα θεογνωσμένα ἐμμελετῶντι 26. ἐπαγγελλόμεθα 28. σπῆλος.

ἡμῶν καθάρεται ἐν θλίψεσι. Δέχου τοίνυν τὸ συμβᾶν εὐχαρίστως. Οὕτω γὰρ πλείστην εὐνοιαν ἐπισπάσῃ. Οὐδὲ γὰρ ἐν ταῖς εὐημερίαις καὶ εὐπραγίαις ὁ εὐγνώμων καὶ εὐχάριστος δοῦλος γνωρίζεται, ἀλλ' ὅταν σφοδρὸν ἢ τὸ κλυδώνιον καὶ τῶν ἐπιφορῶν ὁ ἔσμός, ³ περιστοιχίσει τῆς εὐγνωμοσύνης ἢ ἐπίδειξις. Γενναῖος οὖν καὶ ἀνδρεῖος γενοῦ καὶ μὴ ἀποδυσπέτει πρὸς τὴν θεραπείαν τοῦ ἱατροῦ τοῦ παντοίως τοῖς τραύμασι τὴν ἴασιν ἡμῶν μηχανωμένου. Ὅν γὰρ τρόπον ὁ καιτῆρ καὶ αἱ φαρμακεῖαι καὶ αἱ λοιπαὶ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἀηδεῖς μὲν εἰσιν, ἀλλ' αὐταὶ τῇ αἰσθήσει ἐνεργοῦσι καὶ ¹⁰ ὑγείας ποιητικαὶ ἡδονῆς καὶ θυμηδίας γίνονται παραίτιοι, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ αἱ σκυθρωπαὶ ἐπαγωγαί, εἰ καὶ ἀνιῶσιν, ἀλλ' οὖν ψυχικὴν ἐνεργοῦσιν εὐεξίαν καὶ εὐφροσύνην προξενούσι τὴν ἄλληκτον. Ὅθεν πεπεσμεθα ὡς οὐδὲν δεινὸν πεισόμεθα τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας πᾶσαν μηχανὴν ὑπερνικῶσαν· εἰ γὰρ καὶ δοκιμάσῃ ¹⁵ πρὸς καιρὸν ἡμᾶς τοῖς ἀλγεινοῖς ἐκδοῦναι, ἀλλὰ τῶσαύτην περὶ ἡμᾶς κέκτηται ἀγάπην, ὡς αἰρεῖσθαι ἡμᾶς μᾶλλον μετ' εὐσεβείας θανεῖν καὶ ζῆν τῶν ἱερῶν νόμων ἐντός. Εὐχόμεθα οὖν τῇ σῇ εὐσεβείᾳ τὸ λοιπὸν ἀπείραστον διαφυλαχθῆναι παντοίων κακῶν ἐν πολλοῖς γαληνίοις ἐνιαυτοῖς καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν καταξιωθῆναι.

3

Ἔτερα ἐπιστολή

²⁰ Εἰ περὶ τὰς τῶν δυνατῶν ἐπιστάμην στρέφεσθαι θύρας, ἦν ἂν καὶ αὐτὸς τῶν δυνατῶν. Νῦν δὲ εἰμὶ μὲν ἀσθενής, αἰσχύνομαι δὲ οὐδαμῶς. Ἄλλ' ἀρκεῖ σοι τὸ ἄδειν ὡς περὶ τῇ ἀηδόνι. Γράμματα δὲ σοι πέμπειν πολλὰ οὐκ ἡδυνήθην δὴ, πολλὰ μὲν πράττοντι πράγματα, πολλὰ δὲ δεχομένῳ γράμματα. Τοῖς γὰρ τοι βαρυνόμενοις ²⁵ τῶν πλοίων οὐ δεῖ προστιθέναι φορτία. Ἐπεὶ δὲ γραμμάτων ἐπιθυμοῖς, Λυδὸν ἐς πεδίον ἴσθι προσκαλούμενος. Περὶ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἦν πρὸς Ἀκάκιον ἔπεμψας, οἶδά σοι χάριν. Ἐδείκνυ γὰρ τὸν ἔσπουδακότα καὶ βουλόμενον ἔργον ἰδεῖν, ἀλλ' ὡς δ' ἂν ἀφοσιω-

1. συμβᾶν 3. εὐνώμων 5. περιστοιχισ 7. μηχανόμενος
8. φαρμακαὶ θεραπείαι θεραπευτικαὶ 9. αἰδεῖς 11. δὲ 11. ἄλλο ἄτο 16. εὐσέβειαν 17. τῶν ἐκτός 22. ἀειδόνι 23. δεῖ 24. τι πλείων 26. λυδῶν πεδίων πρὸς καλούμενος 27. οἶδα σὴν.

σάμενος ἀπηλλάγη. Περὶ δὲ τῆς στοᾶς συσχεπτέον, ὅπως εὐφημὸν τι ποιήσης περὶ αὐτῆς καὶ μή, δοκῶν τῷ Διονύσῳ χαρίζεσθαι, τὸν πατέρα λυπῆσης τοῦ Διονύσου, τὸν Δία.

4.

Ἔτερα

Ἐγὼ σε φίλον ἑμαυτοῦ καὶ τῶν ἀρίστων καὶ ⁵ περὶ τοὺς φίλους πρόθυμον οὐκ ἦττον ἢ τὸν Θησέα, γράμματα δὲ μοι πέμψας, οὐκ ἀντιλαβὼν δὲ πρῶτον, σκοπῶ τίς ἔσῃ. Ἐμοὶ δὲ μέγα μὲν ἂν τὸ μεμνησθῆναι μου, πολλῶ δὲ μείζον τὸ νῦν διὰ καὶ ἐπιστέλλεις. Ἐγὼ δὲ ἔπη φιλῶ μὲν, ἐργάζεσθαι [δ'] οὐκ οἶδα, καίτοι ¹⁰ πολλάκις ἐπεθύμησα, ἀλλ' ἢ φύσις οὐκ ἠκολούθησε. Πρῶτα δὲ σε δεξάμενος εὐκόλως ἂν ἔχοις περὶ τὸ λέγειν τέχνην. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν ἐφ' ἐκάστῳ μέρει χαρίσασθαι λόγον μεταπεμψάμενος, τὸ δεύτερον ἐγκωμιάζων ἡμᾶς τοῖς ἠθικωτάτοις σου ἔπεσι, σὲ μὲν ἐπαινεῖν ἔχω, τὸν δὲ οὐκέτι ἀνταμείβεσθαι ¹⁵ σε τὰ εἰκότα. Βασιλείου γὰρ τοῦ μεγάλου τῷ ὄντι ἦν ἀληθῶς τὸν τοῖς λόγοις σπουδῇ παρέχοντα καὶ τῇ σῇ τιμιότητι, οὐ καὶ τὸν βίον καὶ τοὺς λόγους ἐξήλωσας. Ἄλλ', ὦ μακάριε, λύε ἡμᾶς τὸν ἀγῶνος καὶ στέλλε καὶ γράφε ἀλήπτως (;) πληροῦντά σοι τὸ καταθύμιον. Ἐρρωμένος διαβιώης κατὰ καὶ Θεῷ σοι φίλον. Μετάνοιαν.

5

Ἔτερα ἐπιστολή.

Καὶ πρὸ τῆς σῆς ἐπιστολῆς ἐπιστάμην, ὅτι φιλεῖς μὲν, ἀλλὰ ²⁰ διὰ τιπεινοφροσύνην παραιτεῖσαι. Λαβὼν δὲ σου τὰ γράμματα διὰ πόθου ὅτι πολλοῦ ἀνεγίνωσκον, συνάπτων οἷός τε ἐν φίλοις εἷης καὶ οἷος διατελεῖς, καίτοι γε, τοῦ σχήματος τὴν φύσιν ἐν τῇ

1. ἀπηλλάγη 4. φίλον τ' ἔστι τί δεῖν ἐμ' αὐτοῦ ὁ. οὐχ' ἢ θύσεια 7. μεμνησθῆναι 7. μείζον 8. δ' προσέθηκα καίτι 9. αγρα 10. ἔχεις ἐκ τοῦ ἔχης 11. ἐκάστῳ ἐκ τοῦ ἐκάστοις 12. ἰθνηκοτάτοις 13. οὐκ ἔτι οὐχοίρετε ἐν τῷ κειμένῳ, ἐν δὲ τῇ ᾧφ οὐδὲν 18. ἀληπται πληροῦντα ἐξῶμένος 18. διαβιώης 20. παραιτοῦ δὲ 21. διαπόθου 22. οἷος τὲ διατελεῖς.

τίξει καθορῶν, εὖρον ἄπαντας τοὺς προσπελάσαντας θεῶ φίλους
 μηδέποτε παραιτούμενος, ἀλλὰ τοὺς μὴ ὄντας εἰ μάλα ἄγων εἶναι
 ποιεῖν. Ἡ μάλα γὰρ οὐ νομίζοντα φιλεῖσθαι χρὴ ὀκνεῖν ἢ φιλεῖ-
 σθαι πεπιστευκότα δεῖ θαρρεῖν. Τὸ γὰρ φιλεῖν νόμος καὶ νόμων
 5 νόμος. Χριστοῦ γὰρ ἡ ἐπαγγελία, κἂν καὶ τῶν ἀφελεστέρων τύχω-
 σιν εἶναι. Ῥητορικὸν δὲ γέ με καλῶν ἀνοίκειον ποιεῖς τὸ ὄνομα
 οἶονεῖ τι φρέαρ ὕδωρ μὴ ἔχον Ἐγὼ γὰρ οὐδεπώποτε ἑμαυτὸν
 ἐτηρησάμην ρητορικόν, σὺ δ' οὐδέποτε με ἐπαύστω τοῦτο καλῶν,
 λόγοις δ' ἑμοῖς ὁμιλῶν εὐδαίμονά με ποιεῖς. Ἐνδεῖ τοσοῦτον ἔγώ
 10 ἀλλὰ σοί γε τῆς μὲν διαθέσεως ἕνεκα τῆς πρὸς ἡμᾶς πολλ' ἀγαθὰ
 γένοιτο, καὶ σὲ μὲν ἐπαινοῦμεν, τῇ τύχῃ δ' ἐγκαλοῦμεν ὅτι μὴ τοιού-
 τους ἔτρεφεν ἡμᾶς. Στέλλεται δέ σοι παρ' ἡμῶν καὶ περικεφαλαία,
 ὅ καὶ οὐκ ἐπισκέδασε. Χρῶ οὖν καὶ εὐχου τὰ εὐτελεῖ ὡς μεγάλα
 ἐπιδεχόμενος. Ἐρρωσο.

Ἔτεροι ἐπιστολαί.

15 Συνίημι καθ' ἑαυτὸν ἢ μᾶλλον κατ' ἑμαυτοῦ τὰ συχνὰ στελλό-
 μενα γράμματα, ὡς ἀηδίαν ἢ εὐφροσύνην ποιεῖν δυνάμενα, ὧ θεία
 μοι καὶ ἱερὰ κεφαλή. Ἀλλὰ τί πάθω; Ὁ πρὸς σε μοι σχετικὸς ἢ
 μανικὸς ἔρωσ τοιαῦτα καταναγκάζει ποιεῖν καὶ τῶν οὐ θέμις ἐφά-
 πτεσθαι. Σὺ δ' ὅ πάντα καὶ πᾶσι χαρίζεις συνειθικῶς σύγγνωθί μοι,
 20 πρὸς τὴν διάθεσιν, οὐ πρὸς τὰ γράμματα ἀπιδῶν.

2. ἄγων ἔχει ὀρθῶς; 4. φιλεῖ 6. καλῶ ἀνήκοιον 7. τι
 γραπτέον τι; ἔχων 7. ἑμαυτοῦ 9. ἐνδεῖ διορθωτέον 11. τοῦ
 τύχη τίμη

Περιλαμβάνεται ἐν φ. 314β τοῦ Μοναχείου κώδικος 199, αἰῶ-
 νος ιε', ἐν φ. 156α τοῦ Μοναχείου 145 αἰῶνος ιε', καὶ ἐν φ.
 338α-β τοῦ Ἐσκουριαλείου Ψ-IV 1, αἰῶνος ιε' (E).

15. Συνείη με: υνεῖη τοῦ ἀρχικοῦ Σ μὴ γραφέντος ὑπὸ τοῦ ἐρυ-
 θρογράφου M 15-16 στελλόμενα μ: στελόμενα ME 18 καταναγκά-
 ζει μ 19. συνηθικῶς Mμ 20 τοῖς γράμμασιν Mμ ἀπειδῶν Mμ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ¹

N. 7. Proveditor general in Morea Francesco Grimani
 da το Febratio 1697 sin 28 Decembre 1699. Τὸν ἀριθμὸν 74.
 Ἡ τελευταία ἐκ Γαστούνης. Ὡς appessa τῆς 35 περγαμηνῆ με τὸ
 πατριαρχικὸν ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ μητροπολίτου Ναυπλίας τοῦ
 πρῶην Εὐρίπου Ἀμβροσίου.

Ἄρχ. Καλλίνικος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
 λεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἀναγκαῖον ὑπὲρ τι ἄλλο τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι πέφυκε
 τὸ θεόδοτον χρῆμα τῆς ἀρχιερωσύνης. . . . Ἐνθεν τοι καὶ τῆς
 ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἄργους δίχα γνησίῳ παι-
 μένος ἐγκαταλειφθείσης πρὸ χρόνων ἱκανῶν ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ γνη-
 σίως καὶ νομίμως ἀρχιερατεύοντος κῦρ Σιλβέστρου πρὸς Κύριον
 ἐκδημήσαντος, ἢ μειριότης ἡμῶν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς οἵακας θέ-
 ὄθεν διέπειν λαχοῦσα, οὐ δέον ἔκρινεν ἐπὶ πολὺ διαμένειν ταύτην,
 ἀπρασιτάτευτον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῆς τηνάλως φέρεσθαι,
 ἀλλὰ διὰ κανονικῶν ψήφων τῆς ἱερᾶς συνόδου τῶν ἐνδημούντων ἐν
 Κωνσταντινουπόλει ἱερωτάτων συναδέλφων αὐτῆς ἀρχιερέων καὶ ὑ-
 περτίμων κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑποτύπωσιν, εὖρεν ἄξιον καὶ ἀρ-
 μόδιον ἐν προστασίᾳ ἀρχιερατικῇ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας τὸν ἱερώτα-
 τον μητροπολίτην πρῶην Εὐρίπου κῦρ Ἀμβρόσιον τὸν προστατεύ-
 οντα μέχρι τοῦ νῦν τῆς αὐτῆς μητροπόλεως οὐ τοσοῦτον γνησίως
 διὰ τὸ μὴ λαβεῖν τὴν παρ' ἡμῶν ἄδειαν οὐ ἕνεκα καὶ ἐπιτιμῶ
 καθυπεβάλομεν αὐτὸν προλαβόντως, ἀλλ' ἤδη προσπεσὼν τῷ ἐλέει
 τῆς ἐκκλησίας, ἐζήτησε συγχωρήσεως τυχεῖν καὶ λύσεως τοῦ ἐπιτι-
 μίου ἐκείνου κ.λ.π.

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἀπολέλυται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν πατριαρχι-
 κὸν συνοδικὸν ἡμῶν γράμμα εἰς διενεκῆ καὶ μόνιμον τὴν ἀσφά-
 λειαν. ἀχ' ἡ' ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδικιόνος 5ης.

† Ὁ Καισαρείας Κυπριανός. † Ὁ Νικομηδείας Παρθένιος.
 † Ὁ Νικαίας Γεννάδιος. † Ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ. † Ὁ Ἀμα-
 σείας Ἰωαννῆκιος. † Ὁ Προύσης Κύριλλος. † Ὁ Φιλιππουπό-

1. Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τ. Β'—Γ' σ. 194 καὶ τέλος.

λεως Νεόφυτος. † (Ο) Ἀθηνῶν Κύριλλος. † Ὁ Αἰδυμοτοίχου Ἱερεμίας.

Ἐν ἐπιστολῇ 39 πολλά ἐκθέτει γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ πρὸς κόσμον τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ἐν οἷς ἡ αἴτησις πατριαρχικῶν γραμμῶν, ἢ ἐν ἀγγελίαις ἀργυροῖς ἐπιχρῶσις ἀντὶ τῶν τέως ξυλίων σκαυῶν φύλαξις τῶν sacramenti κ.τ.λ.

No 8. Proveditor general in Morea Francesco Grimani da 6 Gennaio 1699 sin 28 Marzo 1701.

N. 75—112.

Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν 102 ἐπιστολῇ ἀπὸ Κορίνθου τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1700 περὶ μεταπλάσεως τοῦ ἀμφιθεάτρου εἰς Λαζαρέτον.

Ὡς annesse δὲ τὸ ἀνάλογον σχέδιον. Ἐπίσης annesse τῇ 82, τουρκικὴ περιγραφή τοῦ παπῆ Νεγοεπόντε πρὸς τὸν Prov. Gen.

N. 9 Proveditor general in Morea Giacomo Mosto da 23 Ottobre 1700 sin 20 aprile 1703.

Ἐπιστολαὶ 37 πολλά annesse.

Μεγάλος κατάλογος 4 Νοεμβρίου 1692.

Estratto di tutta l'artiglieria di Bronzo e Ferro italiana e turchesca.

No. 10. Proveditor general in Morea Anzouio Nani da 22 aprile 1703 sin 27 Decembre 1705.

Προηγούνται registres. 31 ἐπιστολαί.

No 11. Proveditor general in Morea S. Angelo Emo da 17 Settembre 1705 sin 7 ottobre 1708.

57 ἐπιστολαί. Ἡ 8 ἐπιστολὴ ἀπὸ Καλαμάτας τῇ 22 Μαρτίου 1706 τὸ πλεῖστον ἀριθμογραφικὴ προκειμένου περὶ τῶν μετὰ Κωνσταντινουπόλεως σχέσεων καὶ τῶν κατ' Εὐβοίαν πραγμάτων.

Ἐπίσης ἡριθμ. ἐν τῇ 27 πολλά καὶ ἄλλως ποιεῖται συνεχῆ χοῆσιν τῆς ἀριθμογραφίας.

No 12. Proveditor general in Morea S. Marco Loderan da 8 Settembre 1708 sin 15 Settembre 1711.

Ἀριθμὸς 35 ἐπιστ.

Ὀλίγαι annesse. Μικρὸς τόμος.

No 13 Proveditor general in Morea Antonio Loderan da 11 Agosto 1711 sin 10 Gennaio 1713.

Ἀφ. 39 μετ' annesse.

Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν 9 ἀπὸ Πατρῶν 28 Σεπτ. 1711 ἀναγγέλλει

τὸν θάνατον τοῦ Πατρῶν Ἀρσενίου καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χριστοφόρου Ἀντωνοπούλου ὡς μητροπολίτου. Ἐν τῇ 10 ἀριθμογραφίαι πολλά.

Κατάλογοι δημοσίων ὀφειλετῶν.

Φαίνεται ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Χριστοφόρου δὲν ἔμεινεν ἄνευ παραπόνων καὶ ὅτι Ζακχαῖός τις μητροπολίτης Μυρσέων ἔγραψε κατακρίνων τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀναφέρων καὶ τὸ ὄνομα τῆς κοινότητος. Ἐντεῦθεν στέλλεται ἀναφορὰ μίᾳ τῆς κοινότητος καὶ ἄλλῃ τῶν μοναχῶν τοῦ μοναστηρίου τῶν Ταξιμωχῶν, ὅθεν ὁ Χριστόφορος, δηλούντων τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ κλ. Ἀμφότεροι ἐν πρωτοτύπῳ μετὰ τῶν ὑπογραφῶν. Ἡ τῶν προϋχόντων ἐπιστέλλεται «Ἐκλαμπρότατε καὶ ἐξοχώτατε αὐθέντη προβλεπτὰ τῆς περιοχῆς Γαστούνης κλ. κλ. Καὶ τῶν προεστῶν δὲ Βοσνίτζης ἔχομεν ἔκφρασιν τῆς εὐχαριστίας των. Οἱ ὑποκάτωθεν σύντυχοι καὶ προεστοὶ τῆς παρὸν χώρας» κλ. Καὶ ἄλλη ἔκφρασις στελλομένη «ἐκλαμπρότατε καὶ ἐξοχώτατε αὐθέντη ρεκτόρε τῆς Ἀχαΐας τῶν ἱερέων καὶ ἐφημερίων ὅλης τῆς ἐπαρχίας (πλήθος μέγα ὑπογραφῶν) καὶ διὰ τοὺς χωρικοὺς «μὴν ἐξεύροντας νὰ γράψουν». Στέλλουσι δὲ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην ἐπειδὴ «τὸ ἐξοχώτατον σενάτο προσκαλεῖ καθ' ἓνα ἕκαστον νὰ φανερώσῃ τὴν διάνοιαν καὶ γνώμην ὅπου ἔχει διὰ τὴν τοιαύτην ψῆφον.

No 14. Proveditor general in Morea S. Antonio Loderan dalli 18 Gennaio 1713 sin il princo Decembre 1714.

No 40-52.

Ἡ 40 διὰ μακρῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Κυθῆρων.

N. 1 col d. 44 Copia tratta dal libro delle sentenze presenti della Seglia di S. E. Alvise Mocenigo. fri Proveditor general da Mar con autorita di Capitan general esistente nel publico Antonio di Romania.

N. 2. Copia tratta delle κλ.

Καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ ἀρχείου Ρωμανίας.

N. 4. Ἐπίσης περὶ Κυθῆρων καὶ ὡς annesse οἱ ὀργανισμοὶ κλ. τῆς νήσου.

Μικρὸς τόμος.

N. 15. Proveditor general in Morea Alessandro Bon dalli 25 Settembre 1714 sin 13 Juglio 1715.

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ 21 Σεπτ. ἐκ Μεθώνης μίαν ἡμέραν μετὰ

τὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τελευταίαν τοῦ Loredan ἐκ Ρωμανίας.

N. 3. Ἀριθμογραφική, ἐπίσης 4.18. Τὸ ὄλον 20. Πλεῖσται αν-
nesse, κατάλογοι πολεμοφοδίων καὶ στρατοῦ, ἐκθέσεις περὶ ὀχυρώ-
σεως πόλεων καὶ φρουρῶν, ἰδίως Ναυπλίου καὶ Παλαμηδίου, δύο
χρωματιστὰ σχέδια περὶ ὀχυρώσεως τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῆς ναυ-
πλιακῆς παραλίας.

Πλὴν τούτων τῶν ἐκθέσεων ἔχομεν ἔτι Proveditori e traordi-
narii in Morea Filippo Dona καὶ Giustin da Riva καὶ Anto-
nio Loredan da 13 Ott. 1694 sin 29 Ottobre 1699.

Τοῦ Donado 18 μετὰ διαφόρων annesse ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου
1695 ἕως 6 Νοεμβρ. 1697 (ἡ πρώτη ἐκ Μεθώνης, ἡ τελευταία ἐκ
Ρωμανίας καὶ τινες ἐν ἀρχῇ περὶ τῆς ἀφίξεως ἄνευ ἀριθμοῦ.)

Τοῦ Giustin 17 καὶ τινες ἐν ἀρχῇ καὶ μίᾳ ἐν τέλει ἄνευ ἀριθ-
μοῦ. Ἡ πρώτη ἡριθμημένη ἐκ Κορίνθου 20 Αὐγ. 1695 ἡ τελευταία
ἡριθμ. ἐκ Κορ. 15 Αὐγούστου 1699.

Τούτου αἱ ἐκθέσεις σπουδαιόταται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὀχυ-
ρωμάτων ἐν Κορίνθῳ καὶ τῷ Ἰσθμῷ μετὰ καταλόγου τῶν ἐξόδων καὶ
ἀξιολόγου σχεδίου.

Ὁ da Riva ἦτο πρότερον ἐν Χίῳ.

Ὁ Ἀντώνιος Lodcran διαδέχεται τὸν Δονάδον.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ σύντομοι καὶ ἄνευ annesse ἀπὸ 9 Φεβρ. 1697
μέχρι 29 Ὀκτ. 1699.

Ὑπάρχει καὶ τόμος περιέχων ἐν ἀντιγραφῇ τὰ dispacci τοῦ
Zénou. Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ συγγραφὴ περὶ Τουρκίας τοῦ Pierro
Businello ὑπάρχοντος πρεσβευτοῦ παρὰ τῇ πόρτᾳ, ἀξιολογωτάτη
καὶ μεγάλη. Ἐν τῷ κεφ. 26 delle cariche che governano le pro-
vincie Suddite dall'Imperio περιέχει στατιστικὴν τῶν Μπεϊλερ-
μπέϊδων, ἦτοι πασσάδων, τῶν ὑπ' αὐτοὺς πασσάδων, τῶν εἰσπράξεων
τῶν χωρῶν τῶν καὶ τοῦ στρατοῦ, ὃν κατὰ ταῦτα ὀφείλουσι νὰ πα-
ράσχωσι εἰς πόλεμον.

Κατὰ ταῦτα :

Μπεϊλερμ	πασσάδες	ἄσπρα	στρατιῶται
Μωρέα	13	900.000	1805
Candia	11	900.000	1805
Canea	5	650.000	1305
Rettimo	4	600.000	1205
Negro Ponte	2	500.000	1005
Lepanto	5	450.000	905

Τῶν dispacci τῶν proveditori generali ἢ filza 3 δὲν λείπει.

Ἐπιγράφεται N. 3 Armata proveditori extraordinari e Pro-
veditore general in Morea S. Marin Michiel 1690 da Febbr.
sin 21 Juglio 1693.

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἐκ Μιστρᾶ 6 Ἀπριλίου 1641 εἶνε repli-
cata τῆς ὁμοίας ἐν τέλει τῆς βίβλου τῶν καταστιχατόρων.

Τὸ ὄλον ἡριθμημέναι 33. Ἡ τελευταία ἐκ Πόρου 21 Ἰουλίου
1693 μετὰ πολλῶν annesse τὸ πλεῖστον στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐπίσης εὔρηται ὕλη περὶ Μωρέως.

Ἐν Miscellanea di atti diversi manoscritti Filza n. 88
Φάκελλος διαφόρων ἐπιστολῶν ἐν ἀντιγραφῷ. Lettera nostra scrit-
ta in ziffra a general Bon accompagnata al capitan gene-
ral Dolfin con sua lettera 2 Juglo 1715. 11 ἐπιστολαὶ τοῦ Capitan
general καὶ διάφορα ἔγγραφα ἀναφορικὰ εἰς τὴν παράδοσιν τῆς
Κορίνθου.

Βιβλίον Ragioni della Serenissima di Venezia sopra
la nomina nelli Vescovati della Morea estese di Bernardo
Trevisan.

Ἄρχ. Suppongo da non mettersi in dubio in Morea κλ.

Ἐν Filza 86 Miscellanea di atti diversi manoscritti.

Descrizione storica dell'Istmo di morea.

Copia τῆς commissione dell ecc. Capitan general a Sigis-
mondo Alberghetti 1696 27 Ἰουνίου. Ἐπίσης copia della scrit-
tura presentata all'illustrissimo et Ecc. sign. Alessandro Molin
capitan general 1696 S. N. in Napoli di Romania da Sigis-
mondo e Giust'Emilio Fratelli Alberghetti καὶ ἡ ἐκθεσις «Des-
crizione dell' Istmo di Morea e de lavori e successi nel me-
desiaco in diversi tempi sopra il Modello degl' Alberghetti
presentato all' ecc. Senato agosto 1697. Καλλιγραφημένον. Τὸ
modello λείπει, εἰς αὐτὸ παραπομπῇ ἐν ταύτῃ τῇ περιγραφῇ. Πα-
ραπομπῇ εἰς ἀρχαίους καὶ μεσαιων. συγγραφεῖς, παράθεσις ἔγγρά-
φων τῆς Ἑνετοκρατίας. Σπουδαιότατον καὶ ἀξιὸν δημοσιεύσεως
κατὰ πάντα. 14 σελίδες εἰς 4ον.

Filza N. 103 Miscellanea di atti diversi manoscritti. Dis-
pacci τοῦ Angelo Emo Prov. general ἐν πρωτοτύπῳ ἀνακελυ-
μένα ἀπὸ ἀρ. 4—31.

Ἡ πρώτη ἐκ Κορώνης τῆ 8 Ἰαν. 1705 ἢ τελευταία ἐκ Τριπόλεως 15 Ἰουνίου 1707.

Αὐτόθι Dispacci τοῦ Marco Loderan Prov. general ἀπὸ ἀρ. 5 Calamata 16 Φεβρ. 1708 ἕως ἀρ. 23 τῆ 2 Ἰουνίου 1710. Σχεδὸν ἅπαντα, ἐκεῖνά 18 καὶ ταῦτα, replicata.

Αὐτόθι Copie πολλῶν dispacci τοῦ Corner.

Filza 136 Misc. di atti div. Man.

Relatione dello stato in cui si ritcora al presente la Fortezza di Corinto. Εἶνε ἀντίγραφον τῆς γραφῆς ταύτης τοῦ Giacomo Milliau Verneda ingegniera ἀπὸ Κορ. 8 Αὐγ. 1787.

Αὐτόθι καὶ Lucerna delli avvertimenti molto necessarii all'impresa della Morea del Londano Dottor Lavalia de s. Stefano ἀφιερωμένη εἰς τὸν Giacomo Heimo, διευθύνεται δὲ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν δέκα. Ἄνευ ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ῥάχως γέγραπται 1570 16 Junio.

Τὰ τῆς Πελοποννήσου συντόμωζ, ἐν 26 μικροῖς κεφαλαίοις.

Ἡ αὐτὴ συγγραφή καὶ ἐν ἄλλῳ ἀνιγράφῳ Miscellanea codici ὑπ' ἀριθμὸν 636.

Ἐπ' ἀρ. 105 Miscellanea codici.

Ἐν τόμῳ περιέχοντι καὶ ἄλλα τὰ dispacci τοῦ Angelo Emo ὡς προβλεπτοῦ τοῦ Μωρέως ἐν ἀνιγράφῳ. Τὰ dispacci τούτου 61 τὸν ἀριθμὸν. Μετὰ ταῦτα Lettera scritta al Proveditor general in Morea Loderan li 30 Ottobre 1700 ὑπὸ τοῦ Ἐμοῦ. Ἄρχ: La sospirata comparsa Tel quella numerosa popolazione de Forestieri rende alla cassa un considerabile profitto. Ἔπεται τοῦ Emo ἡ relatione. Πάντων δὲ προσηγοῦνται τὰ dispacci τοῦ Emo ὡς προβλεπτοῦ Κερκύρας.

N. 1. Lettera del proveditor general in Morea Giacomo Corner da 24 Aprile 1688 sino 19 Dicembre 1690.

Φθάσας ἀρχεται ἐκ Μεθώνης τῆς περιοδείας τακτοποιῶν τὰ τῆς δεκάτης, τῶν τρίτων, τὰ τῶν φρουρίων, affiranze, περὶ ἐλαίων, σίτων δημοσίων, περὶ ἀνεπαρκείας τῶν ἐνδυμάτων φρουρᾶς. Λοιμὸς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι sparsa fra gl'Albanesi e fra Villagi. Μεταβαίνει εἰς Μάνην διὰ πλοίου, ἰδίως εἰς Κελεφᾶν, censa poter avici narnivi col piede a colpa di nuovo insorto accidente d'infettione. Καὶ ἐκεῖ μὲν εὗρεν ὑποταγὴν καὶ πίστιν εἰς τὴν πολιτείαν ἀλλὰ conviene deplorarsi in vede. e la Bassa Maina non solo sporo-

lata e consunta dalle straggi della funesta influenza κλ.

Σημειώσεις περὶ πολεμοφοδίων ἐν τοῖς φρουρίοις, τῶν ἐξόδων εἰς τὰς φρουρὰς κλ.

Κορώνη. Ναβαρῖνος. Tornese. Πάτραι.

Ἐπίον (castel di Morea) Ἀντίρριον (castel di Romania) Ναυπακτος. Κόρινθος. Περιοδεύει ταῦτα, ἀλλ' ἐσπευσμένως κληθεῖς εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ Ἰσθμοῦ.

Patrasso 2 Αὐγούστου 1688. Ἀναγγέλλει τὴν ἀφίξιν τῶν συνδίκων, μεθ' ὧν θὰ συνεργασθῆ. Λοιμὸς νῦν μόνον ἐν Μάνη καὶ Κορίνθῳ.

Angustia di grano ἐν Μωρέᾳ 9 Σεπτ. 1688. Ἐλλειψὶς ἰατρικῶν ἐξ ἧς ἐλάττωσις φρουρῶν.

Ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν συνδίκων la cognitione delle X l'ispettione κλ.

Capitoli τῶν Πατρῶν μὲ 50 συμβούλους ὡς annessa τῆς 10.

Ὡς annessa αὐτόθι προκήρυξις τῶν συνδίκων καὶ τῶν τριῶν καθ' ἣν ἐμποδίζεται εἰς τοὺς Ἀλβανούς καὶ Βλάχους τῶν ville Gores, Comi, Grenpello καὶ Μουρίκι νὰ ἐμποδίζωσι καὶ παραβλάπτωσι τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀλσῶν ἐπὶ βαρείαις ποίνοις. Ἐκ Πατρῶν 12 Αὐγ. 1688.

Ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις τῆς ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάβρυτα πορείας οὐδεμίαν ψυχὴν ζῶσαν ἀπῆντησεν ὁ Corner. (8 Νοεμβρίου 1688).

Ἐν Καλαβρούτοις τῆ εἰς τοὺς Τούρκους ἀφειμένη πλουσιωτάτη χώρα ἄλλους Ἑλληνας δὲν εὗρεν, εἰμὴ 13 Ἀλβανούς. Αὐτόθι ὑπῆρχον πρότερον ἐπὶ Τούρκων ἀγέλαι ἀφεθεῖσαι ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου. Οἱ Ἀλβανοὶ τὰς εὗρον καὶ τὰς ἐπῆραν. Τὰς ἐπώλησε καὶ κατώρθωσε τὴν εἴσπραξιν 1998 ῥ. Sette Petriere di Bronzo ἐν τῷ φρουρίῳ. Ζητοῦσιν ἀντιπροσωπεῖαν. Ὁ Corner αἰτεῖ εἰδήσεις περὶ τῶν προϊόντων. Οἱ Τριπολιτσιῶται ζητοῦσιν ἐπίσης ἀντιπροσωπεῖαν. Ἐν τοῖς ἀγροῖς λυπεῖται βλέπων τὴν λαμπρὰν φύσιν ἡμελημένην καὶ ἀκαλλιέργητον. Ἐν Ναυπλίῳ ἔπεισε τοὺς Ἑλληνας εἰς προσφορὰς καὶ ἐδέξατο ἔρανον πλουσίων τινῶν ἕξ 7627 ρεαλίων. Ἐν τῇ 12 καὶ 13 περὶ forte ἐγερωθησομένου ἐν Μονεμβασίᾳ παρὰ τὸ nemico recinto. Στρατιωτικὰ τινα ἐν τῷ 13.

Sopraintendente di Maina Lascari ἐν τῇ 13. καὶ ἀλλαχοῦ.

Lepanto, Solona e scogli vicini sembrano contaminati da nuovi accidenti di contagio.

Annesse τῇ '3. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐν Μονεμβασίᾳ ὀχυρώματος καὶ τῶν φρουρίων Μάνης. Ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Μοραζίνη παραπονεῖται περὶ τῆς ἀνεπαρκείας καὶ πενιχρότητος τῶν τελευταίων. Ἐν τοῖς διαφόροις φρουροῖς μόλις 212 ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται. Ἡ compagnia Lascari estennate a soli dodici miseri Fanti. Τρίπολ. 19 Νοεμβρ. 1688.

Ἐπὶ αἱ σχετικαὶ ἐπιστολαὶ ἐν ὄλφ.

14 Περὶ τῶν κατὰ Μονεμβασιάν.

15 Περὶ τῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ περὶ τῶν λατινικῶν ἐκκλησιῶν.

16 Περὶ τῶν ἐκτάκτων προνοητῶν. Περὶ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἐπηλύδων. Περὶ τῶν τειχῶν Μεθώνης.

Annesse. Κατάλογος τῶν στελλομένων σχεδίων φρουρίων, ἅτινα λείπουσι καὶ δὴ Ναυπάκτου, Ῥίου Ἀντιορίου, Πατρῶν, Ἄργους, Castel Tornese, Ἀρκαδίας, Βαρδούνης, Μισιτρᾶ, Καλαβρύτων.

Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ζένου ὡς annessa εἰς τὸν ἀρ. 45 ὕλ' ἀριθμὸν 12 ἐπιστολῇ τοῦ Matiazzi Perito ἀναγγέλλουσα τὴν περὶ τῶν καταστικῶν Γαστούνης. Αὐτόθι ἄλλαι annesse, σχέδια χρωματιστὰ τῶν Saline Κορώνης καὶ Μεθώνης. Ἐκ Μονεμβασίας 1692 Ἐκ Μισιτρᾶ.

1691. 10 Ottobre Zante.

Nota delle robbe degl'Atheniesi che al presente s'attrovacco qui al Zante.

Πρὸς δὲ Nota degl'Atheniesi che i attravano di presente in Athene et altre parte delle Turchia che tengone al Zante effeti di loro raggione.

Περὶ τοὺς 15, αὐτοὶ ἢ αἱ οἰκογένειαι ἐν Ἀθήναις ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ πράγματα τῶν ἐν Ζακύνθῳ. Ἀπέναντι τοῦ ὀνόματος Lunardo Thoma γέγραπται «Fratello di Dimitri che fu la prima causa della venuta de Turchi in Athene».

N. 53 Ἐπισ. Ζένου. Admesso alla curie di Camerlengho in Patrasso.

Zorzi Muazzo di la a pochi giorni assalito da maligna infermita ha consenato sorcomber all' inscansobile tributo delle

Natura con universale compatimento. Ἐν Romania 11 Ἰουλίου 1693.

Ἐλλειπόντων χαλκῶν νομισμάτων εἶχεν ὑποβάλλει ὁ Ζένος αἰτησιν νὰ σταλλῶσι, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἀλλὰ τοῦτο μετεγράπη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς velenosa introductione mentre l'interessata avidita d'alenni applicata, all'inchiesta de Cecchini et altre Monete d'argento ne facere aperta mercantia con il vantaggio oro di cinque e sei per cento sicche dalle 25 libre erano arrivati alle 26 et anco meza l'uno cosi pure quelle d'argento d'andaran alterando. Καὶ εἰς τὸ δημόσιον δ' ἐπλήρωσαν χαλκὸν πρὸς ζημίαν κλ. Ἐσκέσθη περὶ διορθώσεως τοῦ κακοῦ (11 Ἰουλίου 1693).

ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΡΝΔ' ΚΑΤΑΛΟΙΠΟΝ

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΝΔ' κατάλοιπον ἀποτελούμενον ἐκ δύο φύλων γεγραμμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως περιέχει ἀντίγραφον ἐκ τοῦ κώδικος Μαδριτήσ 115 (4686) φύλ. 127α (τοῦ 15 αἰῶνος) μετὰ ὑποσελιδίων διορθώσεων τοῦ κειμένου. Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ κατάλοιπον τοῦτο.

Κ. Ι. Δ.

Ἡρώτησάν τινες τὸν Ἀπόλλωνα Προφήτευσον ἡμῖν προφήτα Ἰταῖν φοῖβ' Ἀπόλλων τί ἐστὶ τίνι τε εἶη μετὰ σέ δόμος οὗτος. Ἔφη Ἀπόλλων· Ὅσα μὲν πρὸς ἀρετὴν καὶ κόσμον ὄρωρε ποιεῖν ποιεῖτε· ἐγὼ γὰρ ἐφετμεύω τρ. ἓνα μόνον ὑψιμέδοντα θεόν, οὗ λόγος ἀφῆτος ἐν ἀδαεὶ κόρη ἔγκυμος ἐστὶ, ὡς περ πυρφόρον τόξον μέσον διαδραμίων, κόσμον ἀπαντα ζωγρήσας, πατρὶ προσάξει δῶρον. Αὐτῆς ἐστὶ δόμος· Μαρία τοῦνομα αὐτῆς. Ψεύδῃ, Ἀπόλλων. Οὐ, μὰ τὸν ἐν στέρνοισιν ἑμοῖσι σείοντα χαλινὰ προσάγομαι σοι, ἥλιε, ἀμνόν.

Εἰς μέ φησι διάζεται οὐράνιος ὅς ἐστι φῶς τριλαμπές· ὁ δὲ παθῶν θεός ἐστι καὶ οὐ θεότης πάθεν αὐτή. Ἀμφω γάρ· βροτοσωμος καὶ ἀέροτος, αὐτὸς θεός ἤδη καὶ ἀνὴρ, παντὶ φέρων ἐκοντί, σταυρόν, ὕδριν, ταφήν· ἐς καὶ ἀπὸ ἐλεφάρων ποτὲ δάκρυα χεύατο θερμά· ὅς πέντε χιλιάδας πυρῶν κόρσεε· τὸ γὰρ ἔθελεν ἀμείροτος ἀλκή. Χριστός θεός ἐμὸς ἐστίν, ὅς ἐν ξύλῳ ἐξετανύσθη, ὅς θάνεν, ὅς ἐκ ταφῆς εἰς πόλον ὤρτο.

Μὴ ὄφελος πύματόν με καὶ ὕστατον ἐξερέεσθαι δύσμορ' ἐμῶν προπόλων περ' θεσπεσίῳ θεῷ καὶ πνοῆς τῆς πάντα πέριξ βοιρυδὸν ἐχούσης τείρεα, κοταμοῦς καὶ τάρταρον, ἡέρα καὶ ὕδωρ πῦρ. Ἄμε

Περιλαμβάνεται ἐν φ. 127α τοῦ Μαδριτείου κώδικος 115 (4686), αἰῶνος 15'.

1. Ἡρώτησαν τινες 2. ἀπόλων τῆ 3. τιλόβροτον 4. ἀνωθεν τοῦ λόγος ἀδιόγνωστος προσθήκη ἢ ἐρμηνεία ἄλλη χειρὶ 9. μέ φησι Τριλαμπές πρόσθετον ἀνωθεν ἄλλη χειρὶ 9 10 δὲ θῆ παθῶν 16. Ἐν τῇ φῶ ἀπόλλων ἄλλη χειρὶ. ὄφελος, ἐκ τοῦ ὄφελος πύματόν ἐκ τοῦ πάματον 18. ἄμε ἐκ τοῦ ἡμε.

καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων τῶν ὡς διώκει· ἡ γὰρ ἐμῆ τριπόδων λειπετο ἠριγένεια. Αἶ, αἶ με τρίποδες στοναγήσατε. Οἶχετ' Ἀπόλλων, οἶχεται· ἐπεὶ βροτός με βιάζεται οὐράνιος φῶς καὶ ὁ παθῶν θεός ἐστι καὶ οὐ θεότης πάθεν αὐτή.

5 Βίλας ἔφη οὐκ ἐφικτόν μὲν εἰς ἀμυήτους εἰπεῖν ταῦτα ἢ φανερώς ἀποθέσθαι, πλὴν τῷ νοῖ ἀκούσατε. Οὗτός ἐστι φῶς νοερὸν ἐκ φωτὸς νοεροῦ, καὶ ἦν αὐτῷ ἔνωσις ἐκ τοῦ αὐτοῦ νοῦ φωτὶ καὶ πνεύματι. Πάντα ἐξ αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ γόνιμος ἐκ γονίμου, φύσει κατελθῶν ἐπὶ γονίμῳ ὕδατι, γόνιμον ὕδωρ ἐποίησε.

10 Σόλων ἔφη. Οὗτός ἐστιν ἀπ' οὐρανῶν μεγάλων βεβηκώς, φωτὸς ὑπερβάλλων ἀθάνατον ἀένναον πῦρ, ὃν τρέμει οὐρανὸς γαῖα τε καὶ θάλασσα, τάρταρος καὶ βύθιοι δαίμονες, αὐτοπάτωρ τριτόλβιος.

Ὅφῆποτέ τις ἐπὶ τὴν πολυσχιδῆ ἐλάσειε ταύτην γαῖαν καὶ δίχα σφάλματος σὰρξ γενήσεται ἀκαμάτου θεότητος ὅς ἀνιάτων παθῶν 15 λύσει φθορὰν καὶ τούτῳ φθόνος γενήσεται ἐξ ἀπίστων λαῶν καὶ πρὸς ὕψος κρεμασθῆ οἷον θανάτου κατάδικος. Ταῦτα πάντα, καίτοι ἐκῶν θανῶν δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἤξει.

Θουκυδίδης ἔφη· Ἀκύμαντος φύσις θεοῦ γεννήσεως ἐξ αὐτοῦ ὁ πείσεται αὐτὸς οὐσίωται λόγος.

20 Μένανδρος ἔφη· Θεὸν σέβου καὶ μάνθανε· μὴ ζῆτει δὲ τίς ἐστίν ἢ πῶς ἐστίν. Εἶτε γὰρ ἐστίν εἶτε οὐκ ἐστίν, ὡς ἔντα τοῦτον σέβου καὶ μάνθανε· ἀσεβῆς γὰρ τὸν νοῦν ὁ θέλων μανθάνειν περὶ θεοῦ.

Πλάτων ἔφη. Ὁ παλαιὸς νέος καὶ ὁ νέος ἀρχαῖος, ὁ πατήρ γόνος καὶ ὁ γόνος πατήρ, τὸ ἐν τρία καὶ τὰ τρία ἐν, ἀσαρκος σαρκικὸς γῆν 25 τέτοκε τῶν οὐρανῶν γεννήτωρ.

Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπόν, φράσαι δὲ ἀδύνατον· ἐστὶ γὰρ τριεπιόστατος, ἀνερμήνευτος, οὐσία καὶ φύσις οὐκ ἔχουσα παρὰ βροτοῖς ἐξομολώσιν.

2. ἀπόλων 10. Σόλων ἐκ τοῦ Σόλων οὗτος ἐστίν 11. ἀένναον γαῖα τε 13. Ἐν τῇ φῶ Σία (:) συμβύλα πολυσχιδῆ 14. Τοῦ σὰρξ τὸ ἐ πρόσθετον κατόπιν, ἀκαμάτου θεότητος κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ ἀκαμάτου θεότητι ὅς πρόσθετον ἀνωθεν ἄλλη χειρὶ 15. ἐξ πρόσθετον ἀνωθεν ἄλλη χειρὶ 16. 18 κρεμασθῆ ἐκ τοῦ κρεμασθῆ διαγραφέντος τοῦ πρώτου μ οἷον ἄλλη χειρὶ ἀνωθεν τοῦ ὡς θανάτου ἐκ τοῦ θανάτω ἐκῶν ἄλλη χειρὶ ἀνωθεν τοῦ πρῶτος 17. θανεῖς—ἤξει πρόσθετα ἄλλη χειρὶ 23. Ἐν τῇ φῶ πλάτων (:) 24. Τοῦ γῆν τὸ ν πρόσθετον ἄλλη χειρὶ κατόπιν Ἐν τῇ φῶ ἢ ποιητής.

ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΠΖ' ΚΑΤΑΛΟΙΠΟΝ

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΠΖ' κατάλοιπον περιέχει:

1. Ἀντίγραφα δέκα ἑβραϊκῶν ἐπιγραφῶν, σταλέντα τῷ Σπ. Λάμπρῳ ὑπὸ τοῦ Ν. Ι. Γιαννοπούλου, τοῦ γνωστοῦ λογίου ἐρευνητοῦ, ὅστις καὶ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἀλλαγῶν ἔχει ἐκδώσει ἑβραϊκὰς ἐπιγραφάς. Μεταξὺ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, αἵτινες εἶνε ἰδίᾳ ἐπιτύμβιοι, ὑπάρχει μία ἐπιγραφή τῆς ἐν Λαρίσῃ συναγωγῆς καὶ ἑτέρα τοῦ σχολείου τῆς ἰσραηλιτικῆς κοινότητος Λαρίσης. Καὶ αἱ λοιπὰ δὲ ἐπιγραφαὶ προέρχονται ἐκ μνημείων τῆς Λαρίσης πλὴν τῆς φερούσης τὸν ἀριθμὸν 10, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς Ὑπάτης. Σχετικὰ πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας εἶνε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γιαννοπούλου, ἡ ὑπάρχουσα ἐν τῷ αὐτῷ καταλοίπῳ (26 Αὐγούστου 1909), καὶ ἡ τοῦ Schwal (31 Ἰανουαρίου 1909). Καὶ ἑτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Schwal ἐκ Παρισίων ὑπάρχει ἐν τῷ καταλοίπῳ τούτῳ φέρουσα χρονολογίαν 23 Δεκεμβρίου 1906 καὶ πραγματευομένη περὶ τῆς ἑβραϊκῆς ἐπιγραφῆς τῆς Χαλκίδος. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται καὶ ἐπιστολὴ ἐκ Βενετίας γραφεῖσα τῇ 27 Ἰουλίου 1906 ὑπὸ τοῦ Leone Sujjatto.

2. Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Σπ. Λάμπρον τοῦ Ν. Ι. Γιαννοπούλου ἐξ Ἀλμυροῦ φέρουσαν χρονολογίαν 28 Δεκεμβρίου 1902 ἐν ἣ ὁ Γιαννόπουλος πρὸς τοὺς ἄλλοις γράφει «Ἐγκλειστῶς λαμβάνετε καὶ ἐν ἰχνογράφῳ λίθου τινὸς ὀγκώδους καὶ κυανοφαλοῦ ἀποκεκρουμένου ἐν τοῖς ἄκροις καὶ ἀποκειμένου ἐν τῇ συλλογῇ τῆς φιλαρχαίου ἑταιρείας Ὀρθρος (τμήμα Α'). Ὁ λίθος εὑρέθη ἐν Πλατάνῳ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φθιωτικὴν πόλιν Ἄλον καὶ φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐπιγραφὴν ἀγνώστοις ἐμοὶ γράμμασι, δημοσιευθεῖσαν ἰπανομοιότυπως ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς φιλαρχαίου ἑταιρείας Ὀρθρος τεύχει Γ' σελ. 32 καὶ ἐν πίνακι ἐν τέλει. Ὁ κ. Homolle ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι εἶναι Ἀρμενικὴ ἀρχαία. Ὁ κ. Hubschmann, καθηγητῆς ἐν Στρασβούργῳ, ὅτι εἶναι Ἀρμενικὴ ἀρχαία. ὁ κ. Daschian καθηγητῆς ἐν Βιέννῃ ὅτι εἶναι Ἀρμενικὴ νεωτέρα ἐπιτύμβιος.

Ἦδη παρακαλῶ ὑμᾶς θερμῶς ὅπως εὐαρεστούμενος ἐπιδείξητε τὸ σχέδιον εἰς τινὰ αὐτόθι Ἀρμένιον ἢ τὸν ἱερέα αὐτῶν καὶ ἐρμηνεύσωσι τὸν γρίφον τοῦτον, ἐάν ὄντως ἡ ἐπιγραφή εἶναι Ἀρμενικὴ καὶ τί περιέχει καὶ πότε ἐχαράχθη. Εὐαρεστηθῆτε δ' ἐν καιρῷ νὰ μὴ γνωρίσητε τὴν γνώμην ἡμῶν». Ἐν τῷ καταλοίπῳ τούτῳ ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευόμενον ἰχνογράφημα. Σχετικὴ πρὸς

τὴν ἀνωτέρω Ἀρμενικὴν ἐπιγραφὴν εἶνε ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σπ. Λάμπρον περιεχομένη ἐν τῷ παρόντι καταλοίπῳ φέρουσα χρονολογίαν «20 Νοεμβρίου 1907» καὶ ὑπογραφὴν «Ἀστέριος ἑφορος καὶ γραμματεὺς τῆς φιλαρχαίου ἑταιρείας Ὀρθρος». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην περιέχονται τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὰς ὑμετέρας «Μικτὰς σελίδας» κάμνετε λόγον καὶ περὶ τῆς Ἀρμενικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἡμετέρου μουσείου, ἧς τὴν εἰκόνα ἐπεδείξατε τῷ κ. Ἐφρικιάν, ὅστις καὶ ἠρμηνεύσεν ὡς αὐτήν.

Ἦδη πληροφορῶ ὑμᾶς περὶ παντός, ὅτι νεώτερον γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς.

Πλὴν τοῦ Γ' τεύχους τοῦ ἡμετέρου Δελτίου, μνησθέντα καὶ ἐν τῷ Ε' τεύχει σ. 16', ἐνθα ἀναφέρεται ἀνάγνωσις τις τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀρμενίου κ. Jacob Daschian χαρακτηρίσαντος αὐτήν ὡς ἐπιτύμβιον μετὰ σχετικῆς μεταφράσεως. Ταῦτόν δὲ εἶπε καὶ ὁ ἄλλοτε διευθυντῆς τῆς γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς κ. Homolle.

Ἦδη ὁμοῦς ἔχομεν καὶ νεωτέραν ἐρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ πληρεστέραν πως.

Ὁ ἐν Βάλῳ τότε διαμένων Ἀρμένιος καπνέμπορος κ. H. N. Maronkian ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ φωτογραφικοῦ ἀποτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ἀπήντησεν ἡμῖν τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1903 ἐξηγῶν οὕτω τὸ κείμενον κατὰ τὴν ἰδίαν φρασεολογίαν.

«—δαμπάνο Τασ(ο)ιδον αβακή (6)ορτή (Γ) Καρασεδὴν. Ἐννοεῖ: τὸ μνῦμα ἀπὸ τάσο τοῦ Καρασιδ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀβακ. Τὸ ἔτος ἦναι Γριγοριανὸν καὶ φέρει 1140 δηλαδὴ 211 χρονῶν».

3. Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Σπ. Λάμπρον Ν. Γ. Γεωργάρα ἐκ Σκοπέλου φέρουσαν χρονολογίαν «15 Φεβρουαρίου 1906», ἐν ἣ ὁ Γεωργάρας πρὸς τοὺς ἄλλοις γράφει:

«Ἐπειδὴ μόλις κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς αὐτόθι διαμονῆς μου ἔλαβον ὀπίσω παρὰ τοῦ κ. Καρολίδου λησμοναῦντος τὸ ἀντίγραφον τῆς Ἀρμενικῆς ἐπιγραφῆς, μὴ δυνηθεὶς νὰ Σᾶς ἐγχειρίσω αὐτὸ ἀμέσως τότε, Σᾶς τὸ στέλλω σήμερον, παρακαλῶν ν' ἀπεστελλητε εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄσον του, καθὼς μοὶ εἶπετε.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εὑρίσκεται ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐν Σκοπέλῳ ἐπὶ πλακῶς ἐπιτύμβιου ἐντὸς ὤρειδος κύκλου φέροντος γύρωθεν φύλλα μετὰ κοχλιοειδῶν κοσμημάτων. Κεῖται δὲ ἡ πλάξ πρὸ τῆς ἀγίας πύλης μετ' ἄλλην ἀνεπίγραφον ἐπιτύμβιον πλάκα, ὑφ' ἣν ἔθαπτον τοὺς ἐπισκόπους τῆς νήσου, ἀκριβῶς σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ὀλίγον ὑποκάτω τοῦ πολυελάου καὶ τοῦ τρούλλου (κουμπέ).

Ἐχει μῆκος μὲν 1,34 πλάτος δὲ 0,54. Ἡ πρώτη σειρά τῆς

ἐπιγραφῆς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἐπάνω ἄκρου τῆς πλακῆς 0,65, ἡ δὲ τελευταία ἀπὸ τοῦ κάτω 0,49. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 3 γράμμα εἶναι μήκος 0,04.

Εἰς ὑμᾶς ἀφίνω τὴν μελέτην καὶ ἐκδοσιν τῆς ἐπιγραφῆς εἴτ' ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονι εἴτε ἐν τῷ Παρνασσῷ εἴτ' ἄλλαχοῦ.»

Τὸ πανομοιότυπον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς, ὅπερ ἔστειλεν ὁ Γεωργάρας σὺν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Λάμπρον σώζεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταλοίπῳ.

Σχετικῆ πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν εἶνε ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σπ. Λάμπρον τοῦ Aucher ἐκ Βενετίας φέρουσα χρονολογίαν 29 Δεκεμβρίου 1909. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Aucher μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε «epitafio della tomba di un certo Eleazaro morto nell' anno 1768 (=1217 dell' era armena)»¹.

Κ. Ι. Δ.

ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΤΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΟΙΣ ΡΩΜΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗΣ

Δημοσιεύσαντες ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει (Β. Γ τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου τόμου) τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον ΙΑ' τετραδίου, δημοσιεύομεν νῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπὸ στοιχεῖον ΙΒ' τελευταίου τετραδίου, ἀποτελουμένου ἐκ φύλλων ἡριθμημένων 19, ὧν ἡ ὀπισθία ὄψις εἶνε ἄγραφος. Τὸ τετράδιον τοῦτο φέρει ἔξωθεν τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐφημερίς Πούλιου».

Κ. Ι. Δ.

Wien. Hof und Staatsarchiv.

Ἐκθεσις τοῦ βαρῶνου d'Herber Rethkeal ἐκ Βουγιούκδερε 10 Ἰουλίου 1797 No 21 P. S. 12.

(Türkei f. 57 Berichte 1797. Juli-September ἀρ. 159).

Le P^{ce} Ypsilanti exprima passé quelque tems (σὺτω;) le desir de la Porte sur la suppression de la gazette grecque de Vienne en rappelant la complaisance dont on avoit usé à l'égard de Halil Hamid Pascha. Mais pour éviter que cette demande ne fut rendue ministerielle, j'ai appelé à mon tour les abus des feuilles françoises d'ici, les infamies répandues contre les souverains amis de la Porte et leurs Ministres, l'inutilité de nos plaintes rectérées e.t.c.

Ypsilanti excusa a la verité la Porte en rejettant le blame sur la conduite de Murusî et en prouvant par des exemples combien il étoit lui même pret a procurer à cet égard des justes satisfactions; mais il n'insista plus sur la suppression de la gazette et borna le denache ministerielle de la Porte à ce qu'il ne soit plus introduit de ces feuilles dans l'Empire Ottomans par la poste de Vienne, en observant que lues par des prêtres, des marchands, des oisifs de toutes les classes parai les Grecs, elles fournissoient la matière aux discours les plus extravagants sur la politique et qu'il seroit à desirer pour le repos de l'Europe entiere qu'on devint plus rigoureux sur le chapitre de la presse.

J'ai pris à cette occasion quelque connaissance de la

1. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΠΙ' κατάλοιπον τὸ φέρον ἐπιγραφὴν «Ἐκθεσις παρὶ Ἀθηναϊκῶν μνημείων, ἰταλιότι ἐκ τοῦ ἀρχείου Museo civico e raccolta Correr di Venezia Provenienza Correr No 1145 (Misc. 1570)» ἔχει ἐκδοθῆ ὡς καὶ ὁ Λάμπρος ἐν ἀρχῇ σημειοῖ «Gollighnen Documents du XVII siècle relatifs aux antiquités d' Athenes (Acad. d'ins. et B. L. comptes rendus des sciens tom. XXV Seance du 29 Janv. 1897 p. 56—71.)»

Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΓΑ' κατάλοιπον τὸ φέρον ἐπιγραφὴν «Ἐγγραφοὺν Λατινικὸν τοῦ Νερίου Ἀτζαῖλη ἐκ τοῦ ἀρχείου Τουρίνου» ἔχει ἐκδοθῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Γρηγοροβίου περιέχον τὴν συνθήκην μεταξὺ Νερίου Ἀτζαῖλη καὶ τῶν ἐπιτρόπων Ἀμαδαίου τοῦ Σαβανδικοῦ.

gazette grecque qui s'imprime à Vienne et qu'on me dit être remplies de fanssetés, d'impostures, de satire et de recits prejudiciables aux personnages les plus distingués; voi-ci la traduction de quelques articles, où le Pacha de Silivria, le capitain Bacha, notre bon chirurgien Lorenzo Nocchioli, les prétendans grecs aux principautés, l'administration de la Moldavie, le P^{ce} déposé Murusi, la Soultan épouse du capitain Pacha et l'interprête de la mission ottomane à Berlin se trouvent plus ou moins compromis. D'ailleurs l'éditeur de cette gazette Marc Pulliu est un sujet suspect qui trafique de mauvais livres et conte lequel le P^{ce} actuel de Valachie a déjà porté des plaintes.

Dans cet état de choses pour montrer a la Porte que je désapprouvait l'abus des libelles. pour affermir la confiance qu'elle ne temoignes et pour empecher que les sottises du foliculaire ne poussent à des mesures plus tranchantes je me propose d'exelurre par une offiche publique cette gazette des souscriptions qu'on reçois au bureau de poste d'ici, et je souhaite roi, que l'administration générale de Vienne suivit le même exemple pour faire ainsi conster authentiquement, que cette rapsodie ne passe plus à Constantinople par les pacquets de poste et qu'il est pleinement satisfait à la requisition de la Porte.

Du reste si j'ai reussi à m'épargner la demande formelle de la suppression ce n'a été que pour menager, comme je dois, la considération de la cour impériale, et pour lui procurer le moyen d'exercer librement une mesure de police qui sera applaudie par le Ministère ottoman et qu'on pourra faire valoir par le canal de Ibrahim Effendi, en conseillant à un sujet aussi inepte que Pulliu de s'occuper ce toute autre chose que de literature.

J'ai l'honneur d'être respectuensement ut in litteris.

Le baron d'Herbert Rathkeal.

Bujucderé sur la canal de la Mer noire le 10 Juillet 1797.

a S. E. M. le Baron de Thugut.

Συνημμένη ἰταλική μετάφρασις τῶν ἐξῆς χωρίων τῆς ἐφημερίδας Πουλλίου.

Ἐκ τοῦ ἀρ. 26. Περὶ Πασβάνδογλου.

Alle parte di Kuschiuck e Nicoli il solo Ghiorgi Osmar Pascia Governatore di Silistria . . . il Corasico Lorenzo percova diverse case di potenti lodando il M. U. e spelta dal proclamazione, cui anche si gindica con raggione migliore d'ogvi altro.

Moldavia.

L'inverno dell'armata presente é deguo da notarsi alla... epoca perché il mezzo di Marzo mortro una grandissima collera al ^{uro} orizente . . . 160 giorni al loro archente il sita che seminano, oltre di altri tributi, e decime.

In Borlalti borgo di Moldavia . . . la collera divina ha commesso quella borasca.

La riporta e prima causa della tragica mente del di beata memoria Beyzade Georgio Murusi.

. . . col im Comerasso S. Nicolo con grand tesori.

Il teatro che l'amabile Consorte Sultane del Cap. Pascia ha eretto . . . passare il tempo delle note.

Le elezione d'un franc' armeno come intrepete dell'ambasciata Ottomana . . . a frequentare le Chiese . . . quella del Patriarcato.

No 24 P. S. 12 Bujucderé sur la canal de la mer noire le 25 Juillet 1797.

En conséquence de mon 12 P. S. 10 de ce mois j'ai fait cesser par l'affiche ci jointe, toute souscription ulterieure au abonement de la gazette grecque de Vienne, et je viens de communiquer cette pièce au P^{ce} Ipsilanti, qu'il y a applaudi, et temoigné le désir que l'administration generale des postes se détermine aussi à satisfaire de même manière à la demande officielle de la Porte pour faire conster authentiquement, que le cours de dite gazette n'est plus entretenu par notre poste.

J'ai l'honneur d'être respectuensement ut in litteris. le 6 d'Herbert Rathkeal.

A. S. E. M. le B. de Thugut.

P. S. 1.

N. 28 ἐκ Βουγιούκδ. 9 Σεπτ. 1797.

d'Herbert Rathkeal πρὸς Thugut.

Je passe ici à remercier votre excellence des informations qu'elle me donne sur les moyens employés à reprimer l'intemperance du gazetier grec. Il seroit sans doute à désirer qu'on supprimât cette mauvaise rapsodie, mais quand même par une censure sévère, l'on put parvenir à lui faire respecter les personnes et les gouvernements encore seroit-il utile dans tous les cas, d'exclure comme je fait ici, le gazette grecque des abonnements du bureau général de postes pour écarter tout l'odieux de notre établissement. Car 1° il ne conviendroit pas d'appeler l'examen des turcs sur le droit que nous avons de transporter dans leur pays les correspondances du public, et de les rendre l'objet d'une branche de revenus. 2° Ils pourroient faire ou exiger quelques propositions embarrassantes concernant leurs sujets, qui se servent de cette poste, et 3° ils pourroient multiplier les obstacles sur la route, retarder le service des relais, en rencherir le louage etc. tous inconveniens et desagrémens qu'on peut éviter par le mesure si simple d'exclure cette gazette des abonnements que ce font à Vienne pour la poste impériale de Constantinople.

Συνημμένον.

Aviso.

Colla presente si fa noto al publico qualmente questo Cos. Reg. Offizio di posta ha risoluto di non ricever più prenumerazioni, o sio sottosorizioni per la cosi nominata gazetta greca di Vienna.

Pera di Constantinopoli 18 Juglio 1797.

N° 28 P. S. 4. Βουγ. 9 Σεπτ. 1797.

d'Herbert Pathkeal.

b. De l'autre coté j'ai appris par la même voie, qu'un tartare tout récemment venu de la Morée avoit apporté plus de detail, qu'on n'en avoit eu, sur les manoeuvres employés pour gagner les grecs à la démocrovie et dirigés par des françois qui s'étoient indroduits dans la presse sous la forme des negocians et de commissaires pour l'achat de oivres. Les conséquences de ces tentations ne peuvent pas

échapper à un ministre aussi éclairé que Raschid.Effendi, non plus que les moyens, les plus propres à dejouer les projets de si perfides amis.

N° 29 P. S. 11. Ἐκ Βουγ. le 25 Sept. 1797.

Le P^{ce} Ypsilanti vient de renouvelles formellement ses instances contre la gazette grecque et des porter des plaintes sur ce qu'à l'époque de la dernière expédition, ou les desbris de la Porte devoient déjà être connus à Vienne, l'on n'avoit pas moins lassé partir plusieurs exemplaires de cette mauvaise gazette dont la lecture produit un mal réel en repandant parmi les Grecs les Manifestes de Buonaparte et de Gentili avec d'autres remarques et notices très prejudiciables. Il ajoute. que si la Porte soignoit elle même comme les Gouvernements de l'Europe, la police des postes aux lettres elle sauroit bien comment s'y prendre pour enlever ces feuilles des paquets, mais que dans l'état present des choses elle eseroit d'obtenir le même service de la complaisance de la Cour impériale. M. de Wallerbourg ayant observé, que ces imprimés passaient peut être en plus grand nombre ici par des intermédiaires de Valachie que par nos Couvriers, le Drogman de la Porte assura que le vigilance de P. son père y avoit déjà mis ordre et que notre poste étoit le seul canal de ces transmissions

Comme je me suis déjà expliqué plusieurs fois fort en détail sur le sujet et tout récemment par la 1er P. S. du 9 de ce mois, j'ose me flatter que la puissante extremise de votre excellence remediera une bonne fois à ces plaintes embarrassantes de la Porte pour prevenir les funestes effets qui pourroient en résulter sur notre établissement de postes, et pour empêcher aussi en gazetier, journaliste, éditeur ou libraire plus que suspect comme Puliu d'inspirer aux Grecs des sentimens favorables au systême et au Gouvernement de la France, à quoi un reste il ne cesse de travailler sous toutes ces formes témoin entre autres son almanac grec de l'année courrante, orné ou défiguré de costumes des fonctionnaires de la République, qui ont fait beaucoup de sensation chez les grecs.

J'ai l'honneur d'être respectueusement ut in litteris,
le B. d'Herbert Rathkeal.

à S. E. M. le Baron de Thugut.

N° 34 P. S. 3. Péra de Constantinople le 10 Novem-
bre 1797.

Je suis charmé d'apprendre par la dernière depeche de
votre excellence que la gazette grecque soumise enfin à une
censure severe se servira plus de véhicule à des personna-
lités et à des colonnies, qui sont la principale cause des
plaintes de la Porte, et non pas le prétendu merite de cette
gazette, comme veut le faire accroire son rusé éditeur, en
se vantant même de transmettre de nouvelles plus promptes
et plus authentiques que ne fait le P. de Valachie, tandis
que votre excellence connoit les canaux employés par la
porte tant à Vienne qu'ici pour obtenir des acts certains
et combien cette partie du Seroice politique a été perfection-
née depuis la dernière guerre. Je n'oserai après cela don-
ner une réponse conforme au texte de la dépêche de votre
excellence prevoyant que je n'attirerai à coup sur les in-
stances les plus fortes, que j'ai réussi d'éviter jusqu'à pré-
sent, de la part du Reis Effendi lui-même. Je suis réduit
donc à n'employer au besoin qu'un langage dilatoire, en
suppliant des aujourd'hui votre excellence de se faire d'
abord reproduire ses différens très humbles rapports sur la
matière, et de considérer qu'un moyen très simple, savoir
la défense de recevoir des abonnemur de cette gazette au
bureau g^e des postes, satisferoit la Porte, nous donneroit
le temps d'effacer par la surveillance du nouveau censeur
les impressions sinistres du passé, et prepareroit ainsi le re-
tour à la libre circulation de ces gazettes, sans avoir plus
de rémentrances a oppreghender ; il ne s'agit d'ailleurs
que d'un petit sacrifice passager qui a encore le merite
de la complaisance et de l'à propos pour conserver tous
les agrements, dont jouit notre propre poste, et qu'elle
court risque, comme je l'ai observé déjà, de perdre du
moins en partic, si nous nous roidissons trop sur des ba-
gatelles qui n'en voillent pas la peine ; d'autent, je le re-

pôte, qu'on ne demande pas la suppression de la gazette
grecque, mais une simple mesure de police concernant les
abonnemens, fondée encore sur des motifs trop legitimes,
savoir les écarts scandaleux d'un folliculaire abandonné
pour ainsi dire à lui-même.

Au reste dès qu'on aura tranquilisé de ce chef les es-
prits et temoigné des égards convenables à la Porte, je ne
manquerais pas de saisir la première bonne occasion pour
lui faire appercevoir d'après les justes remarques contenues
dans la dépêche de votre excellence la preference que mé-
rite notre imprimerie dirigée par la censure sur tous établis-
sement du même jour que produirait la Democratie d'Italie,
ou dans les démembrements de la République de Venise.
J'ai l'honneur d'être respectueusement ut in litteris.

Le b. d'Herbert Rathkeal.

à S. E. M. le Baron du Thugut.

N. 40. P. S. 6. Ἐκ Πέραν 9 Δεκ.

Omissis.

b. A cette occasion je dois rappeler la gazette grec-
que de Vienne qui avoit déjà fait l'objet des justonces offi-
cielles du même Drogman de la Porte et sur laquelle votre
excellence avoit fixé, mais à ce qu'il parait en vains, toute
l'attention de la police ; car malgré les dispositions si sages
nous venons de recevoir dans le N. 89 l'avis au public
dont je m'empresse de presenter ci-join la traduction, ou
l'éditeur conte avec imprudence le triophe qu'il a rapporté
sur ses adversaires de la manière la plus desobligeante
pour la Porte qui ne manqueroit pas de s'oppliquer toutes
ces expressions et d'en faire le juste sujet des ses griefs,
si elle n'avoit pas actuellement d'autres affaires bien plus
embarrassants sur les bras. Mais la Cour impériale n'est pas
moins exposée un jour ou l'autre au reproche de s'être
non seulement refusée aux demandes amicales de la Porte,
mais d'avoir aussi compromis sa considération aux yeux
de ses sujets grecs.

(Συνημμένη μετάφρασις).

Avis à ma public.

Puisque à la fin du mois prochains de Decembre la seconde semestre de la gazette se termine.

(Extrait et traduction mot à mot de la gazette grecque numerotée 89 page 960-961).

№ 44 P. S. 1. Ἐκ Πέραν 27 Δεκεμ. 1797.

Omissis.

F. Quand à la gazette grecque en une referant au 6 très humble D. S. du 9 de ce mois qui présente une nouvelle preuve de l'inepte insolence de l'éditeur, je dois justifier encore, malgré tout ce qu'on a allequé à votre excellence en sa faveur, sur l'accomplissement des désirs de la Porte enoncés en de termes si modérés; il est vrai qu'absordés par les affaires les plus importantes, les ministres jures paraissent avoir perdu devue cet objet mais quand la tranquillité sera rétablie, quelque grec malin tentionné pourra tirer de ce fait et de l'état des choses exposé dans mes precedans très humbles rapports des remarques préjudiciables à nos demandes d'alors.

ΑΝΔΡΑΒΙΔΑ
ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ 1

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐφόρου πεδιάδος τῆς Ἰλίδος ἡ ἀμαξοστοιχία, προχωροῦσα πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν, σταματᾷ εἰς ταπεινὸν μικρὸν σταθμὸν. Ἐκ πρώτης ἀπόψεως ὁ σταθμὸς οὗτος κατ' οὐδὲν διακρίνεται ἀπὸ τῶν λοιπῶν τῆς πελοποννησιακῆς γραμμῆς. Βλέπομεν ἐκεῖ τὸν συνήθη ὄμιλον χωρικῶν πινόντων καφὲν ἢ ἠτινίτην καὶ τρωγόντων λουκούμια ὑπὸ τὸ πολύφυλλον στέγασμα τοῦ καφεναείου τοῦ σταθμοῦ βλέπομεν τὸν συνήθη περιοδεύοντα νεαρὸν ἐφημεριδοπώλην, ἀναβοῶντα τὰ τελευταῖα πολιτικὰ νέα τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ὀλίγον πέραν τοῦ σταθμοῦ ἀνακαλύπτομεν τὴν θείαν περιέργου κτιρίου, οἷον ἠθέλομεν μὲν προσδοκίσει νὰ ἴδωμεν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ὅπερ καταπλήσσει ἡμᾶς ὡς ἔκτροπον ἐν μέσῳ τῇ Ἰλίδι. Τὸ μέγα ἐκεῖνο νορμαννικὸν τόξον τὸ φέρον πρὸς τούτοις δύο μικρότερα τόξα ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν Ἀνδραβίδα, τὴν ἄλλοτὲ ποτε πρωτεύουσαν τῆς «νέας Γαλλίας» ἐκείνης, ἣν ἴδουσαν οἱ Γάλλοι σταυροφόροι διὰ τοῦ ξίφους αὐτῶν καὶ ὅτι τὸ κτίριον ἐκεῖνο ἦτο ἡ καθεδρική ἐκκλησία ἡ κτισθεῖσα πρὸς τιμὴν τῆς θείας Σοφίας.

Οἱ ἀγαθοὶ κάτοικοι τῆς Ἀνδραβίδας σπανίως ἔχουσιν ἐπισκέπτας ἐκ τῆς «Ἐυρώπης». Διὸ ταχέως ἠθροίσθη περὶ ἡμᾶς ὄμιλος, ὅπως δείξῃ εἰς ἡμᾶς τ' ἀξιοθέατα τῆς λησμονημένης ἐκείνης γαλλικῆς πρωτεύουσας τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε αὕτη λησμονημένη ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, οἵτινες διατηροῦσιν ἀκόμη φιλοστόργως τὴν ἀόριστον παράδοσιν τῶν προπατόρων, καθ' ἣν τὸ ἥσυχον ἐκεῖνο χωρίον ἦτό ποτε ἡ ἔδρα κυβερνήσεως, ὅπου δ' ἠγεμῶν τοῦ Μορέως εἶχε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, ὅπου δ' ἐπίσκοπος Ὡλένου εἶχεν ἴδιον μέγαρον, ὅπου συνέδρια συνήρχοντο, ἵνα συζητήσωσι σπουδαίας πολιτικὰς ὑποθέσεις. Ὅτε δὲ εἶδον, ὅτι ἐπεδεικνύομεν μέγα ἐνδιαφέρον περὶ τούτων πάντων, παρεκάλεσαν ἡμᾶς πού καί που, ἐν ᾧ ἰστάμεθα μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀγίας Σοφίας, νὰ καταγράψωμεν χάριν αὐτῶν βραχεῖαν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς

1. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἑωθινῷ Ταχυδρόμῳ (The Morning Post) τῆς 2·15 Ἀυγούστου 1908.

καθεδρικῆς ἐκκλησίας καὶ εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν τοῦ κτιρίου, πῶς λίθος τις τοῦ ἐπικαμποῦς ὀρόφου ἔφερεν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν, πῶς ἐν τινι μέρει ὑπάρχει ἡ κεφαλὴ φράγγου καὶ πῶς ἐν τινι τῶν παραπλευρῶν εὐκτηρίων, ὅπερ σήμερον χρησιμεύει ὡς πρόξυρος μελισσῶν, ὠραία κόγχη καὶ παράδοξον ζῶον γεγλυμμένον ὑπερβεν αὐτῆς μαρτυροῦσιν ἔτι μέχρι τοῦ νῦν τὴν δεξιότητα τοῦ Ἑσπερίου τεχνίτου, ὃν ὁ Γάλλος ἡγεμὼν ἐκάλεσεν, ὅπως κοσμήσῃ τὴν πελόποννησιακὴν αὐτοῦ πρωτεύουσαν.

Ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ Ἐκκλησίᾳ, ὅπου ἐντὸς τῶν σωζομένων λειψάνων αἱ μέλισσαι κατασκευάζουσι σήμερον ἡσύχως τὸ μέλι αὐτῶν, διεδραματίσθησαν ἔνια τῶν χαρακτηριστικωτάτων σκηνῶν τοῦ τιμαριωτικοῦ βίου τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἐπειδὴ ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Ἀνδραβίδας ἢ τῆς Andreville, ὡς ἐκάλουν αὐτὴν οἱ Γάλλοι, ἦτο, ὡς ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἢ λεγομένη Οὐράνιος βωμὸς (Ara Coeli), οὐ μόνον οἶκος προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ βουλευτήριον. Οἱ τοῖχοι ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἀπειθήσαντός ὑποτελοῦς, κατηγορουμένου ἐπὶ τῷ βαρυτάτῳ τῶν τιμαριωτικῶν πλημμελημάτων ὡς μὴ συνακολουθήσαντος πρὸς ἄμυναν τοῦ ἐπικυριαρχοῦ, ὅτε ὁ μεγαλόφρων Γοδοφρεῖδος de Bruyères, ὁ μαχιμώτατος τῶν βαρῶνων τῆς Πελοποννήσου, ὃν τὰ θέλητρα τῆς συζύγου τοῦ γείτονος εἶχον δελεάσει νάπέλθῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέπεσε γονυπετῆς μὲ τὸν ζωστήρα αὐτοῦ περὶ τὸν τράχηλον, καὶ σὺν αὐτῷ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱππῶται τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐξελιπάθησαν τὸν ὑπερήφανον ἡγεμόνα νὰ συγχωρήσῃ αὐτόν. Ἐκεῖ ὁμοίως συνῆλθεν ἡ ὑψηλὴ *κούρτη*, ὅπως κρίνη περὶ τῆς ἀξιώσεως εὐγενοῦς δεσποίνης, τῆς *πρωτοστατείας* τοῦ Μορέως, περὶ μεγάλης βαρωνείας, ἣν ὁ ἡγεμὼν εἶχε λάβει χάριν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ θυγατρὸς. Τότε τὰ νορμαννικὰ τόξα τῆς ἐκκλησίας ἀπήχησαν τοὺς μεγαλοφώνους λόγους τοῦ ὑπερηφάνου Φλαμανδοῦ βαρῶνου τῶν Θηβῶν Νικολάου Σαιντομέρ, εὐπατρίδου καταγομένου ἐκ γένους βασιλικοῦ καὶ ἔχοντος μεγάλας σχέσεις, ὅτε, κρατῶν τὴν χεῖρα τῆς ὠραίας ἐκείνης δεσποίνης, ἠξίωσε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος δικαιοσύνην ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ οἷς τελευταία πασῶν σκηνῆ, ὅτε ὁ δέκατος τρίτος αἰὼν ἔβαινε πρὸς τὸ τέλος καὶ μετ' αὐτοῦ συνεπερατοῦντο αἱ λαμπραὶ ἡμέραι τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας, ἀντιπαρέρχεται πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ συνέλευσις τῶν πρωτευόντων ἀνδρῶν τῆς ἡγεμονίας,

συνελθόντων, ὅπως συμβούλευσῶσι τὸν ἡγεμόνα, ἂν ἔπρεπε νὰ μετίσχη πολέμου χάριν ξένης ἔριδος καὶ νὰ βοηθήσῃ Ἑλληνας καὶ Ἑλλήνων κατὰ τὰ παράλια τοῦ Ἀμβροακοῦ κόλπου καὶ ἐν μέσῳ τῶν δειράδων τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Ἀνδραβίδα, ὅτε εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς φήμης αὐτῆς, ἦτο πόλις ἐκκλησιῶν. Καὶ ὅμως σήμερον μεταξὺ τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν πλησίον τοῦ σιδηροδρόμου, ὅπου ἐργάζεται ὄμιλος ἀλβανοφώνων χωρικῶν, ὀλίγοι λίθοι καὶ μόνον περισώζονται καταδεικνύοντες τὴν θέσιν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ οὐδὲν ὑπολείπεται τῆς ἄλλοτε «ἐνδόξου μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου», ὡς τὸ γαλλικὸν Χρονικὸν τοῦ Μορέως καλεῖ γραφικῶς τὴν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ Westminster Abbey ἐκκλησίαν ἐκείνην τῆς γαλλικῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας. Ἐν αὐτῇ συμφῶνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῆς αὐτῆς πηγῆς εἶχον ταρεῖ οἱ τρεῖς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βιλλαρδουίνων ἡγεμόνες, ὁ μὲν πατήρ ἐν τῷ μέσῳ, οἱ δὲ δύο υἱοὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οὐδεὶς ἱστοριοδίρης ἐτάραξε τὴν ἀνάπαισιν τῶν Γάλλων ἡγεμόνων, ἀλλὰ περίπου πρὸ δεκαοκτῶ ἐτῶν ὁ νῦν ἐν Οὐασινγκτῶνι πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Λάμπρος Κορομηλιᾶς καὶ δύο ἄλλοι Ἕλληνες ἐνδιαφερόμενοι περὶ τῆς ποιητικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τῆς πατρίου ἱστορίας, ἦλθον εἰς τὴν Ἀνδραβίδα καὶ ἀνέσκαψαν ἐν τῇ θέσει, ὅπου ἔκειτο ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος. Ἐπειδὴ δὲ ἤκουσα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων παντοίας συγκρουόμενας διηγήσεις περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, ἦλθον εἰς ἐπικονωνίαν πρὸς τοὺς τρεῖς εἰρημένους κυρίους, ὅπως μάθω ἀκριβῶς τὰ γενόμενα, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἔμαθον ἢ ὅτι ἡ ἔρευνα αὐτῶν ἀπέβη ἄκαρπος. Τὰ μόνα ὑπ' αὐτῶν εὐρεθέντα ὑπῆρξεν ἡ ἀκίς ἀκοντίου καὶ ὁ γιγάντιος σκελετὸς Ναΐτου, ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τοὺς Ναΐτας ὑπὸ τοῦ τρίτου τῶν Βιλλαρδουίνων ἡγεμόνων.

Ἡ Ἀνδραβίδα εἶνε, καὶ ἂν εἶπον εἰς ἡμᾶς οἱ κάτοικοι, κώμη εὐήμεροῦσα καὶ αὐτάρχης, εἰ καὶ δὲν εἶνε πλέον ἡ ἔδρα βουλῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων. Ἀλλ' ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις Ἑλληνίδος χωρικῆς, πρόσφυγος ἐκ Μακεδονίας, φερούσης τὴν ὠραίαν ἐνδυμασίαν τῆς καταστραφείσης γενετικῆς, μετέβηκεν ἡμῖς ὡς ἐν ὄνειρῳ

1. Ὁ Φίλιππος Λέλλης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μομφερράτος. Πρὸβλ. Ν. Ἑλλην. τόμ. ΙΖ' τεύχ. Α' σελ. 101 ἑ.

εἰς τοὺς μέσους αἰῶνας, ὅτε ἱερεῖς, περιβεβλημένοι πλοῦσια ἄμφια, ἐξήρχοντο μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅπως δεξιωθῶσι τοὺς Φράγκους κατακτητὰς ἐν τῇ πρὸ τῆς ἀνοχυρώτου πόλεως πεδίῳ, ὅτε τυχοδιώκται ἐκ Γαλλίας εἰσώρμον εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ἐπιδιώξωσι τύχην ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν εὐτυχῶν αὐτῶν συμπολιτῶν, οἵτινες εἶχον εὖρει γῆν ἐπαγγελίας ἐν ταῖς σχεδὸν λησμονημέναις ἔδραις τῶν Ἑλλήνων ἡρώων, ὅτε ὠραῖα δεσποινίδες ἐξ εὐγενῶν οἴκων, συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν δεσποινῶν αὐτῶν, ἔφθανον ἐκ τῆς γενετείρας, ὅπως συνδεθῶσι διὰ γάμον μετὰ Φράγκου βαρῶνου καὶ εἰσφέρωσι νέαν ζωὴν εἰς στυγνὰ κἄστρα τῆς Ἀρκαδίας ἢ τῆς Λακωνικῆς μετὰ λαμπρὰν γαμήλιον ἐορτὴν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ΤΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 1

Περὶ τὰ μέσα τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Πατρῶν καὶ Ὀλυμπίας προέχει εἰς τὸ κυριαιῶν Ἴόνιον πέλαγος εὐρὸ ἀκρωτήριον. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὑφθαῖται ἐκ τῶν ἀρωματωδῶν χυραδρῶν λύφος ἔχων τὸ σχῆμα τῶν ἐπιχωριαζουσῶν ἐν τῇ περὶοχῇ ἐκείνῃ χερσαίων χελωνῶν, ἐξ ὧν τὸ ἀκρωτήριον ὀνομάζετο ἐν τῇ ἀρχαίῳ-τητι Χελωνάτιας. Ἐπὶ δὲ τῆς κυρτῆς ῥάχεως τοῦ χελωνοσχήμου ὑψώματος ἴστανται τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔρειπια μεγάλου τιμαριωτικοῦ κἄστρου. Τοῦτο εἶνε τὸ Clerimon ἢ Χλουμοῦτσι, τὸ πρωτεῦον φρούριον, εἰρκτὴ καὶ νομισματοκοπεῖον τῆς φραγκοκρατουμένης Ἀχαΐας.

Μικρὸς πιδηρόδρομος, οὗ εἴμεθα σχεδὸν οἱ μόνοι ἐπιβάται, ἔτειδὴ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρχίσει ἢ ἐποχὴ τῶν λουτρῶν, παραλαμβάνει ἡμᾶς ἐκ Γλαρέντζας, ἄλλοτε μὲν μεγάλης πεφημισμένης ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ, νῦν δὲ μικροῦ χωρίου ἀλιέων. Ἐνταῦθα, ὅπου ποτὲ ἢ γαλλικὴ τῶν Παρισίων ἐλαλεῖτο καθημερινῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων υἱῶν τῆς Γαλλίας, ἢ ξενοδόχος ἡμῶν, ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς γλώσσης ταύτης, ἐπαρθεῖσα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Ἀμερικανοῦ χειροποδιστοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἐξέφραζε πικρὰ παράπονα ἐπὶ τῷ ὅτι οὐδὲ μία ψυχὴ ἐνόει οὐδὲ κἄν λέξιν γαλλικὴν. Ἄλλ' εἶχεν ὁμως ἀκούσει τοὺς ἀλιεῖς ποιουμένους λόγον περὶ τοῦ μεγάλου παρελθόντος τῆς Γλαρέντζας ἕνεκα τῆς μεγίστης ἐν Ἑλλάδι ἐμμονῆς τῆς παραδόσεως, καὶ εἶχεν ἀόριστόν τινα ἰδέαν, ὅτι τὰ ἔρειπια τὰ ἐπὶ τῆς ἀπορροῆς παρὰ τὴν θάλασσαν ἡσάν ποτε μικροσκοπικὸν Λονδῖνον, ὅπου οἱ ἔμποροι παντὸς ἔθνους ἀντήλλασσον τὴν ἐμπολὴν αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰ ἰδιάζοντα ἐν τῇ πόλει σταθμὰ καὶ μέτρα καὶ ἔκλειον τὰς συμφωνίας αὐτῶν εἰς τὰ μικρὰ ἐκεῖνα **τορνεῖα** τὰ κοπτόμενα ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον ἐν τῷ εὖρει κἄστρῳ τῷ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ χελωνοσχήμου λόφου.

Βεβυθισμένα ἐν μέσῳ χρυσανθῆμων καὶ ἀσφοδέλου κεῖνται ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ ἔρειπια τῆς μεσαιωνικῆς Γλαρέντζας, τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτις συμφώνως πρὸς ἀμφίβολον διήγησιν, ἦν ἀσμένως θὰ ἠδύνατό

1. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Ἐσθινῷ Ταχυδρόμῳ» (The Morning Post) τῆς 27 Μαΐου(ἢ Ἰουνίου) 1908.

τις νὰ παραδεχθῆ, ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὸν πρῶτον Ἄγγλον δουκά τῆς Κλαρεντίας. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τοῦτου τοῦ ζητήματος, γινώσκωμεν, ὅτι κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα οἱ μεγάλοι Φλωρεντῖνοι τραπεζίται ἐθεώρουν τὸ ἐν Γλαρέντζα ὑποκατάστημα αὐτῶν ὡς ἴσον πρὸς τὸ ἐν Λονδίῳ, ὅτι ἐν τῷ βραδέως νῦν ἀναζωογονημένῳ τούτῳ λιμένι, ὅπου ἑλληνικὸν ἀτιμόπλοιον προσορμίζετα κατὰ τὸν πρὸς τὴν Ζάκυνθον διαπλοῦν, ὁ Βοκιάκιος ἔθηκε τὴν σιγήν ἐνὸς τῶν διηγηματίων αὐτοῦ καὶ ὅτι πῶς τις, εἴτε ἡγεμόν, εἴτε τραπεζίτης, εἴτε ἔμπορος, ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπάτει τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἐν τῷ γραφικῷ ἐκείνῳ τοπίῳ, ὅπερ ἦτο ἐνδεδειγμένον ὑπὸ τῆς φύσεως ὡς ἡ ἀποβάθρα τῶν καταπλεόντων ἐκ τῆς «Ἐθρώπης». Ἐδῶ, ὅπου κτίριον ἡρειπωμένον μετὰ παραθύρου ὀξυκορυφῶν ἐγείρεται ἐκ τοῦ ἀσφοδελῶν λιμῶνος, ἦτο ἴσως ἡ περιώνυμος ἐκκλησία τῶν Μινωριτῶν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἐν ἣ συνήρχοντο τὰ συνέδρια τῆς γαλλικῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, ἣς ὁ ἄλλοτε καμαρωτὸς ὄμοιος ἀπήχησεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν εἴηχον λατινικὴν τῶν μέσων αἰώνων καὶ τὴν ὁμοιωτικὴν δημόδιαν γαλλικὴν τῶν βασιλικῶν κελευσμάτων ὁσάκις βασιλεὺς τις τῆς Νεαπόλεως ἐτήρестεῖτο γὰποστείλῃ νέον ἡγεμόνα ἢ βασιλικὸν ἐπίτροπον, ὅπως διοικήσῃ τοὺς μᾶλλον ἢ ἦττον πιστοὺς βαρῶνας τῆς Πελοποννήσου. Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἦτο ἐνοποτεθειμένον τὸ Ἐναγγέλιον, ἐφ' οὗ ὁ νεωστὶ ἐρχόμενος ὄμιλλε νὰ τηρήσῃ τὰ ἔθιμα τῆς χώρας καὶ τὰς προνομίας τῶν εὐπατριδῶν αὐτῆς. Οὐχὶ μακρὰν ἀπ' αὐτῆς ἐν τῇ μικρῇ ὑπογείῳ βυζαντιακῇ ἐκκλησίᾳ πλησίον τῆς θαλάσσης προσηχηθῆ βεβαίως ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἡρωϊκὸς Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅτε κατὰ τὰς εὐτυχεῖς ἡμέρας τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ ἀρχῆς αὐτοῦ ἔλαβεν ὡς προῖκα τῆς Ἰταλῆς συζύγου τὸ ἀρχαῖον φραγκικὸν κάστρον τῆς Γλαρέντζας, οὗ τὰ ἐρεῖπια καλύπτουσιν ἀκόμη σήμερον τὰς ἀπορροῶνας τὰς ὑπερκειμένους τῆς παραλίας. Καὶ ὁ ἔτι δὲ σωζόμενος πυλὼν, ὅστις σήμερον οὐδαμῶς ἄγει, εἶνε πιθανῶς αὐτὸς ἐκεῖνος, πρὸ τοῦ ὀπαίου ἐρρίφθη εἰς τὸν λαὸν ἢ κεφαλὴ τοῦ ἀπερισκέπτου μὲν ἐκείνου, ἀλλὰ ὁμοιωτικῶς τυχοδιώκτου, τοῦ διαδόχου τῆς Μαϊσρικῆς Φερδινάνδου, ὅτ' ἐφρονεύθη μάταιως ἀποπειραθεὶς νὰ γείνη κύριος τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς ἐν τῷ τερπνῷ δρυμῶνι τῆς Μανωλάδας συγκροτηθείσης μίχης. Ἐδῶ τότε ἐπὶ τοῦ ἐρημικοῦ τούτου βράχου τοῦ μεταξὺ τῶν

γλαυκῶν ὑδάτων τοῦ Ἰονίου καὶ τῶν χιονοσκεπῶν ὄρεων τῆς Πελοποννήσου συνηντῶντο πάντα τὰ μεγάλα ἔθνη τῶν μέσων αἰώνων, ἰσχυρογνώμονες ἔμποροι ἐκ Βενετίας καὶ τῆς ἀντιπάλου αὐτῆς Γενούης, Φραγκισκανοὶ μοναχοὶ ἐκ τοῦ μακρὰν κειμένου Ἀσσιόου, Καταλώνιοι κομπορῆμονες, Γάλλοι εὐπατρίδαι, οἱ Βυζαντινοὶ δεσπότες, οἱ νεαροὶ γόνου τῆς Ἀννονίας (Haïnaud) καὶ τῆς Σαβανδίας. Ἐνταῦθα ἐπίσημοι νομομαθεῖς συνεδρίαζον, ὅπως κρίνωσι περὶ ἀμφισβητησίμων ἄρθρων τοῦ φεουδαλικοῦ κώδικος συμφώνως πρὸς τὰ «Συνήθεια τῆς Ῥωμανίας». Ἐνταῦθα πλούσιοι πολῖται ἀφῆροῦντο τὰ περισσὰ αὐτῶν κέρδη, ὅπως παράσχουσιν ἐνιαύσια ὠφελήματα εἰς εὐνοουμένους τῆς αὐλῆς ἢ λύτρα αἰχμαλώτων βαρῶνων, ὅτε Ἀραγώνιος ναύαρχος εὐρίσκετο προσωρισμένος ἐν τῷ λιμένι. Ἐπειτα ἡμέραν τινα ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος κατέστρεψε πόλιν, ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερασπισθῆ, ἂν μὴ αὐτὴ περιέπιπτεν εἰς τινα διαβαίνοντα ἐχθρόν, καὶ ἡ πτώσις τῆς Γλαρέντζας, τῆς ἀγορᾶς ταύτης τῆς Πελοποννήσου, ἦτο προάγγελος τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὀλίγα ἐρεῖπια, λαμπρὰ θέσις καὶ ἀμφίβολος προσωνυμία τοῦ Ἄγγλου δουκὸς εἶνε τὰ μόνα λείψανα τῆς παρελθούσης ἐκείνης αἰγλης.

Ἡμίσειαν ὄραν μακρὰν τῆς Γλαρέντζας, ἐν τινι πτυχῇ τοῦ λόφου, κεῖται κεκοιμημένον ἐντὸς ἐλαιοδένδρων ἀρχαῖον μοναστήριον, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνακτόρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν περιωνύμων Βλαχερνῶν. Δεκατέσσαρες μοναχοί, ἅπαντες ἐκ Πελοποννήσου ἔχουσιν ἐκλέξει τὸν ἐπίγειον τοῦτον παράδεισον, κείμενον οὐχὶ τελείως ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ, ἀλλ' οὐδὲ τελείως ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐπειδὴ γειτονεῦει ἢ τε θάλασσα καὶ ὁ σιδηρόδρομος, καίτοι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν φθάνει μέχρις αὐτῶν. Οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀγρόται τῆς περιχώρου ἦσαν συνηγμένοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτε ἐφθάσαμεν, ὥστε ἐπροφθάσαμεν νὰ παρατηρήσωμεν ἀνενόητοι τὰ μεσαιωνικὰ λείψανα τοῦ κτιρίου, οὗ ἡ ἱστορία εἶνε τῶν ἀλύτων αἰνιγμάτων τῆς Πελοποννήσου. Τίς ἦτο ὁ ἄγνωστος «κάτοικος ἐν Βενετίᾳ», οὗ ὁ θυρεὸς καὶ ὁ ἀναρριχώμενος λέων εἶνε προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς; Τίνες ἦσαν οἱ τρεῖς Γάλλοι σταυροφόροι, ὧν αἱ μορφαί, ἐχόντων ὑπερηφάνους φραγκικοὺς μύστακας καὶ φερόντων κρίνη μετ' ἐπιπέδων καλυμμάτων τῆς ὀνός, προσβλέπουσιν ἡμᾶς τολμηρῶς ἀπὸ τοῦ ὑπερθύρου τῆς δυτικῆς πύλης τῆς ἐκκλησίας; Πόθεν ἦλθεν ὁ λαμπρὸς κένταυρος

ὁ κοσμῶν τὴν κόγχην τῆς ἀλλῆς; Τίνα ἑπομνησκουσιν οἱ τρεῖς διηγησθέντες σταυροί, ὁ λέων καὶ ὁ μελιταῖος σταυρὸς ἐπὶ τοῦ τοῖχου τῆς ἐκκλησίας; Καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα τίνος ἦτο ὁ τάφος ἐν τῷ νάρθηκι, τάφος κενὸς καὶ ἀκάλυπτος πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος, ἀλλ' ἔπειτα κλεισθεὶς διὰ πλακῶς λιθίνης ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς ἡγουμένου πιστεύοντος, ὅτι ἐκεῖ εἶχε ταφῆ μέγας τις ἀνὴρ, ἴσως ἡγεμόν τις τῆς Πελοποννήσου; Τὰ ὀξυκόρυφα παράθυρα, τὰ οἰκόσημα καὶ ἡ ἐπιχώριος παράδοσις, ταῦτα πάντα ἐνδεικνύουσι τὴν λατινικὴν καταγωγὴν τοῦ ὠραίου τούτου ἱεροῦ. Ἄν, ἀκολουθοῦντες τὴν γνώμην τοῦ σερ *Rennel Rodd*¹, παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἦτο ὁ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως *Robert* του, ὅστις ἀπέθανεν ἐν Ἑλλάδι, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι αἱ τρεῖς ἐκεῖναι κεφαλὰ εἶνε αἱ τῶν τριῶν πρώτων ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας, οἵτινες ἐτάφησαν ἐν Ἀνδραβίδᾳ, κειμένη ἐν ἀποστάσει ὀλίγων μόνον χιλιομέτρων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αὕτη ἦτο ἡ κοινοβιακὴ ἐκκλησία τῆς *Γλαρέντζας*, καὶ ἐνταῦθα, μεταξὺ τῶν ἐλαιοδένδρων, καὶ τῶν κυπαρίσσων, ἐθάπτοντο πιθανῶς οἱ Βενετοὶ πρόξενοι καὶ οἱ πλούσιοι ἔμποροι τοῦ πολυκινήτου τούτου λιμένος. Ἀτυχῶς, καθ' ἃ εἶπεν εἰς ἡμᾶς εἰς τῶν μοναχῶν, τὰ ἔγγραφα τῆς μονῆς μετὰ καὶ τοῦ τότε ἡγουμένου, τοῦ φύλακος αὐτῆς, ἀπωλέσθησαν κατὰ τινα τρικυμίαν ἔξωθεν τῆς *Ζακύνθου* ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ὁ ἀπὸ τῶν *Τούρκων* κίνδυνος ἠνάγκασε τοὺς μοναχοὺς νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν ἐν τῇ πλησιεστάτῃ τῶν *Ιονίων* νήσων.

Ἰππασία μᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἤγαγεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἡσύχου ταύτης μονῆς εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ *Χλουμουτίου*. Οἱ *Γάλλοι* κατακτηταὶ ὀρθῶς ὠνόμασαν τὸ φρούριον τοῦτο *Chermoni*, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων αὐτοῦ ἡ θεὰ εἶνε ἀνοικτὴ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐντεῦθεν ἐν ἀρχαίαις ἡμέραις ὁ φράγκος φρουρὸς ἠδύνατο νὰ παρακολουθήσῃ τὸν κόμιντα τῆς *Κεφαλληνίας* διαπεραιούμενον ἐκ τῶν νήσων αὐτοῦ, ὅπως παραστῆ εἰς τὴν ὑψηλὴν *κούρτην* ἐν *Γλαρέντζᾳ* ἢ ἐν *Ἀνδραβίδᾳ*. Ἐκεῖθεν ἠδύνατο νὰ φρυκτωρήσῃ διὰ πυρσῶν εἰς τὸ φραγκικὸν κάστρον *Beauvois*, τὸ ἐγειρόμενον καὶ σήμερον ἔτι ὑπερθεῖν τοῦ *Κατακόλου*. Πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ κεῖται τὸ εὐφορον πεδῖον τῆς *Ἡλιδος*, τότε μὲν πληρούμενον ὑπὸ τῶν ἐπαύλεων τῶν

Γάλλων καὶ νῦν δ' ἔτι ποικιλλόμενον ὑπὸ τῆς γαλλικῆς προτευούσης *Ἀνδραβίδας* καὶ τῆς προφανοῦς γαλλικῆς πόλεως *Γαστούνης* ἢ *Gastogne*. Ἐν τῷ βίβλῳ ἐκλείει τὸν ὀρίζοντα σειρὰ χιονοσκεπῶν ὄρεων, πρὸς βορρᾶν δὲ τὸ γλαυκὸν περίγραμμα τῆς ἀκαρνανικῆς παραλίας ἐδήλου τὸ ἀκρότατον ὄριον τῆς γαλλικῆς ἀρχῆς. Οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον, ὅτι ὁ δεύτερος *Βιλλαρδουῖνος* ἐνταῦθα ἔκτισε τὸ μέγα αὐτῶν κάστρον. Ἐπιφανέστερος τοῦ *Φαθαῶ*, καθ' ἃ ἔγραφεν ὁ *Πάπας*, ἔκτισεν αὐτὸ ἐκ τῶν προσόδων τῶν διημευθέντων τιμαρίων τοῦ *λατινικοῦ* κλήρου, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, καὶ δυνάμεθα ἴσως νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ ἄτεχνον τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐκ τῆς σπουδῆς μεθ' ἧς ὠκοδομήθη. Τρία ἔτη ἤρκεσαν, ὅπως ἐπιτεθῆ τὸ ὀχυρώτατον τῶν κάστρον τῆς *Πελοποννήσου* ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ χελωνοσχήμου λόφου, καὶ ἔκτοτε ἐπὶ δύο αἰῶνας τὸ *Χλουμουτίσι* ἦτο τὸ ἰσχυρότατον τῆς ἀλύσεως τῶν φρουρίων τῶν καλυπτόντων τὴν χερσόνησον. Ἐκεῖ ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη καὶ ὑπερέκεινα τὸ νομισματοκοπεῖον ἔκοπτε τὰ νομίσματα τὰ φέροντα τὴν περίεργον ἐκείνην ἀναπαράστασιν τοῦ κάστρου τοῦ Ἁγίου *Μαρτίνου* τοῦ ἐν *Τουρονικῷ* (*Tours*), ἐξ οὗ προῆλθε τὸ ἰταλικὸν ὄνομα τοῦ *Χλουμουτίου* *Castel Tornese*. Ἐνταῦθα, ἐν τινι τῶν ἡρημασμένων δωματίων, ὅπου οἱ μέλανες χοῖροι τοῦ γείτονος χωρίου εἶνε ἐξηπλωμένοι ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀπέθανεν ὁ *Βυζαντινός* ἐκεῖνος στρατηγός, ὅστις εἶχε τολμήσει νὰ διαμψισθητῆσιν τὴν ἀρχὴν τῆς *Πελοποννήσου* πρὸς τὸν τρίτον *Βιλλαρδουῖνον*. Ἐνταῦθα κατὰ παράδοξον τῆς τύχης μεταστροφὴν ἀπέθανεν ὡς αἰχμάλωτος τῶν ὑπερφιάλων βαρῶνων τοῦ *Μορέως* ἡ δέσποινα *Μαργαρίτα*, ἡ δὺςμοιρος θυγάτηρ τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου ἡγεμόνος. Ἐνταῦθα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν *Τούρκων* κατακτήσεως τῆς *Πελοποννήσου* ἐτήκετο καθειργμένος ὁ τελευταῖος ἡγεμόν τοῦ *Μορέως*, ὡς αἰχμάλωτος τῶν Ἑλλήνων. Αἱ εὐρεῖαι αὗται στοαί, ὁ ἄλλοτε διὰ τοιχογραφιῶν κεκοσμημένος εὐκτήριος οὗτος οἶκος, μετὰ τοῦ ἀκόμη σωζομένου χοροῦ αὐτοῦ ὑπῆρξαν δις μὲν ἢ μερὶς ἡγεμονίδων τῆς Ἀχαΐας καὶ ἅπαξ ἡ ἔδρα *Βυζαντινοῦ* αὐτοκράτορος, αὐτοῦ τοῦ τελευταίου *Κωνσταντίνου*. Παρὰ τὰ ῥήγματα τὰ προξενηθέντα ὑπὸ τῶν πυροβόλων τοῦ *Ἰβραῖμ* πρὸ ὀγδοήκοντα ἑτῶν πλεῖστα λείψανα σωζόμενα ἔτι ἀφηγοῦνται εἰς ἡμᾶς τὴν παρελθούσαν ἱστορίαν τοῦ *Χλουμουτίου*. Ὅτε ἐξωτερικὸς περίβολος τῶν τειχῶν μετὰ τῶν καταπακτιῶν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιβλητικὴ *σκαπιὰ*

1. *Rennel Rodd*, σήμερον πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν *Ῥώμῃ*, γράψας διτομον συγγραφὴν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας.

ἴστανται ἀκόμη ὄρθια. Ἐνιοὶ τῶν στρογγύλων πύργων ἀντέστησαν εἰς τὰς ἐπηρείας τῶν πυροβόλων καὶ τῶν αἰώνων, καὶ ἡ μεγάλη καμαρωτὴ στοά, ἣτις περιβάλλει ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἐνδότερον κάστρον, διασώζει τὰς παραστάδας παρὰ τοὺς τοίχους αὐτῆς. Ἀλλ' αἱ κλίμακες, αἱ ἄλλοτε λειαινόμεναι ὑπὸ τῶν πατημάτων τῶν θωρακοφόρων μαχητῶν, φέρουσι σήμερον τάπητα ἐξ ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ, ὁ ὄροφος τοῦ ἐκκλησιδρίου ἔχει καταπέσει ἐντὸς αὐτοῦ καὶ κορῶνα περιίπτανται περὶ τὰς νῦν ἠρημιωμένας ἐπάλξεις, ἐφ' ὧν ἀλληλοδιαδόχως ἐκυμάτιζεν ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς (croix ancrée) τῶν Βιλλαρδουίνων ἡγεμόνων, οἱ κρίνοι τῶν Βουρβόνων καὶ ὁ δικέφαλος αἰετὸς τοῦ Βυζαντίου.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟΝ ΤΟΥ ΓΕΡΑΚΙΟΥ¹

Ὀλίγοι περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι γινώσκουσι τὰς καλλονὰς καὶ τὴν ποίησιν τῶν φραγκικῶν κάστρον τῆς Λακωνικῆς, τῶν γραφικῶν ἐκείνων φρουρίων, ὅπου οἱ Γάλλοι βλαβῶσαι μετὰ τῶν εὐγενῶν αὐτῶν δεσποινῶν ἔζων τὴν ὀρειοτέραν ζωὴν, ἣν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνθρωπος» κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως καὶ ὅπου σήμερον τοῖχοι ἐρειπιομένοι καὶ ἐκκλησίαι ἠρημιωμένα, ἔτι κεκαλυμμένα ὑπὸ τοιχογραφιῶν καὶ κεκοσμημένα δι' οἰκοσίμων, ἀναμνησκουσιν ἡμᾶς τὰς μακρὰς ἐκεῖνας ἡμέρας τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο Νέα Γαλλία καὶ ὅτε ὀγδοήκοντα ἱππῶται φέροντες χρυσοῦς περνιαστῆρας ἐδεξιοῦντο τὸν ἱπποτικὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας ἐν τῇ κατὰ τὴν Λακεδαιμονίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων λεγομένην La Créponie, αὐτῇ αὐτοῦ.

Ἐννέα ὄρας μακρὰν τῆς νέας Σπάρτης, τῆς οὐδὲν τὸ χαρακτηριστικὸν ἐχούσης πόλεως, ἦν ἴδρυσαν ὁ Ὀθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἐν μᾶ τῶν ὀρειοτάτων τοποθεσιῶν τῆς Ἑλλάδος, κεῖται τὸ μακρὸν πόλισμα Γεράκιον. Καίτοι εὗρομεν τὸν κ. Παπανικολάου, τὸν προοδευτικὸν δήμαρχον, μεγάλως ἠσχολημένον περὶ τὸν ἐκβραχισμὸν δι' οὗ εἶχεν ἀρχίσει ἡ κατασκευὴ ὀρεινῆς ὁδοῦ, τὸ ξύλινον ἐρίππιον εἶνε ἀκόμη σήμερον τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας, ὅπως φθιάσῃ τις εἰς τὸν ἀπομεμακρυσμένον καὶ ἐρημικὸν ἐκεῖνον τόπον. Ἀλλὰ τὸ Γεράκι, ὅταν φθιάσῃ τις αὐτόσε, ἐξελέγχεται προοδευτικὴ πόλις ἰδεῶν νεωτάτων. Σχεδὸν ἐκ πάτης οἰκογενείας ἐν τῇ πόλει, εἶνε δὲ τοῦτο σύνηθες ἐν τῇ Λακωνικῇ, ὑπῆρξέ τις ὁ μεταναστεύσας εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ ἡ ἐξέδρα τοῦ καφενεῖου, ἐξ ἣς θαυμασία εἶνε ἡ θεὰ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, εἶνε πλήρης Ἑλλήνων συζητούντων πρὸς ἀλλήλους καὶ προθυμουμένων νὰ προσφωνήσωσι τὸν ξένον ἐν ἀμιγῶς ἀμερικανικῇ προφορᾷ. Καὶ ἐπανῆλθον μὲν φέροντες πολλὰ δολλάρια ἐν τῷ βαλλαντίῳ, ὅπως ἴδωσι τοὺς οἰκείους, ἀλλ' εὗρισκousi τὴν γενέτειραν σκυθρωπὴν μετὰ τὴν ἀστικὴν ζωηρότητα τοῦ Σικάγου ἢ τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ λέγουσιν εἰς ἡμᾶς, ὅτι προτίθενται νὰ ἐπιστρέψωσι μετὰ τινὰς μῆνας ἐκ τοῦ στενοχώρου καὶ ἀνιαροῦ Γερακίου εἰς τὴν πολυκίνητον Νέαν γῆν. Εἰς αὐτῶν πα-

1. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἑσθινῷ Ταχυδρόμῳ τῆς 27 Μαΐου (9 Ἰουνίου) 1906.

ριτηροῦ, δεικνύων κάτοικόν τινα τοῦ Γερακίου μικροσκοπικὸν τὸ ἀνίστημα «Αὐτὸς ὁ μικρόσωμος, Κοντούλην τὸν ὀνομάζω, θὰ ἐπιστρέψῃ μαζί μου ἐκεῖ· ἐδῶ δὲν ἔχομεν ἄλλο νὰ κάμωμεν παρὰ νὰ παίζωμεν χαρτὰ ὅλην τὴν ἡμέραν». Τοιαῦτα εἶνε τὰ ποτελέσματα τῆς μεταναστεύσεως ἐν τῇ εὐφόρῳ Λακωνικῇ.

Μίαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως Γερακίου, ὅπου ἀφήσαμεν τοὺς ἐξαμερικανισμένους ἐπιχωρίους παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ χαρτοπαιγνίου, μεταφερόμεθα εἰς ἄλλοῖον κόσμον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ κειμένου ὑπερθεν τῆς νέας πόλεως ὑφοῦνται τὸ ὠραῖον κάστρον, ὅπερ ἔκτισεν ὁ Γουίδων de Nivelet ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ὅπως δεσπύζῃ τοῦ κάτωθεν κειμένου πεδίου μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ὅπως συγκρατῇ τοὺς δυσυποτάκτους Τσάκωνας, οἵτινες καυχῶνται καταγόμενοι ἐκ Λακωνῶν μητέρων, ὅπως μὴ δηρῶσι τὰ ἔξ ἱπποτικὰ τιμάρια, ἅτινα εἶχε λάβει κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ κάστρον ἐκεῖνο δὲν ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ Nivelet, ἐπειδὴ τῷ 1262, πρὶν ἢ συμπληρωθῶσιν ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς κατακτήσεως, τοῦτο παρεδόθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἂν πιστεύσωμεν τὸν Βυζαντινὸν ἱστορικὸν Γεώργιον Παχυμέρη¹ ὡς μέρος τοῦ τιμήματος, ὅπερ οἱ Γάλλοι τῆς Πελοποννήσου ὤφειλον νὰ πληρώσωσι χάριν λύτρων τοῦ ἀπερισκέπτου αὐτῶν ἡγεμόνος. Ἀλλά, καίτοι ἡ κατοχὴ τοῦ κάστρου ὑπῆρξε βραχεῖα, ὁ οἶκος Nivelet εἶχεν ἀφήσει τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἐπὶ τοῦ λόφου πόλεως, καὶ αἱ ἐπάλλξεις καὶ ἡ σκοπιὰ τοῦ κάστρου ἴστανται ἀκόμη ἐπὶ ἐνὸς πέρατος τῆς θάλασσας τοῦ ὄρους, καὶ ἐκεῖθεν εἶνε ὄρατὸς ὁ ἀπομακρυσμένος κόλπος. Ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐκείνου φρουρίου δυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὸ μέγα κάστρον τοῦ Μυστρά ἐπὶ τινος ἄκρας τοῦ χιονοβριθοῦς Ταυγέτου καὶ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ φαντασθῶμεν πῶς ὁ βαρῶνος τοῦ Γερακίου θὰ ἠδύνατο διὰ νικητικῶν φρουρικῶν νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν ἐπικυρίαρχον δυνάστην τοῦ Μυστρά, ἂν οἱ Τσάκωνες ἐδείκνυον σημεῖα ἀποστασίας ἢ ἂν Ἑλληνας πειραταὶ εἶχον ἐμφανισθῆ ἐν τῷ κόλπῳ. Πράγματι τὸ Γεράκιον ἦτο εἰς κρῖκος τῆς ἀλύσεως τῶν φραγκικῶν κάστρων τῶν μεταξὺ τοῦ λόφου τοῦ Μυστρά καὶ τοῦ νησιωτικοῦ βράχου τῆς Μονεμβασίας, καὶ ἀπετέλει τὴν τετάρτην γωνίαν τοῦ φραγκικοῦ τετραγώνου, ὅπερ συνεπληροῦτο διὰ τῶν δύο ἐκείνων κάστρων καὶ

1. Παχυμέρους ἐκδ., Βόννης τόμ. Α' σ. 88.

τοῦ τοῦ Πισσαβᾶ. Καὶ τὰ μὲν χρονικὰ καὶ τὰ ἔγγραφα δυστυχῶς σιωπῶσι περὶ τῶν ἄθλων τῶν Nivelet ἐν τῷ λακωνικῷ αὐτῶν φολεῶν· ἀλλ' ἡμεῖς δυνάμεθα ἔξ ὅσων γινώσκομεν περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ εὐφροσύνου βίου τῶν Γάλλων εὐπατριδῶν ἐν Ἑλλάδι νὰ συμπεράνωμεν κατ' ἀναλογίαν, ὅτι οἱ τοῖχοι τοῦ κάστρου ἐκείνου ἀπήχουν τ' ἄσματα τροβαδούρων, ὅτι ποὺ καὶ ποι οἰκεῖός τις τοῦ βαρῶνος διεπεραιούτο καὶ ἤρχετο ἐκ τῆς ἀπομακρυσμένης Γαλλίας, καὶ ὅτι ἐκάστοτε ὁ βαρῶνος καὶ οἱ ἀκόλουθοι αὐτοῦ κατέβαινον, ὅπως προσκινήσωσι τὸν ἐπικυρίαρχον ἡγεμόνα ἐν Λακεδαιμονίᾳ καὶ μετάσχωσι λαμπροῦ τινος ἱππικοῦ ἀγῶνος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Ἦτο βεβαίως ὑπόχρεως νὰ φέρηται καλῶς πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Λατίνους αὐτοῦ ὑπηκόους, ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν εἶχε τὴν συνετὴν συνήθειαν νὰ πέμπῃ ἐμπίστους ἀποστόλους εἰς τὰ κάστρα τῶν ὑποτελῶν, ὅπως ἴδωσι πῶς ἐκυβέρνηον τὰς κτήσεις αὐτῶν καὶ πῶς ἐτήρουν τὰρχαῖα ἔθιμα, ἅτινα οἱ Φράγκοι εἶχον ὁμόσει νὰ εὐλαβῶνται.

Οἱ Φράγκοι ἐκεῖνοι βαρῶνοι τοῦ Γερακίου φαίνονται ὑπέρβαντες ἄνδρες εὐσεβεῖς, ἐπειδὴ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ κάστρου, οὐσαὶ ὀκτὼ περίπου, εἶνε πλήρεις ἀναμνήσεων αὐτῶν. Ἐνταῦθα εἶνε τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εὐρίσκομεν καθ' ἃ πᾶς ὁ μεταβαίνων εἰς τὴν Ἑλλάδα δύναται νὰ ἴδῃ, ὅταν ἡ σιδηροδρομικὴ ἀμαξοστοιχία σταματήσῃ ἐν Ἀνδραβίδα, τῇ ἀρχαίᾳ γαλλικῇ πρωτεύουσῃ τῆς Πελοποννήσου, τ' ἀρχιτεκτονικὰ χρονικὰ τῶν Γάλλων κατακτητῶν. Ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν εἰσερχόμεθα πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ κάστρον, ἐκκλησίᾳ, ἣτις σήμερον φέρει τὸ κομψὸν ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, οἱ γεγλυμένοι λίθοι τοῦ ἱεροῦ παρουσιάζουσι δύο γαλλικοὺς κρίνους, τρία παράδοξα τὴν μορφὴν θηρία καὶ τρία πτηνά, ἀνάγλυφα, ἅτιν' ἀναμφιβόλως οἱ νικηφόροι Ἑλληνας μετεκόμισαν εἰς αὐτὴν ἐκ τινος τῶν ἄλλοτε ποτε πλησιέστατα κειμένων γαλλικῶν ἐκκλησιῶν. Ἔτι μᾶλλον περίτεχνα εἶνε τὰ φραγκικὰ ἀνάγλυφα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ὠραία γλυπτὴ παράστασις τοῦ Ἁγίου, γαλλικὸν οἰκόσημον μετὰ κρίνων ἐπὶ μιᾷ πλευρῇ τῆς ἀψίδος, μία ἡμισέληνος μετ' ἀστέρος, περιβαλλομένη ὑπὸ τριῶν ἐτέρων ἀστέρων ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ὑπάρχει οἰκόσημον ἐντὸς θυροῦ συνιστάμενον ἐκ κύβων καὶ τόξου. Ἔτι περιεργότερα ἀριστερόθεν τῆς ὠραίας Πύλης τοῦ εἰκονοστα-

αίου ὑπάρχει τοιχογραφία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἔχοντος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοὺς κρίνους, τὴν ἡμισέληνον μετὰ τοῦ ἀστέρος καὶ τὸν θυρεὸν μετὰ τῶν κύβων, ἐπὶ δὲ μιᾷ τῶν ἐσωτερικῶν θυρῶν ἐν τῷ νάρθηκι εὐρίσκεται ἀσπίς μετὰ κύβων, ὑπερθεὶν δὲ καὶ ἄλλος ἀστὴρ. Μία ἢ ἄλλη τῶν τοιούτων *οἰκοσημικῶν* διακοσμήσεων δύναται νὰ εἰκασθῇ ἀποτελοῦσα τὸ οἰκόσημον τῶν Nivelet, τοῦ μόνου γαλλικοῦ οἴκου τοῦ δεσπόσαντός ποτε τοῦ Γερακίου. Πλειότερον φῶς περὶ τῆς προελεύσεως τῆς περιέργου ταύτης ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχυθῇ, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἢ τοιχογραφία ἢ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐνδοτέρας θύρας, ἐν ἣ διακρίνονται ἀμυδρῶς τὰ μέλη Φράγκων μαχητῶν, τοῦ ὑπολοίπου τῆς τοιχογραφίας ὄντος δυστυχῶς ἀφανοῦς ἕνεκα τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου καὶ τῆς παραμελήσεως. Ἄλλ' ὁ δήμαρχος ἔλαβε μέτρα χάριν τῆς προφυλάξεως τοῦ κειμηλίου τούτου φραγκικῆς τεχνοτροπίας ἀπὸ φραιτέρας καταστροφῆς, καὶ δὲν θὰ εἰσέρχεται πλέον ὑγρασία εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἄλλ' αἰνίγμα ἔτι μᾶλλον δυσεπίλυτον τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἁγίου Γεωργίου παρουσιάζει τὸ ὠραῖον ἐκκλησιδριον τὸ ἔχον τὴν ὀξυκόρυφον φραγκικὴν θύραν καὶ κείμενον κατὰ τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς ὁάχεως. Ἐπὶ ἐνός τῶν τοίχων ὑπάρχει τοιχογραφία, ἔτι μέχρι τοῦ νῦν ἔξαιρέτως νεαλῆς, παριστάνουσα ἵππότην φέροντα λευκὴν πανοπλίαν καὶ κράνος τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος μετὰ φεγγίου περὶ τὴν κεφαλὴν, ὀρμῶντος ἐπὶ κεφαλῆς ὀμάδος ἄλλων ἵπποτῶν ἐναντίον κάστρου, ἐξ οὗ ἐξέρχονται πολλοὶ ἄνδρες καὶ οὐτινος αἱ ἐπάξεις ἔχουσι καταπέσει. Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ ὁ πρῶτος ἵππότης φέρει τὴν συνήθη ἡμισέληνον μετὰ τοῦ ἀστέρος, ἐν δὲ τῷ βίβει παριστάνεται καὶ πάλιν θνήσκων ἢ ἐν στίσει προσευχομένου. Ἢ ἐκ τῆς Γραφῆς παρίστασις αὕτη ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν λατινικῶν λέξεων Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ, ἐπιγεγραμμένων ὑπερθεὶν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπιτιθεμένων. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ἐνταῦθα ἔξαιρέτως τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουζῶν ἢ Ἰσως, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουσι σάλπιγγες, τῆς Γαί. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ καλλιτέχνης προετίθετο διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ταύτης παριστάσεως νὰ ὑπαινιχθῇ γεγονός τι τοῦ βίου τοῦ παραιγγέλιαντος εἰς αὐτὸν τὴν εἰκόνα, καὶ δυνάμεθα μόνον νὰ εἰκάζωμεν περὶ τίνος Ἰσως πρόκειται. Καὶ δὴ ὁ γαλλικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ Γερακίου, οὗ γίνεται χρῆσις ἐν τῇ γαλλικῇ διασκευῇ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως,

εἶνε Gierachy, τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο προφανῶς ὑπομνησκει τὸ τῆς Ἱερουζῶν. Ἄν δ' ἀπαδεγηθῶμεν, ὅτι τὸ παριστανόμενον κάστρον εἶνε ἐν τῶν πόλεων τῶν Ἀμοριτῶν, ὑπομνησκόμεθα ἀμέσως, ὅτι Apogea ἦτο ὁ παρὰ τοῖς Φράγκοις ἀρχαῖος μεσαιωνικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ Μορέως. Οὕτως ἔχομεν γραφικὴν παρίστασιν τῆς ἀλώσεως τοῦ Γερακίου ἢ ἄλλου τινὸς πολέματος τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ βαρῶνος τοῦ Γερακίου, εὐτυχέστερος τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, εἶνε ὁ μόνος εὐπατορίδης τῆς Ἀχαΐας, οὗ ἢ εἰκῶν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς, γραφεῖσα ἀναμφιβόλως ὑπὸ τινος Ἑλληνος τεχνίτου, ἐπηγετοῦντος ὑπ' αὐτόν. Ὅτι δὲ οἱ Φράγκοι μετεχειρίζοντο Ἑλληνας τεχνίτας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, γινώσκομεν ἐκ τῆς περὶ τοῦ Ἀντωνίου Flamini, ἐπιγραφῆς τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς βοιωτικῆς Καρδίσης, τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ βαρωνίας. Ἀτυχῶς ὑπάρχει ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ Γερακίου μεγάλη ὀπή, καὶ μέχρις οὗ αὕτη ἐπισκευασθῇ, θὰ καταστραφῇ ἢ τοιχογραφία καὶ μετ' αὐτῆς θὰ ἐκλίπη μοναδικὸν λείψανον τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. Ὀλίγα ἀγγλικαὶ λίθαι θὰ ἦρασαν, ὅπως σώσωσι διὰ παντός τὴν τοιχογραφίαν ταύτην, καὶ τὸ χρῆμα θὰ ἠδύνατο νὰ σταλῇ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Σπάρτῃ. Ὁ δήμαρχος τοῦ Γερακίου, ἀνὴρ ἔξαιρέτου παιδείσεως, ἐκτάκτου καὶ δι' Ἑλληνικὴν ἀκρίβειαν, ἔχει ἀρίστην γνώσιν τῆς ἱστορίας τοῦ κάστρου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γράμματος ἐσπέραν τινα, ἐν ᾧ διελεγόμεθα περὶ αὐτοῦ, μετέβη εἰς τὴν βιβλιοθήκην του καὶ ἐκόμισε τὴν ἀρίστην καὶ σπανιστάτην ἔκδοσιν τοῦ Χρονογράφου τοῦ προσγεγραφομένου εἰς τὸν Δωρόθεον Μορεμβασίως, βιβλίον, ὅπερ εἶνε μία τῶν κυριωτάτων ἡμῶν πηγῶν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀνεγνώσεν εἰς ἡμᾶς μεγάλη τῇ φωνῇ τὸ περὶ τοῦ Γουίδωνος de Nivelet χωρίον.

Αἱ τρεῖς ἐκεῖναι ἐκκλησίαι δὲν εἶνε οἱ μόνοι θησαυροὶ τοῦ ἐρημικοῦ ἐκεῖνου κάστρου. Ὑπάρχει πλὴν αὐτῶν ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, ἢ φέρουσα τὴν πολλὰκις ἀπαντῶσαν ἐπωνυμίαν Ζωοδόχου πηγῆς, ἣτις ἔχει περίτεχνον φραγκικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς κεφαλὰς δύο ἀντιμετωπιζόντων ἀλληλα ζῶων γεγλυμμένων ἐπὶ λίθον ὑπερθεὶν τῆς θύρας καὶ μεταχθείσας ἀναμφιβόλως αὐτίσε ὅτε «Δημήτριος ὁ ἱερεὺς» καὶ ὁ σύντροφος αὐτοῦ ἔκτισαν τὸ ναΐδιον. Ὑπάρχει δὲ πρὸς τούτοις ἡ ἐκκλησία, ἢ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς ὁάχεως,

ἢ ἔχουσα τὴν ὠραίαν τοιχογραφίαν, τὴν παριστάνουσαν δύο μαθη-
ταίς θάπτοντας ἄγιόν τινα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἄλλαι κατὰ τὸ μᾶλλον
ἢ ἦτοον ἠρειπωμένοι ἐκκλησίαι μετὰ τοιχογραφιῶν τῆς Παρθένου
ἢ τῶν ἀρχαγγέλων Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ ἢ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ
τοῦ ἁγίου Νικόλαου καὶ τοῦ «ὀσιομάρτυρος ἁγίου Ἀθανασίου».

Ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἐρημικοῦ ἐκείνου ὄρους μεταξὺ τῶν ἀρωμα-
τωδῶν θάμνων καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀφάτου γαλήνης τῆς ἑλληνικῆς
ἠπείρου χώρας ὁ ἀκοίμητος Γάλλος βαρῶνος τῶν ἡμερῶν τῆς κα-
τακτήσεως εὗρε κατάλληλον τόπον ταφῆς. Ἀναπαυέσθω ἐν εἰρήνῃ,
ἀλλ' οὐχὶ τελείως λησμονούμενος ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι συμ-
παθῶς πρὸς τὴν ποίησιν τοῦ ἱπποτισμοῦ, οὗ ἐν κεφάλαιον εἶνε
γεγραμμένον ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων καὶ ἐν τῇ γλυπτῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ φρου-
δατικοῦ τούτου κάστρου.

ΜΥΣΤΡΑΣ Ἡ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΣΠΑΡΤΗ

Ἄπαντες μὲν ἡμεῖς βασανίζομεν τὸν νοῦν ἡμῶν μὲ τὸν
πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἡμῶν ἀγνοοῦσιν τοὺς
γοητευτικοὺς καὶ ποιητικοὺς μέσους αἰῶνας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἱπ-
ποτικοὶ τυχοδιῶκται ἐκ τῆς Ἑσπερίας κατεῖχον τὰ κλασικὰ τοιαῦτα
τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ εὐγενεῖς ἱππῶται τοῦ Μορέως ἐλάλουν τὴν γαλι-
λικὴν τῶν Παρισίων, καθ' ἃ λέγει κομψῶς ὁ γηραιὸς Μουντάνερ.
Καὶ ὅμως οἱ ἀγῶνες τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τοῦ
ἱεροῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἱπποδρομίαι καὶ οἱ ἱππικοὶ διαδορα-
τισμοὶ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν, ἡ αἴγλη τοῦ ἐν Θήβαις μεγάρου καὶ ἡ ὀχυ-
ρότης τοῦ δυσπορθήτου κάστρου τοῦ Μυστρᾶ θὰ ἠδύναντο νὰ παριέ-
σχωσιν εὐρύτατα θέματα εἰς τὸν διηγηματογραφόν, ὅστις θὰ ἠθέλε
νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὰ ὀστᾶ τῶν Φράγκων βαρῶνων καὶ τῶν
Ἑλλήνων ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου, τὰ κεκοιμημένα ἐν ταῖς
κατακόμβαις σοβαρῶν, ἀλλὰ δυσχρήστων ἱστορικῶν συγγραμμάτων.

Ἐπὶ ἀποτόμου καὶ μεμονωμένης κλιτύος τοῦ χιονοσκεποῦς Γαῖ-
γέτου ὀρθοῦνται ἀκόμη τὰ μεγαλοπρεπῆ ἑρείπια τοῦ μεγάλου καὶ
ὀχυροῦ πολίσματος, ὅπερ ὑπῆρξεν ἐπὶ διακόσια ἔτη ἢ πρωτεύουσα
τοῦ Βυζαντιακοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ᾧ μετέβησαν
ἔφιππος ἐκ Σπάρτης ὠραίαν τινὰ ἑαρινὴν πρωΐαν εἰς τὸ νέον χω-
ρίον Μυστρᾶν, ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω ἐξαρέτως τὸν λόγον, δι' ὃν
ὁ κρατερός ἐκεῖνος μαχητὴς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος Γουλιέλμος
Βιλλαρδουῖνος ὁ ἡγεμὸν τῆς Ἀχαΐας, ἐξέλεξε τοὺς χαριτωμένους
πορτοκαλλεῶνας τῆς Λακεδαιμονίας ὡς ἔδραν αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ
καί, ὅπως δαμάσῃ τοὺς δυσυποτάκτους Σλάβους τοῦ Γαῖγέτου,
ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ κτίσῃ φρούριον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μυζη-
θρᾶ ἢ Μυστρᾶ, καθ' ἃ διηγείται εἰς ἡμᾶς τὸ ἔμμετρον Χρονικὸν τοῦ
Μορέως διὰ στίχων, οἵτινες ὀλίγον ἀπέχουσι τοῦ πεζοῦ λόγου. Δὲν
δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν καθ' ὅλον τὸ πεδῖον τῆς Σπάρτης θέσιν
ὀχυρωτέραν διὰ κάστρου τῆς τοῦ Μυστρᾶ, καὶ μόνον θὰ ἠθέλομεν
ἀπορήσει πῶς αὕτη δὲν ὀχυρώθη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις. Ἴσως
εἶχε δίκαιον ὁ συνταγματάρχης Ληκ φρονῶν, ὅτι ὁ Μυστρᾶς εἶνε
αὐτὴ ἢ παρ' Ὀμήρῳ «Μέσση»¹. Ὁπωσδήποτε ὑπὸ στρατηγικὴν ἔφο-

1. W. Leake Travels in the Morea III, 5 ὑποσ. β.

σαν ἡ λαμπρὰ ἐκείνη θέσις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ δεσπόζοντος τὴν εἴσοδον τῆς φάλλιαγγος τῆς Λαγκαίδας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν Μεσσηνίαν δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀνοικτὴν πόλιν Σπάρτην τὴν διεσπαρμένην ἐν μέσῳ κήπων ἐν τῇ πεδιδίῳ. Καὶ ὅμως σήμερον, ὅτε ἡ Ἑλλάς δὲν ταράσσεται πλέον ὑπὸ τιμαριωτῶν βαρῶνων, τὸν Μυστραῖν ἀντικατέστησεν ἡ Σπάρτη, τὸ σκυθρωπὸν μᾶλλον κτίσμα τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, ἀπαραλλάκτως καθ' ὃν τρόπον ἐν τοῖς πολυκινίτοις χρόνοις τῶν μέσων αἰῶνων ἡ Σπάρτη ἐγκατελείφθη χάριν τοῦ Μυστραῖ.

Ἀφήσας τὸν ἵππον μου εἰς τὸ χάρι τοῦ χλοεροῦ χωριδίου ἀνερχομένην εἰς τὴν μεσαιωνικὴν πόλιν. Ὀρώμενος ἐξ ἀποστάσεως ὁ λόφος τοῦ Μυστραῖ φαίνεται κεκαλυμμένος ὑπὸ οἰκιῶν, ἀλλὰ παρατηρούμενος πλησιέστερον ἀποκαλύπτει τὸ γεγονός, ὅτι εἶνε πόλις νεκρῶν. Προξενεῖ δὲ παράδοξον αἴσθησιν ὁ περίπατος ἐν μέσῳ τῶν ἠρειπωμένων ἐκείνων κτιρίων, ὅπου οὐδὲ μία ψυχὴ ζῶσα οἰκεῖ σήμερον, ἐξαιρεσιμῶν ὀλίγων φυλάκων τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν τοῖς ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα ἐπι-ἐδάφους, ὅπερ ἔπρεπε νὰ εἶνε εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας ἐπ' ἴσης ἱερὸν ὡς ὁ τόπος ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις ἢ ὁ τόπος ὅπου ὁ Μᾶρκος Βότσαρης ἐφονεύθη ἐν Κωρκενησίῳ. Ἀληθῶς ἐνταῦθα ἐπὶ δύο αἰῶνας οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ καὶ δεσποταὶ ἐκράτησαν ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἐνταῦθα ὑπῆρξε τὸ κέντρον ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων τῆς πελοποννησιακῆς χερσονήσου τῶν δυσηρεστημένων ἐναντίον τῆς φραγκικῆς κακοδιοικήσεως, καὶ ἐνταῦθα, πρὶν ἢ κληθῆ, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὁ τελευταῖος Ἕλλην αὐτοκράτωρ, ὁ ἥρωικὸς Κωνσταντῖνος, ἐστέφθη καὶ περιεβλήθη τὰ πορφυρᾶ πέδιλα, θεώμενος τὴν Σπάρτην ἐκείνην, ἣς τὸ παράδειγμα ἐμιμήθη θνήσκων. Καὶ μετ' αὐτὴν δὲ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ἱράσματα τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἐξηκολούθησαν ἀκόμη ὑριστάμενα ἐν μαρμαρῶ ἐν Μυστραῖ, καὶ μόλις τῷ 1460 ἡ ἡμισέληνος ἐξέβυλεν ἐκ τῶν ἐπιπάξεων αὐτοῦ τὸν δικέφαλον αἰτόν. Ἐνταῦθα ὁ πολυσύνθετος βυζαντιακὸς πολιτισμὸς ἠνθίσθη ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐπιβολή, μεθ' ἧς ἐξετελέσθησαν τὰ δημόσια κτίρια τοῦ Μυστραῖ, ἐξηγητῆται ἐκ τοῦ μεγάλου χώρου, ὃν τὸ ὄρεινὸν ἐκεῖνο ἔρουμα, τὸ νῦν ἀποκεχωρισμένον καὶ ἐγκαταλελειμ-

μένον, κατελείβηκε κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας.

Ῥακένδυτος γηραιὸς μοναχὸς μὲ περιέφερε πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Περιβλέπτου, τοῦ πρώτου τῶν πολυαρίθμων βυζαντιακῶν μνημείων τῆς πόλεως. Ὁπισθεν αὐτῆς, ὅπου ἐφύετο μεταξὺ τῶν ἐρειπίων ὁ χλωρὸς σῖτος, ὄχυρὸς τετράγωνος πύργος, κομψῶς διακεκοσμημένος, μαρτυρεῖ τὴν μεσαιωνικὴν δύναμιν τοῦ Μυστραῖ. Ὑψηλότερα δ' ἐδέσμευσεν ἐπὶ μακρὸν τὴν προσοχὴν μου ἡ ἐκκλησία τῆς Παντανάσσης, ἐπειδὴ ἡ γυνὴ ἢ ἐπιφορτισμένη τὴν φύλαξιν αὐτῆς, γινώσκουσα πλείονα τοῦ γηραιοῦ μοναχοῦ, μοὶ ἔδειξε ἐν τῷ νάρθηκι τὸν ὑπ' αὐτῆς καὶ τῶν ἐντύπων ὀδηγῶν λεγόμενον τάφον τῆς Θεοδώρας Ἰόκκου, τῆς συζύγου τοῦ περιλαλήτου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δεσπότη τοῦ Μυστραῖ 1. Ἡ δέσποινα ἐκείνη, εὐτυχίσασα ν' ἀποθάνῃ, δὲν ἐπέζησεν, ὅπως ἴδῃ τὴν τελικὴν πτώσιν τοῦ θρόνου τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐπέζησε κἂν νὰ ἴδῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀνάρρησιν τοῦ συζύγου, ἐπειδὴ ἀπέθανεν ἐν τῷ κάστρῳ Σανταμέρη, οὐ μακρὰν τῶν Πατρῶν, καὶ ἐτάφη κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φραντζῆ 2 ἐν τῇ κατὰ τὸν Μυστραῖν μονῇ τοῦ Ζωοδότου τῷ 1430 3. Ἄλλος δὲ τάφος ἐν τῷ νάρθηκι εἶνε ὁ τοῦ Λασκάρως, οὐχὶ τοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμονίας Χρυσάνθου Λασκάρως, ὅστις εἶχε μεγάλως ἀναμειθῆ εἰς τὰ ἀλλόκοτα καὶ ὁμαντικὰ σχέδια τοῦ δουκὸς Νιβέρνου (de Nevers) περὶ παλινορθώσεως ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ἀλλὰ τοῦ Μανουὴλ Λασκάρως, τοῦ ἀποθανόντος τῷ 1443, ὅστις ἦτο τῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἀρχόντων. Τρίτος δὲ τάφος ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, ἀνοικθῆς πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν, εὐρέθη οὐδὲν περιέχων, τίς δὲ ὁ ἐν αὐτῷ ταφείσ εἶνε αἰνίγμα ἄλυτον. Ἐκ τοῦ πύργου τῆς ἐκκλησίας ταύτης λαμπρὰ εἶνε ἡ θέα, περιλαμβάνουσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐυρώτα μετὰ τῆς Σπάρτης, εἰρηρικῶς ἀναπαυομένης μεταξὺ τῶν κήπων αὐτῆς ἐν ἀποστάσει πέντε χιλιομέτρων. Οὐχὶ δὲ μακρὰν ὑπερθεν τῆς Παντανάσσης κείνται τὰ ἐκτεταμένα ἐρεῖπια τοῦ ἀνακτόρου, πελωρίου οἰκοδομήματος ἔτι καὶ ὑπὸ τὴν ἔποσιν νεωτέρων

1. Ἴδε περὶ τοῦ γάμου τῆς Θεοδώρας Ἰόκκου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Σπυρ. Π. Λάμπρου. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς θρύλοις (Ν. Ἑλλ. τόμ. Δ' 8. 418).

2. Φραντζῆ ἐκδ. Βόννης σ. 164, 9.

3. Ὁ κ. Millet μοὶ ἔγραψεν, ὅτι μεγάλως ἀμφιβάλλει ἂν ἡ γυνὴ αὕτη, ἣν πιστεύει ἐκλιποῦσαν, δύναται νὰ ταῦτισθῇ πρὸς τὴν Παντανάσσαν.

ἰδεῖν, ὅπου ἤδρευον οἱ αὐτοκρατορικοὶ γόνοι τῶν Παλαιολόγων καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ἔβασκον ἡσύχως τὰ πρόβατα καὶ ἠλιάζοντο αἱ χελῶναι. Οὐδαμῶς ἀλλαγῶ τῆς Ἑλλάδος εἶδον χελῶνας οὕτως ὡραίας ὡς ἐν Μυστρᾷ, καὶ καθ' ἣν ὥραν ἐπρογευόμην ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων πλησίον τοῦ ἀνακτόρου μία χελῶνη λαμπρῶς ἐστιγμένη ἦλθεν ἀνέρουσα διὰ τῶν λίθων καὶ προέβαλε τὴν κεφαλήν διὰ τὰ ἴδη ὅποιος ἦτο ὁ πρὸ αὐτῆς ἀνὴρ καὶ ὅποιου εἴδους τροφήν κατήσθιεν ἀρετικῶς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μεγάλης τρικοσσοκοστικῆς, τῆς ἀδυστηροτάτης τῶν νηστειῶν παρὰ ταῖς ὁδοδοξοῖς.

Μετ' ἀναρρίχασιν ἡμισείας ὥρας ἀνέβην ἀπὸ τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κάστρου, ὁπόθεν περιλάμπρος εἶνε ἡ θεά. Κατὰ τὸ μέρος πρὸς τὰ ὄρη ὁ βράχος κατέρχεται σχεδὸν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὰ δεξιὰ κεῖται τὸ νέον χωρίον Μυστρᾷ μὲ τὰς ἐρυθρὰς κεράμους τῶν οἰκιῶν αὐτοῦ. Τὸ κάστρον, ὅπερ ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τῷ 1262 εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον ὡς ἄμοιβήν τῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπολυτρόσεως αὐτοῦ εἶνε τῶρα λίαν ἡσυχον. Ἐὰν πρόβατα ἐνέμοντο ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦτο ἡ βρύσις τοῦ φρουρίου κοράσιόν τι ἔπλυνεν ἐνδύματα, ἐν ᾧ ψυχὴ ἔχουσα σπανίως χελιδονοειδεῖς τὰς πτέρυγας ἵπτατο ἀπὸ ἀνθους εἰς ἀνθους ἐν τῷ ἐρήμῳ φυλακείῳ τῶν Βυζαντινῶν δεσποτῶν.

(1) Μυστρᾷς ἔχει μὲν καὶ πολλὰ ἄλλα βυζαντινὰ ἱερὰ ἔτι σωζόμενα, ἀλλὰ τὸ μάλιστα πάντων ἐνδιαφέρον εἶνε ἡ μητρόπολις. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτῆς εἶνε ἔτι ὄρατος ὁ δικέφαλος ἀετὸς τοῦ Βυζαντίου, ἐπὶ δὲ τινος τῶν κιόνων ἀναγινώσκονται ἔτι τὰ ὀνόματα δεκαοκτὼ μητροπολιτῶν, ἐπὶ ἄλλου δὲ τινος εὕρεσκαται ἡ ἀναγραφὴ τῶν κτημάτων τῆς ἐκκλησίας. Σώζεται δ' ἔτι ἐν αὐτῇ ὡραῖος ἀρχαῖος ἀρχιερατικὸς θρόνος ἐκ γλυπτοῦ ξύλου, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μεσαιωνικὴ βρύσις φέρει τὸ υπερήφανον σύμβολον τῆς νέας Ρώμης. Ἡ ἐκκλησία αὕτη καθ' ἣ διδασκόμεθα ἐξ ἐπιγραφῆς κεχωραγμένης ἐπὶ τινος τῶν κιόνων εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κρήτης Νικηφόρου τῷ 1312, ἦτοι ἀκριβῶς ἡμισυ αἰῶνα μετὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ φρουρίου ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουῖνου, καὶ κατὰ ταῦτα ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἐπακολουθήσαντας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ὅτ' ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῇ ἡ ὁρθοδοξία. Γινώσκωμεν δὲ, ὅτι εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ ἐκεῖ ἐν πολλῷ ἀρχαιότερῳ χρόνῳ ἡ ἐπισκοπικὴ ἔδρα τῆς Λακεδαιμονίας καὶ ἔκτοτε

ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μυστρᾷ ἔφερε τὸν τίτλον μητροπολίτου Λακεδαιμονίας. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ ἀπέριτος νέα μητρόπολις τῆς Σπάρτης ἀντικατέστησε τὴν ὡραῖαν ἐκείνην ἀρχαίαν ἐκκλησίαν. Ἐν δὲ τοῖς κτιρίοις τῆς μονῆς ὑπάρχει μικρὸν μουσεῖον, περιλαμβάνον τινὰ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῶν γενομένων ἐν Μυστρᾷ ἐπ' ὄνομαί τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς σχολῆς ὑπὸ τοῦ κ. Millet, τοῦ διακεκριμένου συγγραφέως τῆς ἐξαιρετοῦ μονογραφίας περὶ τῆς μονῆς τοῦ Λαρνίου, τῆς κειμένης μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἐλευσίνος ¹. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῇ συλλογῇ ἐκείνῃ ἐναποτεθειμένων εὐρημάτων παρετήρησα ἑβραϊκὰς τινὰς ἐπιγραφάς, ἐλκυσίνας ἰδιαιζόντως τὴν προσοχήν μου, ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι εἶνε σήμερον σπίνιοι ἐν Ἑλλάδι πλὴν τῆς Κερκύρας, τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Χαλκίδος ². Μανθάνομεν δὲ, ὅτι ὁ Νίκων, ὁ ὅσιος ἱεραπόστολος ὁ συντελέσας εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Κρητῶν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἐπειράθη νὰ ἐξώσῃ τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς Σπάρτης τὸν δέκατον αἰῶνα, καὶ μετὰ διακόσια ἔτη ὁ Ἰουδαῖος περιηγητὴς Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλης εἶπεν αὐτόθι παροιμίαν τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα *ἐβρέϊκα*, ὅπερ ἔτι καὶ σήμερον φέρει χωρίον τι πλησίον τῆς Σπάρτης καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται μαρτυροῦσι τὴν ὑπαρξίν Ἰουδαίων ἐν τῇ Λακωνικῇ καὶ δεικνύουσιν, ὅτι ἐν τῷ μεσαιωνικῷ Μυστρᾷ ἐξησκοῦντο καὶ ἄλλα ἔργα πλὴν τοῦ τῶν ὄπλων.

Ἐν τοῖς μητροπολιτικοῖς τούτοις κτίσμασι τοῦ Μυστρᾷ συνέβη μία τῶν δραματικωτάτων σκηναῶν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Καὶ δὴ, ὅτε κατ' εἰσήγησιν τῆς Ρωσίας, ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1770, ὁ κληθεὶς Σπαρτιατικὸς λεγεὼν κατέλαβε τὸν Μυστρᾷν ἀναμείκτως. Οἱ δὲ Τούρκοι, οἵτινες εἶχον φύγει εἰς τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν, παρεδόθησαν ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι οἱ νικηταὶ ἔμελλον νὰ φεισθῶσι τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ παρέδωκαν ἡσύχως τὰ ὄπλα, ὅτε στῆφος Μανιατῶν ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ μητροπολίτου. Οἱ Τούρκοι ἔντρομοι κατέφυγον εἰς τὴν παρακειμένην μητρόπολιν, ὅπου οἱ ἄγριοι αὐτῶν διώκται ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτούς, ὅτε ὁ μητροπολίτης περιβεβλημένος τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἄμφια, φέρων ἀνά χειρᾶς τὸν σταυρὸν καὶ περιστοιχιζόμενος

1. Ἐκτοτε, ὁ Millet ἐξέδωκε Monument byzantins de Mistra (Paris 1910).

2. Ταῦτα ἐγράφοντο πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης

ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν γλήρου, ἔστι πρὸ τῆς θύρας, ὅπως παρακωλύσῃ τὴν ἱεροσυλίαν ἐκείνην. Ἄλλ' ἐκ τῆς τότε ὑπὸ τῶν Μανιατῶν προξενιθείσης καταστροφῆς καὶ ἐκ τῶν φροβερῶν ἀντιποίνων τῶν ἀνακαταλαβόντων τὸν Μυστρᾶν Ἀλβανῶν τὸ πόλισμα οὐδέποτε ἀνέλαβε. Καίτοι δὲ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἦτο ὁ Μυστρᾶς ἱκανῶς σπουδαῖος, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ εἰς σύνταξιν τῆς ἀδελφῆς τοῦ σουλτάνου, αἱ οἰκίαι αὐτοῦ ἦσαν ἠρειπωμέναι, οἷαι εἶνε καὶ τὴν σήμερον, καὶ ὑπομνησκουσι τὰς συμφορὰς ἃς ἡ ἐπιτολαία ἐκείνη ἀνάμιξις τῶν Ῥώσων ἐπήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι νὰ ἐπιδείξωσι στοργὴν καὶ ἐλευθεριότητα πρὸς τὰ περισσώζόμενα λείψανα τοῦ Μυστρᾶ. Δικαίως ἀπονέμοντες λατρείαν πρὸς τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἃς διαφυλάξωσι τὰ εἶρηνα τοῦ ἀνακτόρου, ἐν ᾧ ἔζησεν ὡς δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, ἃς ἀπονείμωσι τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς προσηυχήθη, διότι, καθ' ἃ ἡ Νίκαια καὶ ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἡ Ἄρτα καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, οὕτω καὶ ὁ Μυστρᾶς ὑπῆρξε μία τῶν πρωτευουσῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐξείνου κόσμου, οὗ τὸ σημερινὸν βασίλειον καυχᾶται, ὅτι εἶνε ὁ κληρονόμος.

Αἱ ἀνεκδοτοὶ κατηχήσεις

τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου¹

Ὁ ἀοίδιμος Σπ. Λάμπρος ἐπὶ διετίαν ὄλην διατρίψας περὶ τὴν ἔξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν κωδίκων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἐν ταῖς εὐρωπαϊαῖς βιβλιοθήκαις καὶ ἀρχείοις εὗρε μεταξὺ ἄλλων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν Παρισίων, τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Ὁξωνίου, τοῦ Ἑσκουριάου, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Ρώμης ἐννέα κώδικας περιέχοντας πλεῖστα ἀνεκδοτα ἔργα τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Ἐκ τῶν κωδίκων τούτων ἀντιγράψας τὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου μετὰ κριτικὴν ἀντιβολὴν προητοίμασε ταῦτα πρὸς ἔκδοσιν.

Τῷ 1878 ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ τοῦ ὑλικοῦ τούτου ἐξέδωκε περισπούδαστον διατριβὴν, διχρωτίζουσαν τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους». Τῷ δὲ 1879 καὶ 1880 τῇ χορηγίᾳ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα» εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Τῶν τόμων τούτων ὁ πρῶτος περιέχει τὰς ὀμιλίαις, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα, ὁ δὲ δεύτερος τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Μιχαὴλ ὡς καὶ ἐπιστολάς τινας ἄλλων πρὸς αὐτόν. Τοῦ ὅλου ἔργου προτάσσεται εἰσαγωγὴ καὶ ἐπιτάσσονται «Σημειώσεις ἱστορικαὶ καὶ γραμματικαὶ» καὶ Πίνακες «τῶν κυρίων ὀνομάτων» «τῶν εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου προσθετέων λέξεων» καὶ «τῶν περιεχομένων».

Ἐνῷ ὁμοῦ ἐπιστεύετο ὅτι ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ περιελήφθησαν ἅπαντα τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ἤρχισε κατ' ὀλίγον ἡ ἔκδοσις καὶ ἄλλων ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Μιχαήλ, τῷ δὲ

1. Δημοσιεύομεν ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Κ. Δυσβουνιώτου περὶ τῶν ἀνεκδότων κατηχήσεων τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, τὴν γενομένην ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ὡς ἐνδιαφέρουσαν τοὺς ἀναγνώστὰς ἡμῶν, ἀφοῦ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Β' καταλοίπου τοῦ Σπ. Λάμπρου. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ἐν ἐκτάσει θέλει δημοσιευθῆ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

1901 ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ῥώσου ἐπισκόπου Ἀρσενίου τέσσαρες ἀνέκδοτοι κατηχήσεις τοῦ Μιχαήλ, ἡ πέμπτη, ἡ ὀγδόη, ἡ ἐνάτη καὶ ἡ δεκάτη ἐνάτη, ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 230 κώδικος τῆς συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας. Τὸν κώδικα τοῦτον ὡς καὶ τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 262, τὸν περιέχοντα ἐπίσης τὰς κατηχήσεις τοῦ Μιχαήλ Ἀκομινάτου, εἶχεν ἤδη περιγράψει ὁ ῥώσις ἀρχιμανδρίτης Βλαδίμηρος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι ῥωσιστὶ τῷ 1894 καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 218 καὶ 219 (σελ. 272 καὶ 274).

Οὕτω ἐγνώσθη πλέον ὅτι ἐσώζοντο καὶ ἄλλα ἔργα ἀνέκδοτα τοῦ Μιχαήλ, ὁ δὲ Σπ. Λάμπρος ἐξέδωκε τῷ 1904 ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθεῖσῃ ἱστορίᾳ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων τοῦ Φερδινάνδου Γρηγοροβίου δύο κατηχήσεις τοῦ Ἀκομινάτου, τὴν ὀγδόην καὶ εικοστὴν ἕκτην¹, ἐκ φωτογραφικῶν πανομοιότυπων τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας 230, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἔχη τοιαῦτα καὶ τοῦ κώδικος 262, ἐμελέτησε δ' ἔπειτα, τῷ 1906, ἀμφοτέρους τοὺς κώδικας τούτους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων σταλέντας αὐτῷ ἕκαστὸν ἐκ Μόσχας. Ἀποκτήσας ἔπειτα ὁ Λάμπρος φωτογραφικὰ πανομοιότυπα τῶν κωδίκων τούτων, ἀίνα σώζονται ἔτι ἐν τοῖς καταλοίποις αὐτοῦ, καὶ παραβαλὼν τὸ κείμενον τούτων ἠτοίμασε κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν νέων ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου, ἀίνα θὰ κατελίμβανον δύο ἔτι τόμους. Τὸ οὕτω πρὸς ἔκδοσιν ἐτοιμασθὲν κείμενον ἀποκαίται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν Β' καταλοίπῳ τοῦ Λάμπρου².

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν Β' κατάλοιπον τοῦ Σπ. Λάμπρου ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς:

1. Ἐξ ἀντιγράφου ἐτοίμου πρὸς ἔκδοσιν μετὰ ὑποσελιδίων κριτικῶν σημειώσεων ἀποτελουμένου ἐκ φύλλων ἠριθμημένων α'—γ +1—891 +α'—κη' γεγραμμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ περιεχόντων τὰ κείμενα τῶν κατηχήσεων Ε'—ΚΣτ' πλὴν τῆς Ζ' (α'—γ καὶ

1. Πρὸβλ. τόμ. Α' σ. 295-296 ἐν αἷς ἀπόσπασμα τῆς ὀγδόης κατηχήσεως καὶ τόμ. Β' σ. 677-725, ἐν αἷς ὁλόκληρος ἡ ὀγδόη καὶ ἡ εικοστὴ ἕκτη. Ὁ Λάμπρος ἐξέδωκε τὴν ὀγδόην κατηχήσιν ἀγνοῶν ὅτι ταύτην εἶχε προηγουμένως ἐκδόσει ὁ Ἀρσένιος.

2. Ἐν τῷ Στ' τόμῳ τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμωνος (1909) ἐξέδωκεν ὁ Λάμπρος τὴν 14 κατήχησιν ἐπὶ τῇ βᾶσει ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων τῆς Μόσχας (σ. 5 ἑ.). ἐν δὲ τῷ 15 (1917) τεμάχιον ἐκ τῆς δεκάτης ἐνάτης κατηχήσεως ἀναφερόμενον εἰς τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης (σ. 359 ἑ.).

1—878), τὸ κείμενον εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ (880—891) καὶ τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας εἰς τὴν τριήμερον καὶ ζωαρχικὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (α'—κη').

2. Ἐξ ἀντιγράφου φέροντος ἐπιγραφὴν «τῆς ἐν Μόσχᾳ συνοδικῆς βιβλιοθήκης ἑλληνικὸν χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμὸν 218 (230)» καὶ ἀποτελουμένου ἐκ φύλλων 36 ὧν τὰ πρῶτα 32 γεγραμμένα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, τὰ δὲ τελευταῖα 4 ἄγραφα. Περιέχει ἀντιγεγραμμένην ἄλλη χειρὶ τὴν ἕκτην κατήχησιν ὅλην καὶ μέρος τῆς ὀγδόης ἐκ τοῦ κώδικος 218 (230) τῆς Μόσχας.

3. Ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Σπ. Λάμπρου, φέροντος ἐπιγραφὴν «Μιχαήλ Ἀκομινάτου Κατήχησις πέμπτη Κῶδ. Μόσχας 262 φ. 514α» καὶ ἀποτελουμένου ἐκ φύλλων ἠριθμημένων 67 γεγραμμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως μετὰ παρασελιδίων κριτικῶν διορθώσεων. Περιέχει ἀντιγεγραμμένον μέρος τῆς πέμπτης (σ. 1—52) καὶ μέρος τῆς ἕκτης κατηχήσεως (σ. 53—67) ἐκ τοῦ κώδικος 262 τῆς Μόσχας.

4. Ἐξ εἴκοσιν ἑξ φύλλων γεγραμμένων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων καὶ περιεχόντων διορθώσεις τοῦ Λάμπρου τῶν κειμένων, τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Μιχαήλ Ἀκομινάτου τὰ σφζόμενα.

5. Ἐκ τοῦ ἐντύπου ἔργου τοῦ Tafel μετὰ πλείστον παρασελιδίων διορθώσεων ὑπὸ τοῦ Λάμπρου τοῦ ἐν αὐτῷ ἐκδεδωμένου κειμένου τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ λόγου τοῦ Μιχαήλ εἰς τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον Ἀγγελον.

6. Ἐκ φακέλλου περιέχοντος σημειώσεις τινὰς ἀναφερομένας ἰδίᾳ εἰς τοὺς κώδικας 230 καὶ 262 τῆς Μόσχας¹.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐτοίμου πρὸς ἔκδοσιν ἀντιγράφου τοῦ Σπ. Λάμπρου εἶνε τὸ ἑξῆς.

1. (1—40) Κατήχησις Ε'
2. (41—98) Κατήχησις Στ'.
3. (99—142) Κατήχησις Η'.
4. (143—199) Κατήχησις Θ'.
5. (200—258) Κατήχησις Ι'

1. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου περιγραφὴ τοῦ καταλοίπου τούτου δὲν εἶνε ἐν πᾶσιν ἀκριβής. (σ. 98ἑ.).

6. (259—322) Κατήχησις ΙΑ΄
7. (323—371) Κατήχησις ΙΒ΄
8. (372—408) Κατήχησις ΙΓ΄
9. (409—450) Κατήχησις ΙΔ΄
10. (451—507) Κατήχησις ΙΕ΄
11. (508—539) Κατήχησις ΙΣτ΄
12. (540—574) Κατήχησις ΙΖ΄
13. (575—612) Κατήχησις ΙΗ΄
14. (613—659) Κατήχησις ΙΘ΄
15. (660—709) Κατήχησις Κ΄
16. (710—753) Κατήχησις ΚΑ΄ Περί πορνείας
17. (754—783) Κατήχησις ΚΒ΄ Περί φιλαργυρίας
18. (784—812) Κατήχησις ΚΓ΄ Περί θυμοῦ
19. (813—839) Κατήχησις ΚΔ΄ Περί λύπης
20. (840—861) Κατήχησις ΚΕ΄ Περί ἀκηδίας
21. (862—879) Κατήχησις ΚΣτ΄ Περί κενοδοξίας.
22. (880—891) Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ.
23. (α΄—κη΄) Ὁμιλία εἰς τὴν τριήμερον καὶ ζωαρχικὴν ταφήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λάμπρου περιέχονται αἱ κατήχησις Ε΄—ΚΣτ΄ ἐκ τῶν κωδίκων 230 καὶ 262 τῆς Μόσχας πλὴν τῆς Ζ΄, ἣτις ἐλλείπει ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξιν, οἵτινες οὕτω περιέχουσιν εἴκοσι καὶ μίαν κατήχησιν. Ἐκτὸς τῶν κατηχήσεων τούτων ἡ πρώτη κατήχησις περιέχεται ἐν τῷ Βαροκικῷ κώδικι 131 φ. 141α—147α. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ἐν ὄλφ 22 κατηχήσεις τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου.

Τῶν κατηχήσεων τούτων ἔχουσιν ἐκδοθῆ, ἡ πρώτη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου, ἡ πέμπτη ὑπὸ τοῦ Ἀρσενίου, ἡ ὄγδοη ὑπὸ τοῦ Ἀρσενίου καὶ τοῦ Λάμπρου, ἡ ἑνάτη ὑπὸ τοῦ Ἀρσενίου ἢ δεκάτη τετάρτη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου, ἡ δεκάτη ἑνάτη ὑπὸ τοῦ Ἀρσενίου καὶ ἡ εἰκοστὴ ἕκτη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ἐν ὄλφ 15 κατηχήσεις ἀνεκδότους τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ ἑπτὰ ἐκδεδομένας, ὧν ὅμως μόνον ἡ 14 ἔχει ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο κωδίκων τῆς Μόσχας, τοῦ 230 καὶ 262. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπανεκδοθῶσιν αἱ 5 κατηχήσεις ἐκ τοῦ καταλοίπου τοῦ Λάμπρου, ὅστις ἔχει προετοιμάσει τὸ κείμενον καὶ αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν

δύο κωδίκων τῆς Μόσχας τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ὁ πρῶτος τῶν κωδίκων τούτων, ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 230, ἔξ οὗ ἔχουσιν ἐκδοθῆ αἱ 5 κατηχήσεις, πολλαχοῦ τιφρόβρωτος ἀφίνει κενὰ εἰς τὸ κείμενον, ἅτινα ἔχουσιν ἤδη συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐκ τοῦ κώδικος 262.

Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τῶν κατηχήσεων τοῦ Ἀκομινάτου αἱ τελευταῖαι ἔξ φέρουσιν ἐπιγραφάς, ἐνῶ αἱ προηγούμεναι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐπιγραφὴν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων γενιᾶται τὸ ζήτημα, ἐὰν αἱ κατηχήσεις τοῦ Ἀκομινάτου ἔφερον ἀρχικῶς ἐπιγραφάς καὶ ἐν καταφατικῇ λύσει, πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ τὸ παράδοξον φαινόμενον, ὅτι αἱ τελευταῖαι μόνον ἔξ φέρουσι νῦν ἐπιγραφάς, ἐνῶ αἱ προηγούμεναι 15 καὶ ἡ μία, ἡ περιεχομένη ἐν τῷ Βαροκικῷ κώδικι, δὲν φέρουσι τοιαύτας. Κατὰ τὴν γνώμην μου αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν τελευταίων ἔξ κατηχήσεων εἶνε προσθῆκαι μεταγενέστεραι γενόμεναι ὑπὸ τινος ἀντιγραφέως.

Οὐ μόνον δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν τελευταίων ἔξ κατηχήσεων εἶνε προσθῆκαι μεταγενέστεραι, ἀλλ' ὡς νομίζω τοῦλάχιστον, καὶ ἡ ὀνομασία τῶν ὀμιλιῶν τούτων διὰ τῆς λέξεως κατήχησις εἶνε προσθήκη μεταγενεστέρα. Ἡ γνώμη μου αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελε φανῆ ἀπίθανος καὶ τολμηρὰ, λεπτομερέστερον ὅμως ἐξεταζομένη ἀποδεικνύεται πιθανὴ οὐ μόνον διότι τὸ περιεχόμενον τῶν ὀμιλιῶν τούτων δὲν εἶνε ἰδίᾳ κατήχητικόν, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδαμοῦ ἐν ταῖς ὀμιλίαις ταύταις καλοῦνται αὗται κατηχήσεις, ἀλλὰ πανταχοῦ προσλαλιαί, λόγοι, ὀμιλῖαι, διαλέξεις. Ἡ λέξις κατήχησις τρίς εὑρεται μόνον ἐν ταῖς ὀμιλίαις ταύταις.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐκτὸς τῶν τελευταίων ἔξ, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν καταφαίνεται, ἦσαν λόγοι ἀπαγγελθέντες ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πιθανῶς τῆς Παναγίας, τῇ ἐν τῇ Ἀκροπόλει, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου, πρὸ τῆς ἐνάρεως λοιπὸν τῆς νηστείας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς νηστείας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου ἀπήγγειλεν ἀπ' ἐκκλησίας λόγον, οἱ δὲ λόγοι οὗτοι συναθροισθέντες ἀποτελοῦσι τὰς εἴκοσι κατηχήσεις τοῦ Ἀκομινάτου.

Ἐνῶ δὲ αἱ εἴκοσι πρῶται κατηχήσεις εἶνε λόγοι ἀπαγγελθέντες κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου, αἱ λοιπαὶ ἔξ, ἀπὸ τῆς εἰκοστῆς πρώτης μέχρι τῆς εἰκοστῆς ἕκτης, εἶνε ὀμιλῖαι ἀπαγγελθεῖσαι κατὰ

τις ἔξ Κυριακῆς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνδεόμενα στενῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ ἀποτελοῦσαι σειρὰν ὁμιλιῶν, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν πασιφανῶς φαίνεται.

Αἱ τελευταῖαι αὗται ἔξ κατηχήσεις δὲν συνδέονται καὶ ἐπομένως δὲν ἔπονται τῆς εἰκοστῆς, ἀλλὰ τῆς δεκάτης. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων προβάλλει ἀμέσως τὸ ἐρώτημα πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἀνωμαλία αὕτη περὶ τὴν κατάταξιν τῶν κατηχήσεων. Δύο εἶνε αἱ δυνατὰ λύσεις τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, ἢ ὅτι αἱ εἴκοσιν ἔξ κατηχήσεις δὲν ἔχουσι καταταχθῆ χρονολογικῶς, ἢ ὅτι αἱ τελευταῖαι ἔξ κατηχήσεις κακῶς ἔχουσιν ἀριθμηθῆ ὡς εἰκοστὴ πρώτη—εἰκοστὴ ἕκτη, διότι αἱ κατηχήσεις εἶνε μόνον εἴκοσιν, αἱ δὲ τελευταῖαι ἔξ, αἵτινες δὲν ἀπηγγέλθησαν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου, ὡς αἱ λοιπὰ εἴκοσιν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἔξ Κυριακῆς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἀποτελοῦσαι ἓν ὅλον θὰ εἶχον ἰδίαν ἀρίθμησιν. Τῶν λύσεων τούτων ὀρθὴ εἶνε ἡ δευτέρα.

Κατὰ ταῦτα ὁ Μιχαὴλ κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἀρχιερατείαν αὐτοῦ ὁμιλιῶν ἄταξ κατ' ἔτος, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου, ἐξεφώνησεν ἐν ὅλῳ εἴκοσι κατηχητικούς λόγους καὶ ἐπομένως ἢ ἐν Ἀθήναις ἀρχιερατεία αὐτοῦ θὰ διήρκατεν εἴκοσι περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων. Τοιοῦτοτρόπως ἀποδεικνύεται ὀρθὴ ἢ μετὰ τόσης ὀξυνοίας ὑποστηρικθεῖσα δι' ἄλλων ἐπιχειρημάτων γνώμη τοῦ ἀοιδίου Σπ. Λάμπρου ὅτι ὁ Ἀκομινᾶτος ἐγένετο μητροπολίτης Ἀθηνῶν τῷ 1182 καὶ οὐχὶ τῷ 1170, ὡς πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ παρεδέχοντο. Ὁ Ἀκομινᾶτος ἐγένετο μητροπολίτης Ἀθηνῶν τῷ 1182 ἐξεφώνησεν ἔπειτα εἴκοσι κατηχητικούς λόγους, ἀνὰ ἓνα κατ' ἔτος, ἐπομένως ἐξεφώνησε κατηχητικούς λόγους μέχρι τοῦ 1202, ὁπότε ἔνεκεν τῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Λέοντος τοῦ Σγουροῦ καὶ ἔπειτα τῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατὰ τὸ 1204 δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκφωνήσῃ κατηχητικούς λόγους.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς περὶ τῶν κατηχήσεων τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινᾶτου. Σπουδαιόταται δὲ εἶνε καὶ αἱ εἰδήσεις, τόσον αἱ ἐκκλησιαστικαί, ὅσον καὶ αἱ πολιτικαί, αἱ παρέχουσιν ἡμῖν αἱ κατηχήσεις αὗται. Τῶν εἰδήσεων τούτων αἱ κυριώτεραι εἶνε αἱ ἑξῆς :

1. Καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀκομινᾶτου ὑπῆρχον πολλοὶ δυσχρηζόμενοι ὅτι ἡ πίστις μόνη σώζει ἄνευ τῶν ἀγαθῶν ἔργων.
2. Ἀποκρούεται ἡ ἀξιομισθία τῶν ἔργων.

3. Ἡ νηστεία ἐξακολουθεῖ ἔτι νὰ εἶνε ἀκαθόριστος. Μία κυρίως ὑπάρχει νηστεία, ἢ πρὸ τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶνε ἀκαθόριστος καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν. Τινὲς μένουσιν αἵτιοι ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας, ἄλλοι ἐπὶ τρεῖς, ἄλλοι ἐπὶ δύο, ἄλλοι ἐπὶ μίαν, ἄλλοι μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς προηγεῖται ἡ ἑβδομὰς τῆς τυροφάγου, καθ' ἣν οἱ χριστιανοὶ ἔτρωγον γάλα, τυρὸν καὶ ἰχθύας.

4. Τὸ ἅγιον βῆμα ἐχωρίζετο ἔτι τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ κινκιδίων, μόνον δὲ οἱ μοναχοί, οἵτινες ἀπέβαλον τὰ περιττὰ τῆς τριχός, ἔφερον ἴδιον ἔνδυμα ἀνταλλάξαντες τὴν μαλακὴν ἀμπεχόνην διὰ τοῦ τριβωνίου καὶ τούτου μελανοῦ.

5. Οἱ Ἀθηναῖοι τείνοντες πρὸς τὰ ἐγκόσμια δὲν μεταβαίνουν εἰς τοὺς ναοὺς, οἵτινες οὕτω μένουσι κενοὶ «Εἰ δὲ καὶ συνέλθῃτέ ποτε δεῦρο, βαβαὶ τῆς φλυαρίας, βαβαὶ τῆς κραυγῆς. Ἀγορὰν εἶποι τις ἂν θορυβώδη καὶ ταραχωδεστάτην ὄραν».

6. Μετὰ λύπης παρατηρεῖ ὅτι τὸ κήρυγμα δὲν φέρει καρπὸν. Δὲν γνωρίζει ἂν αἵτιοι τούτου εἶνε αὐτοὶ μόνον ἢ καὶ αὐτός.

7. Πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀποθανόντος ἤδη ἀγαπητοῦ του διδασκάλου Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης παρατηρεῖ μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ὁ ἐπιτύμβιος ἐκείνου λίθος εἰς πηγὰς ἰάσεων ἔστραπται τῷ τεθησαυρισμένῳ ἁγίῳ σώματι θαυμαστούμενος καὶ θηλάζει μέλι καινὸν ἐκ πέτρας ταύτης ὁ τῶν Θεσσαλονικέων ἔσιμός».

8. Σπουδαιότατη εἶνε ἡ περιγραφή τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἡ πένια μαστίζει τὴν πόλιν. Οἱ γεωργοὶ καὶ τεχνουργοὶ μόλις πορίζονται τὴν ἑφήμερον τροφήν «καὶ ταύτην γλίσχρην οἱ πλείους καὶ ἀχμηρὰν καὶ μετὰ θερμῶν μεμιγμένην δακρύων».

Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπιτείνουσιν

1. Αἱ φοβερὰι σιτοδεῖαι καὶ οἱ λιμοί.
2. Αἱ μεγάλαι ἀσθένειαι καὶ οἱ ἐκ τούτων προερχόμενοι θάνατοι.
3. Αἱ βαρεῖαι φορολογίαι καὶ ἀπηνεῖς εἰσπράξεις τῶν φόρων.
4. Ἡ πειρατεία «ἢ βαρυτάτη καὶ ἀνύποιστος πληγή, ὁ πρῶτος καὶ τελευταῖος Ἀθηνῶν ὄλεθρος».
5. Ἡ πλεονεξία, ἔξ ἧς προέρχονται πλεῖστα ἀδικήματα.

Ἡ ἀξία τῶν κατηχήσεων τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτου εἶνε ἀναμφιβόλως μεγάλη καὶ ἡ ἔκδοσις αὐτῶν ἐπιβεβλημένη. Διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης θὰ συμπληρωθῶσι τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκο-

μινάτου, τοῦ διαπρεποῦς τούτου ἱσθάρχου τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, καὶ θὰ ἐπιχυθῆι πληρέστερον φῶς εἰς τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Ὁρθὸν δὲ θὰ ἦτο, ἐὰν τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἀνελάμβανεν ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηναίων, δεικνύουσα αὐτῷ καὶ ἐμπράκτως τὴν ἑαυτῆς ἐκτίμησιν πρὸς ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων ἐπιστημόνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Διότι ἀναμφισβητήτως ὁ ἀοίδιμος Σπ. Λάμπρος ἀποτελεῖ μίαν τῶν διαπρεπεστέρων καὶ ἐκπληκτικωτέρων μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐν ἡλικίᾳ 10 μόλις ἔτων κατὰ τὸ 1861, ἀναλαμβάνει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ τὴν ἔκδοσιν περιοδικοῦ χειρογράφου ὑπὸ τὸν τίτλον «Παρνασσός». Τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐξεδόθησαν 6 ὀγκῶδεις τόμοι καὶ οἱ τόμοι οὗτοι εὐτυχῶς σώζονται ἐν τοῖς καταλοίποις τοῦ Λάμπρου. Καὶ ὁ προσεκτικῶς ἀναγινώσκων αὐτοὺς ἐκπλήσσεται διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, τὰ ὠραῖα ἄρθρα, τὰς σοβαρὰς διατριβὰς καὶ τὰς ἐπιτυχεῖς κριτικὰς τοῦ δεκαετοῦς μείρακος. Καὶ ὁ προσεκτικῶς ἀναγινώσκων τὰ ἄρθρα ταῦτα, τὰς διατριβὰς καὶ τὰς κριτικὰς, διαβλέπει ἐν αὐτοῖς τὸν μέλλοντα μέγαν ἱστορικὸν καὶ ἔξοχον ὁμιλητὴν. Διότι ὁ Λάμπρος ἀναμφιβόλως ἦτο μέγας ἱστορικός καὶ ἔξοχος ὁμιλητής. Ὅτε ὁ Λάμπρος τὸ πρῶτον ἐπεδίδετο εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας, ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἱστορία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκτιμηθῆι δεόντως. Τὰ πνεύματα πάντων τεθαμβωμένα ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς τοῦ ἀθανάτου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κάλλους ἔβλεπον μόνον σκιάς εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν δὲν ἐμελέτων τότε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, εἰ μὴ ὀλίγοι καὶ οὗτοι οὐχὶ ἀνεκηρέαστοι πεπαλαιωμένων πλανῶν καὶ ἐρριζωμένων προλήψεων. Ὑπὸ πολλῶν ἢ βυζαντιακῆ ἐποχῆ οὐ μόνον ἐκρίνετο δυσμενέστατα, ἀλλὰ συχνότατα καὶ ἐχλευάζετο, καὶ τοὺς χλευασμοὺς τούτους ἐπεκρότουν καὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, παρὰ τὰς ἐκθύμους προσπάθειας τοῦ Παπαρηγοπούλου καὶ ἄλλων τινῶν ἐλαχίστων ἐπιστημόνων. Ἀλλ' ὁ Λάμπρος ἠσθάνετο βαθύτατα τὴν ἀξίαν αὐτῆς καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας του τὰς δυνάμεις καὶ ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτήν. Ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν παλαιογραφίαν, τὴν σπουδὴν τῆς ὁποίας εἰσηγάγε πρῶτος παρ' ἡμῖν, ἠρεύνησεν ἑκατὸν εἴκοσιν εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεκόμισε πολυτιμότερον ὕλικόν πρὸς διαφωτισμὸν τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του. Διαθερμαινόμενος δὲ ἐκ τῆς

μεγάλῃς ἀγάπῃ τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας ἐβροντοφώνει «Εἰς τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ἀνέρχονται αἱ ἀρχαὶ τῆς τελείας ἡμῶν ἐθνικῆς ἐνώσεως. Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνάγονται αἱ ἀρχαὶ τοῦ διεποντος ἡμᾶς δικαίου. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἡ γλῶσσα, ἣν λαλοῦμεν, τὸ ἔθνος, ὅπερ ψάλλομεν, ὁ βίος, ὃν ζῶμεν. Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνέρχεται ἡ δικαιολογία τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἀξιώσεων καὶ κατ' αὐτοὺς ἐπάλαισαν μεγάλοι βασιλεῖς ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ γένους ἐναντίον Σλάβων καὶ Ἀβάρων, Ἀράβων καὶ Βουλγάρων, Φράγκων καὶ Τούρκων. Ἡ πορφύρα ἢ σκέπυσα τὸν θρόνον νικηφόρων βασιλέων, αἱ νίκαι ὅσον καὶ αἱ συμφοραὶ, τὸ μεγαλεῖον ὅσον καὶ ἡ πτώσις εἶνε οὐχ ἦττον ἰδικά μας, εἶνε μέρος τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐθνικῆς ὑπάρξεως, τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς».

Σήμερον ἐπικρατοῦσι παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς ἄλλαι ἰδέαι περὶ τῆς βυζαντιακῆς ἐποχῆς ἐντελῶς διάφοροι τῶν πρὸ ἔτων ἐπικρατουσῶν καὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης εἰς τῶν πρωτίστων συντελεστῶν εἶνε ἀναμφιβόλως ὁ Σπ. Λάμπρος. Διὰ τοῦτο ἐτόνισα ἀνωτέρω ὅτι ὁ Λάμπρος εἶνε μέγας ἱστορικός, διότι ἤνοιξε νέους ἐπιστημονικοὺς ὁρίζοντας καὶ διοργάνωσε τὰς βυζαντιακὰς μελέτας καὶ σπουδὰς εἴ περ τις καὶ ἄλλος.

Ἀλλ' ὁ Λάμπρος δὲν ἦτο μόνον μέγας ἱστορικός, ἀλλὰ καὶ ἔξοχος ὁμιλητής. Διὰ τῆς θερμότητος τοῦ αἰσθήματος, τῆς γλαφυρότητος τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὠραίας καὶ ἀβιάστου ἀπαγγελίας του κατώρθωνε νὰ προσελκύνῃ τοὺς ἀκροατὰς του καὶ νὰ διαθερμαίνῃ τὰς καρδίας αὐτῶν. Οἱ μαθηταὶ του οὐδέποτε θὰ λησμονήσωσι τὸν διδάσκαλον, τὸν γνωρίζοντα νὰ σαλεύῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐκ τῶν μυχίων καὶ οἱ ἀκροαταὶ τῶν ὠραίων του διαλέξεων οὐδέποτε θὰ λησμονήσωσι τὸν ἔξοχον ὁμιλητὴν, ὅστις διὰ τῆς ἀβιάστου αὐτοῦ ρητορίας ἐγνώριζε νὰ προσελκύνῃ τοὺς ἀκροατὰς του, νὰ τοὺς διδάσκῃ καὶ νὰ τοὺς συγκινῇ. Ἐκαστον μάθημά του, ἐκάστη διάλεξις του δὲν ἦτο ἀπλὴ μόνον διδασκαλία, ἦτο μετάδοσις τῶν παλμῶν τῆς εὐγενοῦς του ψυχῆς καὶ τοῦ θερμοῦ του αἰσθήματος εἰς τοὺς ἀκροατὰς του. Ὁ Λάμπρος ἦτο ἀληθὴς καλλιτέχνης τοῦ πεζοῦ λόγου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παραδόσεις του καὶ αἱ διαλέξεις του ἐν τῷ Παρνασσῷ καὶ ἀλλαχοῦ κερηκολοθοῦντο ὑπὸ πλήθους φοιτητῶν καὶ ἀκροατῶν μετ' ἀδιαπίπτου προσοχῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, εἰς πᾶσαν δὲ σπουδαίαν περίστασιν, καθ' ἣν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀπαγγελθῆι πανηγυρικὸς λόγος εἰς αὐτὴν ἀνείθετο συνήθως ἡ ἐκ-

φώνησις αὐτοῦ. Οἱ λόγοι τοῦ Λάμπρου ἀποτελοῦσι περιφανῆ μνημεῖα ἐξόχου λογοτεχνικῆς ἱκανότητος. Διὰ τοῦτο ἐτόνισα ἀνωτέρω ὅτι ὁ Λάμπρος ἦτο ἕξοχος ὁμιλητής.

Ἄλλ' ὁ Λάμπρος δὲν ἦτο μόνον μέγας ἱστορικὸς καὶ ἕξοχος ὁμιλητής ἦτο συγχρόνως καὶ καλὸς ποιητής. Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τοῦ 1864 ἐν ἡλικίᾳ δηλαδὴ 13 ἐτῶν, διαφαίνεται πανταχοῦ ἡ εὐρυθμία καὶ εὐκαμψία τῆς σιχουργίας, ἡ ποιητικὴ φαντασία καὶ ἡ εἰς ἄκρον κομψὴ καὶ φιλόκαλος φράσις.

Ἄλλ' ἡ δρᾶσις καὶ ἐργασία τοῦ Λάμπρου ὑπῆρξε πολυμερής. Εἶνε ὁ πολυμερέστερος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων. Ἡ ἴδρισις τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ προαγωγή τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ συνεδρίου τῶν ἀνατολιστῶν εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλονται. Γνώστης βαθύς τεσσάρων ξένων γλωσσῶν, ὧν τὰς τρεῖς εὐχερέστατα ἔγραφε καὶ ὠμίλει, ἔλαβε μέρος εἰς πλείστα συνέδρια καὶ ὀφείλομεν νὰ δολογήσωμεν ὅτι οὐδεὶς ἐξεπροσώπησε τὴν Ἑλλάδα ἐπιτυχέστερον αὐτοῦ ἐν τῇ ξένη. Μέλος πέντε ἀκαδημιῶν καὶ πλείστων ἐταιριῶν, ἑλληνικῶν καὶ ξένων, ἐτιμήθη δι' ἕνδεκα ξένων παρασήμων καὶ διὰ βραβείων ἀπονεμηθέντων εἰς τὰ συγγράμματά του ὑπὸ ἀκαδημιῶν καὶ ἐταιριῶν. Διὰ τοῦτο ἐτόνισα ἀνωτέρω ὅτι ὁ Λάμπρος ἀποτελεῖ μίαν τῶν διαπρεπεστέρων καὶ ἐκπληκτικωτέρων ἐπιστημονικῶν μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ ἀποτελεῖ πράγματι διὰ τὸν ἀμερόληπτον κριτὴν μίαν τῶν διαπρεπεστέρων καὶ ἐκπληκτικωτέρων ἐπιστημονικῶν μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πρὸς προπαρασκευὴν καὶ διοργάνωσιν τοῦ τρίτου διεθνοῦς συνεδρίου τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, τοῦ μέλλοντος νὰ συνέλθῃ προσεχῶς ἐν Ἀθήναις κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἐν Βελιγραδίου συνεδρίου καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, συνεστήθη διὰ διατάγματος ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν τῶν κ. κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θεσηκευμάτων, Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου.

Τὴν ἐπιτροπὴν ἀποτελοῦσιν ὁ Πρύτανης τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ οἱ κ. κ. 1) Ἀδαμαντίου Ἀδαμ., 2) Ἀμαντος Κ., 3) Βέης Ν., 4) Βολονάκης Μ. καθηγηταὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 5) Βογιατζίδης Ἰω. καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, 6) Διομήδης Ἀλ., διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, 7) Δροσόπουλος Ἰω. συνδιοικητὴς τῆς ἑθνικῆς Τραπέζης, 8) Δυοβουνιώτης Κ. καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 9) Ζάχος Ἀρ. ἀρχιτέκτων, 10) Καλαποθάκης Δ., διευθυντὴς τοῦ γραφείου Τύπου Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, 11) Κουγέας Σ., καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 12) Κουρουγιώτης Κ., διευθυντὴς τοῦ τμήματος ἀρχαιολογίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, 13) Κούζης Α., καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 14) Κουκουλὲς Φαίδων γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 15) Κυριακίδης Σ., καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, 16) Λέκας Ν., διευθυντὴς ὑπηρεσίας ἐκθέσεων καὶ ξένων, 17) Λεκατσᾶς Θ., διευθυντὴς τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, 18) Λοβέρδος Σ. διευθυντὴς τῆς Λαϊκῆς Τραπέζης, 19) Λούβαρης Ν., γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 20) Μενάρδος Σ., καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 21) Μπενάκης Ἀντ. Ἐμ., 22) Ξυγγόπουλος Α., ἔφορος χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, 23) Οἰκονόμου Ἄγγ., διευθυντὴς τῶν δημοσίων Ἔργων, 24) Οἰκονόμος Γεώργ., γραμματεὺς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 25) Ὀρλάνδος Ἀν., διευθυντὴς τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἱστορικῶν μνημείων, 26) Παπαδόπουλος Ἰ., καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, 27) Παπαφράγκος Σ., πρόεδρος τῆς Χριστιανικῆς Ἑταιρείας, 28) Πα-

πούλιας Δ., πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 29) Πεξόπουλος Ἐμ., καθηγητῆς ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 30) Πετρίδης Ἰω., κοσμητῶρ τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», 31) Γιάδος Κ., Πρόεδρος τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, 32) Σωτηρίου Γ., καθηγητῆς ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 33) Καλογερόπουλος Π., πρόεδρος Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ συνεργημένη προσκλήσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας θέλει προβῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου, ἀντιπροέδρου καὶ γενικοῦ γραμματέως αὐτῆς καὶ κανονίσει τὰ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ λειτουργήματος αὐτῆς.

— Ἐξεδόθη ὁ τέταρτος τόμος τῆς ἐπετηρίδος τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν (1927). Τὰ περιεχόμενα τοῦ τόμου τούτου εἶνε τὰ ἀκόλουθα. — *Ἀθηναγόρα* μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας. Ὁ θεσμὸς τῶν συγκέλλων ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ. — *Στεφανίδου Μιχ. Κ.* Μουσικὴ καὶ χρυσοποιία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χυμευτάς. — *Γιαννοπούλου Ν. Γ.* Διόρθωσις ἐπιγραφῆς. — *Κουκουλὲ Φ.* Ξυλινίζω. Περί βυζαντινῶν τινῶν φορεμάτων. — *Πασχάλη Δ. Π.* Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφὴ τῆς νήσου Ἄνδρου. — *Ξανθουδίδου Στέφ.* Ὁ Φαλλίδος. Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ Ἡρακλείας Κρήτης. — *Χαριτάκη Γ.* Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου. — *Μηλιοπούλου Γ. Π.* Ἡ Χρυσόκεραμος. — *Γούδα Μιχ.* Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου. — *Φάβη Β.* Ἀκάπνιστον μέλι. — *Παπαδοπούλου Α. Θ.* Καιρός. — *Ξυγγοπούλου Α.* Βυζαντινὸν περίπτον. — *Στεφανίδου Β. Κ.* Ὁ μητροπολίτης Ἀπρῶς ἢ ὁ μητροπολίτης Ἀπρῶ; — *Μούρατυ Φ.* Ὁ Οὐνιάδης καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' τοῦ πορθητοῦ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1456. — *Ἀμάντου Κ.* Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας. — *Κτενᾶ Χριστ.* Χρυσόβουλλοι λόγοι τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾶς βασιλικῆς πύρ. καὶ σταυρ. μονῆς τοῦ Δοχειαρίου. — *Σωτηρίου Γ. Α.* Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Θεσσαλίας ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. — *Μενάρδου Σ.* Περί τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς. — *Ὁρλάνδου Α. Κ.* Ἀνατολιζουσαι βασιλικαὶ τῆς Λακωνίας. — *Τυπάλδου Γ. Ε.* Τὰ φραγκικὰ οἰκόσημα Χαλκίδος. — Βιβλιοκρισίαι. — Ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις. — Βιβλιογραφία. — Εἰδήσεις. — Τὰ ὑπὸ τῆς ἑταιρείας κατὰ τὸ 1927 πεπραγμένα. — Πίνακες. — Περίληψις γαλλιστῆ τῶν πεπραγμένων.

— Ἐν τῇ *Orientalia christiana* (τόμ. ΙΧ ἀριθμ. 38 Σεπτ. 1927) ἐδημοσιεύθη μακρὰ κριτικὴ ὑπὸ τοῦ Μ. Villot περὶ τῶν τριῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων τόμων τῶν Παλαιολογείων καὶ Πελοποννησιακῶν τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου (σ. 326-331). Περί τοῦ τρίτου τόμου παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

Θὰ εἶμαι συντομώτερος ὡς πρὸς τὸν τρίτον τόμον ἐν ᾧ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔλικόν εἶνε ὀλιγώτερον. Περιλαμβάνει πλὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μανουήλ καὶ Ἰωάννου τοῦ ὀγδόου Παλαιολόγου διάφορα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς δύο τούτους αὐτοκράτορας. Τῆς συλλογῆς ταύτης, ἐπίσης ἀναγκαίας, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι, εἰς τὸν ἱστορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, τὰ ἀνέκδοτα ἔργα, τὰ μᾶλλον σπουδαῖα, εἶνε δύο πανηγυρικοί, ἀμφότεροι ἀγνώστων συγγραφέων, οἵτινες ἐνοῦσι τὴν μνήμην καὶ τῶν δύο αὐτοκρατόρων (σ. 132-199 καὶ 200-221). Ὁ πρῶτος (περιέχεται ἐν τῷ ἑλληνικῷ Παλατινῷ κώδικι 226) τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ἤδη κάμει τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἰωάννου ὀγδόου καὶ Θεοδώρου δευτέρου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀλώσεως τοῦ παρὰ τὸν Λάδωνα φρουρίου τῷ 1417, εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ 1446. Παρέχει μακρὰν περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πολύτιμον διὰ τὰς λεπτομερείας, αἷς περιέχει, περὶ τῶν ὀχυρώσεων τῆς μεγάλης πόλεως, αἵτινες ἐπιβεβαιοῦσι τὴν ἀλήθειαν τῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας, γνώμης τοῦ Moritzmann, καὶ van M. Hingen περὶ τοῦ ἔσω καὶ ἔσω τείχους. Ὁ ἕτερος πανηγυρικὸς (περιέχεται ἐν τῷ κώδικι 35 τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Καΐρου) εἶνε ἡ πρώτη γνωστὴ φιλολογικὴ πηγὴ τῆς ἐπιδιορθώσεως τῶν τειχῶν τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἔτος 1427 μετὰ τὴν νίκην ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῶν Ἑχινάδων. Τὴν ἐπιδιορθωσιν ταύτην ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε ἐκ μόνων τῶν ἐπιγραφῶν.

Τὰ δύο ταῦτα ἔργα παρέχουσι τῷ ἱστορικῷ καὶ πολλὰς ἄλλας ὑπηρεσίας. Συμπληροῦσι τὰς γνώσεις μας ὡς πρὸς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τοῦ Μανουήλ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ Βογιαζήτ ἀπὸ τοῦ 1392 μέχρι τοῦ 1402. Προσδιορίζουσι ἀκριβῶς τὴν συμμετοχὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Σιγισμούνδου καὶ ἐπιβεβαιοῦσι τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν μετὰ τὴν ἤτταν τῆς Νικοπόλεως. Νέον φῶς ρίπτεται εἰς τὸ ταξείδιον τοῦ Μανουήλ εἰς τὴν Δύσιν, διότι μαρθάνομεν ὅτι μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν μετάβασιν εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον ἦλθε καὶ εἰς τὴν Ρώμην.

Πληροφορούμεθα λεπτομερέστερον τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου εἰς τὴν Πελοπόννησον τῷ 1417, καὶ τὰ τῆς πολιορκίας τῆς Κων)πόλεως τῷ 1422.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἔργων, ὅν τὴν ἐκδοσὶν ἔχει ἀναλάβει ὁ Λάμπρος. Ἀσχέτως τῶν εὐτυχῶν ἐκπλήξεων, τὰς ὁποίας μᾶς διαφυλάττουσιν οἱ μέλλοντες νὰ ἐκδοθῶσι τόμοι, δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ἀφοῦ κίαν ταχέως διετρέξαμεν τοὺς τρεῖς πρώτους, ὅτι οὐδεὶς ἱστορικὸς τοῦ Βυζαντίου δύναται νὰ ἀγνοῇ τὰ Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακά. Ὁ Λάμπρος διὰ μίαν ἔτι φορὰν ἔχει καλῶς ἐξυσηρητήσῃ τὸν ἑλληνισμόν.

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ δημοσιευθέντων καταλοίπων

Β' σ. 411	ΡΟΓ' σ. 38
Ε' σ. 136	ΡΟΣτ' σ. 53
ΝΒ' σ. 97	ΡΠΓ' σ. 380
ΝΕ' σ. 159	ΡΠΔ' σ. 142
ΝΣΤ' σ. 337	ΡΨΑ' σ. 380
ΠΖ' σ. 378	ΡΨΔ' σ. 367
ΡΝΓ' σ. 361	ΡΨΕ' σ. 381
ΡΝΔ' σ. 376	

ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΑΛΕΝΤΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΟΝΟΣ

- Αλγινήτου Ν.* Delphes et fêtes Delphiques. Athènes 1927.
 » » Τουρισμός. La Grèce pays de tourisme. Ἀθήναι 1927. Athènes 1927.
- Ἀντωνανάκη Γ.* Ἀναίρεσις τῶν Μαρασλειῶν. Ἐν Ἀθήναις 1926.
- Biblica.* Commentarii editi a Pontificio Instituto biblico. Martio 1927.
 Roma 1 Piazza della Pilotta 35.
- Bibliographia.* General Espanola e hispanoamericana — publicada por las Camaras oficiales del libro Madrid—Barcelona Septiembre 1927 Num. 9—10.
- Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν.* Ἔτος Γ', Α', Ἀθήναι 1926, 1927.
- Καμπόρογλου Δημ. Γρ.* Οἱ Χαλκοκονδύλαι. Ἐν Ἀθήναις τύπ. Ἐστία 1926.
- Καραϊσκάκη Γ.* Ἐκατονταετηρὶς. Ἐν Ἀθήναις 1927.
- Κουκουλὲ Φαίδωνος.* Βυζαντινὸν παραμῦθον. Σίλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἐν Ἀθήναις 1927.
- Ljungvik Herman.* Studien zur Sprache der Apokryphen Apostelgeschichten. Uppsala 1926 — Appelbergs boktryckeri.
- Lluck A. Rubio y.* Paquimeres i muntaner—Memories—Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 1927.
- Millas J. i Vallivrosa.* Documents Lebraies de jueus Catalans—Memories—Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 1927.
- Μπαλάνου Δημ. Σ.* Ἀνακοινώσεις καὶ ὁμιλίαι ἐν τῷ θρησκευτικῷ Συνεδρίῳ τῆς Λαζάνης. Ἐν Ἀθήναις τύποις Φοῖνικος 1927.
- Ὁρλάνδου Ἀναστ.* Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Δημοσίευμα Ὑπουργείου Παιδείας. Ἀθήναι 1927.
- Πανευρώπη* ὑπὸ Richard Coudeuhove - Kalergi μετὰφρασίς Γεωργίου Α. Νικολαΐδου μετ' εἰσαγωγῆς Γεωργίου Στρέιτ. 1927 Βιέννη—Λειψία.

Παπούλια Δημ. Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν. — Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Συνεδρία ἡ Μαΐου 1927.

Pere Puigoli Tubau. L'urna d'argent de saint Ermengol Bisbe d'urgell—Memories—Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1927.

Σωτηρίου Γ. Α. Εἰρητήριοι τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Μεσαιωνικά μνημεῖα Ἀττικῆς Α. Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1927.

Σωτηρίου Γ. Α. Τὸ Β'. Διεθνὲς βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τοῦ Βελιγραδίου.—Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ 1928.

Tabachovitz David. Sprachliche und textkritische Studien zur Chronik des Theophanes Confessor Uppsala 1926.

Valley Gunnar. Über den Sprachgebrauch des Longus. Uppsala 1926.

Χαριτάκη Γ. Ἀγιογραφικοὶ κώδικες τῶν Μετεώρων. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος. Ἐν Ἀθήναις 1928.

Χαριτάκη Γ. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία (βιομηχανία—μεταλλεῖα—ἐργασία). Ἐν Ἀθήναις 1927.

Χαριτάκη Γ. Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1927.

Χατζῆ Ἀντωνίου. Ἀνδρέας Ν. Σκουζῆ 1861 - 1922 Ἀθήναι. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ΑΕ 1924 - 1927.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ
ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἀβερζίου βίος (ΚΧ) σ. 316
Ἀβραμίου βίος (ΚΧ) σ. 316
Ἀθανασίου βίος (ΚΧ) σ. 321
Ἀθήναι σ. 191
Ἀθηναῖοι σ. 31 ἔ.
Αἰκατερίνη Βαλεσιακή σ. 66
Αἰκατερίνη Β' Ρωσίας σ. 136
Αἰκατερίνης μαρτύριον (ΚΧ) σ. 321
Ἀκάθιστος (ΚΧ) σ. 312
Ἀκινδύνου ἄθλησις (ΚΧ) σ. 321
Ἀκομινάτου κατηχήσεις σ. 111
Ἀλβανοὶ σ. 289, 298
Ἀλβέρτος σ. 62
Ἀλῆ χασὰς σ. 344 ἔ.
Ἀμαλία σ. 133
Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου (ΚΧ) σ. 309
Ἀνανίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 314
Ἀναστασίας βίος (ΚΧ) σ. 316
Ἀναστάσιος Πέρσης (ΚΧ) σ. 309
Ἀνδραγόρ Κάρολος σ. 281
Ἀνδραβίδα σ. 389 ἔ.
Ἀνδρέας Κορνάρος σ. 61
Ἀνδρέας Κρήτης (ΚΧ) σ. 309
Ἀνδρέου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
Ἀνδρέου περίοδοι (ΚΧ) σ. 308
Ἀνδρίτσανα σ. 221 ἔ.
Ἀνδρόνικος καὶ Ἀθανάσιος (ΚΧ) σ. 318
Ἀνσελμος Πατρῶν σ. 238
Ἀντώνιος ἄββας (ΚΧ) σ. 329
Ἀντωνόπουλος Πατρῶν σ. 369
Ἀποφθέγματα σ. 38
Ἄργος σ. 292
Ἀρέθα μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316—320
Ἀρσένιος (ΚΧ) σ. 312
Ἀρτεμίου βίος (ΚΧ) σ. 311, 316, 321
Ἀσκληπείον Ἐπιδαύρου σ. 200
Ἀσσίζι σ. 63
Ἀσσίζι Ἱερουσόλων σ. 238
Ἀτζαϊόλης Ἀντώνιος σ. 70
Ἀτζαϊόλης Νέριος σ. 69

Βαλαάμης Σαμουήλ σ. 30
Βαρβάρας μαρτύριον (ΚΧ) σ. 308—321
Βαρβαρόσσης Χαϊρεδίν σ. 126
Βαρθολομαῖος Ζαχαρία σ. 61
Βάρνας μάχη σ. 295
Βαρσανούφιος (ΚΧ) σ. 325
Βασίλειος Βουλγαροκτόνος σ. 123
Βασίλειος Καισαρείας σ. 308—309—314—321—331
Βασιλείου παραινετικὸς σ. 38
Βασιλέως ἐγκώμιον (ΚΧ) σ. 313
Βάσσαί σ. 2
Βελῆς σ. 315
Βενετοκρατίας σημειώσεις σ. 367 ἔ
Βιέννης ἐκκλησία σ. 167 ἔ—173 ἔ
Βιλλαρδουῖνος Β' σ. 58—243—280
Βιλλαρδουῖνος Γοδοφρείδος σ. 275
Βιλλαρδουῖνος Γουλιέλμος σ. 281—285
Βλασίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 312
Βλαχάβος Ἰσθμῖος σ. 349 ἔ
Βοδονίτης μαρκωνεῖα σ. 56 ἔ
Βονιράτιος Μομφερρατικὸς σ. 56—285—275
Βόρδος Πέτρος σ. 258—290
Βοσιτίτης τοπογραφία σ. 286 ἔ
Βυβησι σ. 74
Βουργήσιοι σ. 66
Βουργάνου μονὴ 213
Βριέννιος Βάλθερος σ. 63

Γαβριήλ Σεβήρος σ. 53
Γαλατάκι μονὴ σ. 90
Γαλερανὸς δ' Ἰντυ σ. 62
Γαστούνη σ. 33
Γεμιστὸς Γεώργιος σ. 261 ἔ. 290—293
Γερακίου κάπτρον σ. 399 ἔ.
Γερμανὸς Κων)πόλεως (ΚΧ) σ. 308—321
Γεώργιος Α' σ. 133
Γεώργιος Χαροφύλαξ (ΚΧ) σ. 308
Γεωργίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 313
Γεωργίου Φραγκίσκος σ. 68, 81
Γκίξης σ. 57
Γνώμαι Γρηγορίου σ. 38
Γνώμαι πατέρων σ. 38
Γονζάγος Κάρολος σ. 129
Γουίδων σ. 59

Βαγιαζίτ Α' σ. 69, 124
Βαλαωρίτης σ. 352
Βαλδουῖνος Β' σ. 58
Βάλθερος Βριέννιος σ. 63

Γουλιέλμα Παλλαβιτσίνη σ. 64
Γρηγόριος ΙΑ' πάπας σ. 68
Γρηγόριος Νανζιανζηνός (ΚΧ) σ. 309, 310, 326
Γρηγόριος Νύσσης (ΚΧ) σ. 308, 325
Γρίττης σ. 32 ε.
Γρυσκάρδος Ροβέρτος σ. 119

Δαμασκηνός Ἰωάννης (ΚΧ) σ. 326
Δαμιανός καὶ Κοσμῆς (ΚΧ) σ. 308
Δελαρός Γουίδων σ. 245 ε., 283
Δελαρός Γουλιέλμος σ. 248 ε.
Δελαρός Ὀθών σ. 60
Δελλακάρτσερη Μαρία σ. 63
Δημήτριος Κυζίκου (ΚΧ) σ. 326
Δημητρίου διήγησις (ΚΧ) σ. 223, 329
Δημητρίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 308, 316, 320
διαβολίτζη σ. 225
Διάλογος ὀρθοδόξου καὶ αἰρετικοῦ σ. 38
Διονύσιος Ἀλεξανδρείας (ΚΧ) σ. 326
Διονύσιος Σκυλλόσοφος σ. 344
Διονυσίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
Δόριαν Ἀνδρέας σ. 129
Λουσαν σ. 68, 128

Ἐβρενός βέης σ. 293
Ἐγγραιφα Βενετίας σ. 142 ε.
Εἰρήνης μαρτύριον (ΚΧ) σ. 323
Ἐξαμίλιον σ. 169, 263, 291, 295
Ἐπιγραφαὶ ἑβραϊκαὶ σ. 378 ε.
Ἐπίδαυρος σ. 200
Ἐπιμάχου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
Ἐπιστολαὶ σ. 361 ε.
Ἐπιστολαὶ Βάρδα σ. 136
Ἐπιστολαὶ Νικολάου σ. 3 ε.
Ἐπιφάνιος (ΚΧ) σ. 310
Ἐρευναὶ ἐν βιβλιοθήκαις σ. 436, 165 ε., 381 ε.
Ἐρμούλου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 321
Εὐδοκίμου βίος (ΚΧ) σ. 311
Εὐεργεινός (ΚΧ) σ. 317
Εὐλαμπίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 315
Εὐσταθίου ἄθλησις (ΚΧ) σ. 319
Εὐστρατίου ἄθλησις σ. 322
Ἐφραίμ Σύρος σ. 309, 318, 328

Ζάλογγον σ. 345
Ζαχαρία Βαρθολομαῖος σ. 64, 83
Ζαχαρίας Ἰωαννίνων σ. 340
Ζένος σ. 32 ε.
Ζηνοβίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
Ζόγκλον σ. 290

Ζουπᾶνος σ. 113
Ζώρξης Γεώργιος, Νικόλαος σ. 84
Ζώσιμα διήγησις (ΚΧ) σ. 323

Ἡγεμόνες Πελοποννήσου σ. 272 ε.

Θέκλης ἄθλησις (ΚΧ) σ. 320
Θεόδωρος Παλαιολόγος σ. 260
Θεόδωρος Σπουδίτης (ΚΧ) σ. 313, 325, 326
Θεόδωρος Χαρταφύλαξ σ. 14
Θεοδώρου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 312
Θεοκτίστης βίος (ΚΧ) σ. 312
Θεοφάνης μοναχός (ΚΧ) σ. 329
Θεοφύλακτος Βουλγαρίας (ΚΧ) σ. 318
Θερμοπυλῶν δέσποινα σ. 18
Θωμᾶν εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 315, 320
Θωμᾶς σ. 62
Θωμᾶς Παλαιολόγος σ. 229

Ἰάκωβον εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 316, 320
Ἰάκωβος σ. 69
Ἰάκωβος de Baux σ. 296
Ἰακώβου ἁγίου ναός σ. 243
Ἰακώβου βίος (ΚΧ) σ. 312
Ἰακώβου Πέρσου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 308
Ἰέρωνος μαρτύριον (ΚΧ) σ. 313
Ἰλαρίωνος βίος (ΚΧ) σ. 316
Ἰννοκέντιος Ι' σ. 59
Ἰσαβέλλα σ. 62, 285
Ἰσίδωρος Θεσσαλονίκης (ΚΧ) σ. 326
Ἰστορίας ἑλλ. ἐπισκόπησις σ. 97 ε.
Ἰωάννην εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 320
Ἰωάννης Εὐχαΐτων (ΚΧ) σ. 321
Ἰωάννης Θεσσαλονίκης (ΚΧ) σ. 323
Ἰωάννης πάπας σ. 64
Ἰωάννης Φουρνᾶ (ΚΧ) σ. 325
Ἰωάννινα σ. 337 ε.
Ἰωάννου Ἀλεξανδρείας βίος (ΚΧ) σ. 313
Ἰωάννου Χαλκηδόνης ὁμιλίαι (ΚΧ) σ. 318

Καζάρμ σ. 201
Καλάμαι σ. 209 ε.
Καλλίνικος Κων)πόλεως σ. 367
Καλλινίκου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 311
Καντακουζηνός Ἰωάννης σ. 289
Καποδίστριας Ἰωάννης σ. 131
Κάππας Δημήτριος σ. 165

Κάρολος Νεαπόλεως σ. 58
Κάρπου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 315
Καρυδίου μάχη σ. 61
Καρύταινα σ. 221 ε.
Καστριώτης Γεώργιος σ. 125
Κατάκολον σ. 230
Κατάλοιπον ΡΝΑ' σ. 376 ε.
Κατηγήσεις Ἀχορνάτου σ. 111
Κατσώνης Λάμπρος σ. 130
Κεντυρίων Ζαχαρίας σ. 294
Κλήμεντος μαρτύριον (ΚΧ) σ. 314
Κλήμης Στ' πάπας σ. 67
Κοιμητιὸν μονή σ. 59
Κομνηνός Λαβίδ σ. 122
Κοραῖς Ἀδαμάντιος σ. 128
Κορνάρος Ἀνδρέας σ. 64
Κορνάρου Αἰζατερίνη σ. 126
Κορωνιός Ἀντώνιος σ. 44
Κοσμῆς Βεστίτορ (ΚΧ) σ. 309
Κοσμῆς καὶ Δαμιανός σ. 308, 320
Κοσσυφοπέδιου μάχη σ. 123
Κοῦνδορρα σ. 236, 277
Κορηναίη Πέτρος σ. 280
Κουτσοῦ Καίναρτζή συνθήκη σ. 131
Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνου βίος (ΚΧ) σ. 315, 320
Κωνσταντῖνος ΙΑ' σ. 125
Κωνσταντῖνος ΙΒ' σ. 135
Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος σ. 264 ε.

Λαδίπλιος σ. 125
Λαμέρνον κάστρον σ. 64
Λαμπηνοῦ ἕμνος σ. 38
Λαμπούδιος σ. 255
Λανδούλφης ἐκκλησία σ. 303
Λάσκαρις Θεόδωρος σ. 122
Λενορμάν σ. 233
Λεοντίδου λόγος (ΚΧ) σ. 310
Λιβεράκης βέης σ. 191
Λιππᾶνος Πέτρος σ. 88
Λογγίνου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 320
Λουζᾶν εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 316, 320
Λουκᾶ νέου βίος (ΚΧ) σ. 312, 322
Λουκιανοῦ μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316

Μαβιλία σ. 62
Μάξαρς σ. 266, 292
Μακαρίου διήγησις (ΚΧ) σ. 323, 2, 8
Μακκαβαίων μαρτύριον (ΚΧ) σ. 311
Μακρυπλάγιον σ. 49
Μαλαξός Μανουήλ (ΚΧ) σ. 322
Μαμφρέδος Παλλαβιτσίνη σ. 68
Μανουήλ Καντακουζηνός σ. 255 ε.
Μανουήλ Παλαιολόγος σ. 280

Μανουήλ Σαββὴλ καὶ Ἰσραὴλ (ΚΧ) σ. 311
Μάραθος σ. 229
Μαργαρίτα σ. 60
Μαρία Αἴγυπτία (ΚΧ) σ. 310, 312, 318
Μαρία Δελλακάρτσερη σ. 63
Μαρία Σικελίας σ. 68
Μαρκεζόπουλος Γουίδων σ. 59
Μαρκεζότος σ. 68, 73
Μαρκιανοῦ μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316, 320
Μάρκου Ἀθηναίου βίος (ΚΧ) σ. 326
Μάρκου ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 313
Μαρμαρᾶς Ἰωάννης σ. 140
Μαρσέλλα σ. 66
Μαρτινιανοῦ βίος (ΚΧ) σ. 312
Ματρώνης βίος (ΚΧ) σ. 313
Ματθαῖον εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 321
Ματθίλδη σ. 287
Μαυρογένης σ. 44
Μαυρομμᾶτη σ. 214 ε.
Μεγαλόπολις σ. 219
Μεσσόγη σ. 215 ε.
Μετὰγραφον σ. 237
Μετεώρων κώδικες σ. 305 ε.
Μηνοῦ μαρτύριον (ΚΧ) σ. 313, 321
Michiel σ. 35 ε.
Μιχαὴλ γραμματικὸς σ. 137
Μιχαὴλ Ἡλείου σ. 61
Μονεμβασία σ. 31 ε.
Μοραζίνης σ. 130
Μουσόπολις σ. 159
Μουράτ σ. 119, 124, 295
Μουσᾶς σ. 71
Μούζλι σ. 299
Μπούας Πέτρος σ. 298
Μυκῆναι σ. 198
Μύλλερους σ. 253
Μυστράς σ. 31 ε., 281, 405 ε.
Μωάμεθ σ. 298
Μωρέως χρονικόν σ. 58

Ναβαρρίνον σ. 226 ε.
Ναζαρίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
Ναῖται σ. 60
Νάκος Χριστόφορος σ. 44
Ναυπάκτου ναυμαχία σ. 129
Νέαι Πάτριαι σ. 65
Νεῖλος ἄββᾶς (ΚΧ) σ. 323, 325
Νικαίας αὐτοκρατορία σ. 122
Νικήτας Σταθάτος σ. 38
Νικηφόρου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 312
Νικόλαος μητροπολίτης σ. 7
Νικολάου ἐπιστολαὶ σ. 3 ε.

Νικολάου πρῶτος (ΚΧ) σ. 308, 321
 Νικολίδης Δημήτριος σ. 44
 Νιτάουδης ἐπίσκοπος σ. 67
 Νόελ σ. 89
 Νομικά σ. 38
 Νύλλι σ. 283

Ὁθων Α' σ. 172
 Οἰζονόμου Δημήτριος σ. 166, 171
 Ὀλυμπία σ. 231 ἔ
 Ὀνόριος Γ' σ. 60
 Ὀρλόφ Θεόδωρος σ. 130
 Ὀρχάν σ. 121
 Οἰάρου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 316
 Οἰβερτίνος σ. 61
 Οὐνιάδης Ἰωάννης σ. 125

Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος σ. 340
 Παλαιολόγος Δημήτριος σ. 300 ἔ
 Παλαιολόγος Θεόδωρος σ. 58 ἔ 294
 Παλαιολόγος Θωμάς σ. 294 ἔ
 Παλαιολόγος Μανουὴλ σ. 260 291
 Παλαιολόγος Μιχαὴλ σ. 22 282
 Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος σ. 264 ἔ
 294
 Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος Γραϊ-
 τζας σ. 302
 Παλαιομοῦχλι σ. 203
 Παλλαβητοῖνη Γουλιέλμα σ. 64
 Παλλαβητοῖνη ἔμβλημα σ. 74
 Παλλαβητοῖνη Γουίδων σ. 56 ἔ
 Παλλαβητοῖνης Μαργαρέδος σ. 84
 Παλλάδιος (ΚΧ) σ. 318 324
 Παναγίας ἐκκλησία σ. 59 75
 Παντελεήμονος μαρτύριον (ΚΧ) σ.
 311

Παφλαγονίας ἐκκλησία σ. 88
 Πάργα σ. 346
 Παρθενίου βίος (ΚΧ) σ. 312
 Πασβίνογλου σ. 165
 Πασσαβιά κάστρον σ. 238 278
 Πασσαρόβιτο συνθήκη σ. 129
 Πατερικόν (ΚΧ) σ. 322
 Πάτριαι σ. 34 ἔ 297
 Παύλου ὁμολογητοῦ (ΚΧ) σ. 313
 320

Πελαγίας βίος (ΚΧ) σ. 315 320
 Πελαγονίας μίχη σ. 247
 Πελέκανος Μακίριος σ. 189
 Πελοποννήσου ἡγεμόνες σ. 272
 Πελοποννήσου περιουσία σ. 195
 Πέτρος Ἀλεξανδρείας (ΚΧ) σ. 326
 Πέτρος Α' Ἀραγωνίας σ. 68
 Πέτρου Παύλου ἀγῶνες (ΚΧ) σ. 311
 Πιαλή σ. 206

Πλήθων Γεώργιος σ. 261 ἔ
 Πολυεύκτου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 321
 Πανικόζαστρον σ. 231
 Παύλιος Γεώργιος σ. 41
 Παυλίον ἐφημερίς σ. 381 ἔ
 Πρόβου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 315
 Προσοπίου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 311
 Προτόριος (ΚΧ) σ. 309

Ραβενίκης συνέλευσις σ. 59
 Ρήγας Βελεστινλή σ. 43, 130
 Ρογήρος Β' Σικελίας σ. 149
 Ρουβίνος σ. 59

Σαβανδικὸς Φίλιππος σ. 250 ἔ
 Σαγρέδου ἐπιστολαὶ σ. 194
 Σαλώνων ἐπίσκοπος σ. 34
 Σαμουὴλ Βαλσάμης σ. 30
 Σαμπλίττης Γουλιέλμος σ. 58, 235
 ἔ, 276, 278
 Σαμπλίττης Ροβέρτος σ. 239 ἔ, 279
 Σαμπλὸν ξηνοδόχος (ΚΧ) σ. 311
 Σανουδός σ. 58 211 280
 Σγουρός Λέων σ. 56, 236, 275
 Σέργιος σ. 139
 Σεργίου καὶ Βάκχου μαρτύριον (ΚΧ)
 σ. 316
 Σημειώσεις Βενετοκρατίας σ. 30 ἔ,
 179 ἔ
 Σίβολλα σ. 61
 Σινάν παρὰ σ. 343
 Σίνας σ. 159
 Σισμάν Γ' σ. 119
 Σκενδέρβηης σ. 299
 Σορμαρίτα Εὐφροσύνη σ. 69
 Σοφμανός σ. 53
 Σουλεϊμάν σ. 70, 126
 Σοῦλι σ. 345
 Σπάτη σ. 205 ἔ, 207 ἔ,
 Στάγκοβιτς σ. 15
 Στέφανος Οὐρεσης σ. 123
 Στεφάνου ἐγκώμιον (ΚΧ) σ. 308
 Στεφάνου μαρτύριον (ΚΧ) σ. 311
 Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος σ. 122
 Συνεσίου ἕμνος σ. 38

Τεγέα σ. 206
 Τεσσαράκοντα μάρτυρες (ΚΧ) σ. 309
 312
 Τζαβέλλας Λάμπρος σ. 315
 Τζαβέλλας Φῶτας σ. 315
 Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας (ΚΧ) σ. 326
 Τιμοθέου βίος (ΚΧ) σ. 24
 Τίρυνς σ. 199

Τόκκων οἶκος σ. 121
 Τορνέσι σ. 245
 Τουραζάν σ. 263 ἔ, 293 ἔ,
 Τριπεζοῦς σ. 122
 Τριπολιτὰ σ. 32, 203 ἔ
 Τρύφωνος μαρτύριον (ΚΧ) σ. 312

Φαδρίγος σ. 61
 Φερνάνδος σ. 252, 287
 Φίλιππον εἰς ὑπόμνημα (ΚΧ) σ. 321
 Φλωρέντιος Ἀννονιζός σ. 285
 Φράγχοι ἐν Πελοποννήσῳ σ. 234 ἔ,
 Φροσύνη κυρὰ σ. 351 ἔ,
 Φώτιος (ΚΧ) σ. 325

Χαμάρετος Ἰωάννης σ. 277

Χαριλάμπος ἀπολογοῖα (ΚΧ)
 σ. 330

Χαριλάτη σ. 197
 Χαριτίνης μαρτύριον (ΚΧ) σ. 313
 Χαρίτωνος βίος (ΚΧ) σ. 320
 Χλομοῦτσι σ. 212 363 ἔ,
 Χόλφ σ. 60
 Χουρσίτ σ. 318
 Χρονιζὸν Μωρέως σ. 53 268 273
 Χρυσόστομος (ΚΧ) σ. 308 309 310
 314 321 322 324 325 326 328
 Χωνιάτης Νικητάς σ. 274

Ὡοῦ κάστρον σ. 283

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Λιὰ τοῦ παρόντος τόμου περατοῦται ἡ ἔκδοσις τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος ἔξαντληθέντων τῶν δι' αὐτὸν προσδιορισμένων καταλοίπων τοῦ ἀοιδίου Σπ. Λάμπρου.

Ἀναμνηστικῶς ἐν τῶν σπουδαιότερων ἔργων τοῦ Σπ. Λάμπρου, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ παρετήρησα, εἶνε δὲ Νέος Ἑλληνομνήμων, ὁ ἀξιωθεὶς καὶ δικαίως τοῦ Ζαππείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, ὡς ὑπὸ ἐνὸς μόνου ἐπιστήμονος ἄνευ συνεργατῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκδιδόμενον, περιλάμβανε ἐν τοῖς 14 τόμοις, τοῖς ὑπὸ τοῦ ἰδίου Σπ. Λάμπρου ἐκδοθεῖσι, σπουδαιότατον καὶ ποικιλώτατον ὕλικόν, δι' οὗ διεσαφηνίσθησαν πολλὰ ζητήματα καὶ ἐδόθησαν καὶ δίδονται ἀφορμαὶ εἰς νέας ἐρεῦνας καὶ σπουδὰς. Ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τοῦ 1917 ἐξέδωκεν ὁ Σπ. Λάμπρος 13 τόμους καὶ τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ 14. Τῷ 1920 ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Γ. Χαριτάκη, τοῦ διαπρεποῦς τούτου λογίου καὶ ἐπιστήμονος, τοῦ μετὰ τήσιν ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐκδώσαντος τὸν κατάλογον τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου, τὰ ὑπολειπόμενα 3 τεύχη τοῦ 14 τόμου. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ 1927 ἐξεδόθησαν ἐπιμελεῖα ἑμοῦ ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου, τῶν διὰ τὸν Νέον Ἑλληνομνήμωνα προσδιορισμένων, ἑπτὰ τόμοι ἀπὸ τοῦ 15 μέχρι τοῦ 21.

Κατὰ τὴν ὀρθοτάτην ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀποτελῶ μέλος, τὰ διὰ τὸν Νέον Ἑλληνομνήμωνα προσδιορισμένα κατάλοιπα, ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῶσιν ὡς τοιαῦτα ἄνευ ἐπεξεργασίας, ἵνα οἷτο καταφαίνηται πλήρης ἡ ἐργασία τοῦ μεγάλου τούτου ἐπιστήμονος καὶ καταστῆ δυνατὴ ἡ δημοσίευσις τοῦ πολυπληθοῦς καὶ τόσον ἐκτεταμένου τούτου ὕλικου. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἔπρεπε νὰ γίνωνται μόνον αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι προσθήκαι καὶ νὰ προτάσσωνται συντομώταται εἰσαγωγαὶ τῶν ἐκδιδομένων κειμένων, ὧν ἔπρεπε νὰ ἐξακριβῶται τὸ ἀνέκδοτον. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ ἐργασία τοῦ ἐκδότου ἦτο ἀπλῆ καὶ εἰκόλος, ἡ δὲ ὄντως μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ σημασία τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιμελείαν μου ἐκδοθέντων ἑπτὰ

τόμων τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος, ἐν αἷς ἐδημοσιεύθησαν 280 κατάλοιπα, πάντα δηλαδὴ τὰ διὰ τὸν Νέον Ἑλληνομνήμωνα προσδιορισμένα, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν ἀοιδίον Σπυρίδωνα Λάμπρον.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἐπὶ τῇ περατῶσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμωνος ἡ κυρία Ἄννα Σπ. Λάμπρου ἀπέστειλε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν :

«Καθῆκόν μου θεωρῶ νὰ ἐκφράσω τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κ. Δυοβουνιώτην, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον κατορθώθη νὰ δημοσιευθῆ ἡ ἐπιστημονικὴ ὕλη, ἡ εὐρεθεῖσα μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου συζύγου μου, ἡ προσριζομένη διὰ τὸν Νέον Ἑλληνομνήμωνα.

Ὁ κ. Κ. Δυοβουνιώτης μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὕλικου τούτου, ὅπερ περιελήφθη εἰς τοὺς τόμους 15ου μέχρι τοῦ 21ου. Πολλὰς δὲ ὀφείλω χάριτας εἰς τὸν κ. Γ. Χαριτάκη, ὅστις μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν Β' Ι' καὶ Δ' τευχῶν τοῦ ΙΔ' τόμου καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς περιλαμβανομένου καταλόγου τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων ἔργων τοῦ ἀειμνήστου συζύγου μου.

ANNA ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΚΑ' ΤΟΜΟΥ

	Σελ.
'Επιστολαί ἐκ τοῦ βιενναίου κώδικος Phil. gr. 342	» 3. 136
Σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Βενετοκρατίας	» 30. 179. 367
'Ο ὑπ' ἀριθμὸν 868 κώδιξ τῆς μονῆς Πάτμου . . .	» 38
'Ερευναὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ ἀρχείοις Ρώμης, Βενετίας, Βουδαπέστης καὶ Βιέννης	» 43. 165 381
Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΟΣΤ' κατάλοιπον	» 53
Οὐίλλιαμ Μίλλερ 'Η μαρκιωνεία τῆς Βοδονίτσης . .	» 56
Οὐίλλιαμ Μίλλερ 'Η δέσποινα τῶν Θερμοπυλῶν . .	» 61
Οὐίλλιαμ Μίλλερ 'Ἐκδρομὴ εἰς Εὐβοίαν	» 87
Εἰδήσεις	» 92. 332 421
'Επισκόπησις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας	» 97
'Εγγραφα ἐκ τοῦ Archivio di Stato in Venezia . .	» 142
'Η Μοσχόπολις καὶ ἡ οἰκογένεια Σίνα	» 159
Οὐίλλιαμ Μίλλερ Περιοδεῖα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον .	» 196
Οὐίλλιαμ Μίλλερ Οἱ Φράγκοι ἐν Πελοποννήσῳ . .	» 234
Οὐίλλιαμ Μίλλερ Οἱ ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου .	» 272
Γ. Χαριτάκη 'Αγιογραφικοὶ κώδικες τῶν Μετεώρων	» 306
Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν 'Ιωαννίνων	» 337
Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΝΓ' κατάλοιπον	» 361
Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΝΔ' κατάλοιπον	» 376
Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΠΖ' κατάλοιπον	» 378
Οὐίλλιαμ Μίλλερ. 'Ανδραβίδα λησμονημένη γαλλικὴ πρωτεύουσα	» 389
Οὐίλλιαμ Μίλλερ. Τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Πελο- ποννήσου	» 393
Οὐίλλιαμ Μίλλερ. Τὸ κάστρον τοῦ Γερακίου	» 399
Οὐίλλιαμ Μίλλερ. Μυστρᾶς ἡ μεσαιωνικὴ Σπάρτη. .	» 406
'Ανέκδοτοι κατηγήσεις Μιχαὴλ 'Ακομινάτου	» 411
Πίναξ τῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ δημοσιευθέντων κατα- λοίπων	» 424
Βιβλία σταλέντα πρὸς τὴν διεύθυνσιν	» 425
Πίναξ ἀλφαβητικὸς κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	» 427
'Επίλογος	» 432
Πίναξ τῶν περιεχομένων τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου τόμου	» 434